EUTROPII
HISTORIÆ ROMANÆ
BREVIARIUM,
Ab Urbe condita uſque ad
Valentinianum & Valentem Auguſtos:
Ex recenſione & cum NOTULIS *Tan. Fabri.*

UT ET

Sextii Aurelii Victoris
DE
VIRIS ILLUSTRIBUS
LIBER.

In Uſum SCHOLARUM.

EDITIO DECIMA TERTIA, Correctior.

LONDINI:
Typis R. BROWN,
Proſtant apud C. BATHURST, P. DAVY, and B. LAW. J. FULLER, J. WARD, W. JOHNSTON, & E. DILLY. MDCCLIX.

DE EUTROPIO TESTIMONIA.

Elias Vinetus.

EUtropius *res Romanas ab Urbe condita ad ſuam uſque ætatem breviſſimè explicuit, quo ſic Valentem, qui omnium literarum ignarus ad imperium perveniſſet, ad ſuperiorum ducum principumque Romanorum res geſtas percurrendas alliceret.*

Ger. Jo. Vossius.

Stylum ſi ſpectes (Eutropii) *parum eſt concinnus; ſed hoc ætati, quâ vixit, tribuamus. Res verò ipſas compendio ſatis commode conſtrinxit. Sanè quanti à Græcis fieri ſoleat, vel argumento illud erit, quod Captio Hiſtoricus Lycius* (ut & Pæanius) *epitomes* Eutropii *Metaphraſin ſcripſerint.*

Carolus Sigonius.

Flavius Eutropius *ſub Valentiniano Majore vixit: minus quidem elegans; ſed cum ex Livio & Salluſtio res, nobis nunc ignotas, decerpſerit, & omnem Hiſtoriam Romanam*

breviter ab U. C. uſque ad Juliani Principis mortem libris decem perſequatur, magni a nobis fieri debet.

Balthasar Bonifacius.

Militavit Eutropius ſub Juliano parabata ac deſertore, librumque ſuum dedicavit Valenti. Nec ſatis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui in colliminio tenebrarum ac lutis conſtitutus, nec Paganorum ritus probarit, nec Chriſto tamen dediſſet nomen. Sophiſtam Italum vocat Suidas, eodemque nomine cenſetur in originibus Conſtantinopolitanis. Stylum ejus improbat Voſſius, ut parum concinnum; fatetur tamen, res ipſas compendio ſatis commodo ab Eutropio conſtrictas. Doctiſſimum fuiſſe Eutropium, & multâ eloquentiâ ſcripſiſſe putat Jacobus Philippus. Antiquum Hiſtoriographum appellat Hinomarus Rhemenſis. At Sconhovius non eum inter antiquos recenſet: Sed licet ſcripſit poſterius, neque tamen, inquit, minor eloquentiâ & judicio etiam ſuperioribus fuit eminentior. Sanè quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quod Capito, & Pæanius, Eutropiani compendii metaphraſim Græcè ſcripſerint. Duæ ſunt autem omnino res, quæ Famam & Gloriam ſcriptoribus conciliare ſoleant, ſi in alienas transferantur linguas, ſeque interpretationibus illuſtrentur.

VALENTI,
GOTHICO,
Maximo, Perpetuo, Auguſto.

RES Romanas ex voluntate Manſuetudinis tuæ ab Urbe condita ad noſtram memoriam, quæ in negotiis, vel bellicis, vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi, ſtrictim additis etiam iis, quæ in Principum vitis egregia exſtiterunt; ut Tranquillitatis tuæ poſſit mens divina lætari, priùs ſe illuſtrium virorum facta in adminiſtrando imperio ſequutam, quam cognoſceret lectione.

Manſuetudinis; *mox*, Tranquillitatis tuæ.] *Ut eâ tempeſtate vera illa Romani ſanguinis nobilitas pæne exaruerat, ita & ſermonem Latinum incèſſerat turpis illa Barbaries & vere Gothica, quæ poſtea invaluit magis, ut cum ad Principes ſcriberent, eos* Serenitatis, Tranquillitatis, Manſuetudinis, Clementiæ, Numinis *denique & Æternitatis, &c. titulo cohoneſtarent. Ex eodem fonte manarunt, quæ hodieque vigent, & cum honore perſonarum (nam piaculum ſit niſi ita loquaris)* Excellentia veſtra, Celſitudo, Eminentia, Reverentia veſtra; *& nequid ineptiarum abſit,* Dominatio veſtra, *quo nihil apud finitimos noſtros frequentius, ſi vel agaſonem aliquem aut ſulfuratorum propolam alloquantur; & tamen,* O ſeculum inſipiens! Nino, Cyro, Alexandro, & Carolo Magno *hujus nominis ferculum ſatis eſſet.*

EUTROPII

Hiſtoriæ Romanæ Breviarium.

Liber Primus.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humanâ poteſt memoriâ recordari, à Romulo exordium habet: qui Veſtalis Virginis filius, & (quantùm putatus eſt) Martis, cum Remo fratre, uno partu editus eſt. Is cum inter paſtores latrocinaretur, octodecim annos natus, urbem exiguam in Palatino monte conſtituit, XI Kal. Maii, Olympiadis ſextæ anno tertio; poſt Trojæ excidium, ut qui plurimum minimúmque tradunt, trecenteſimo nonageſimo quarto. Conditâ civitate, quam ex nomine ſuo Romam vocavit, hæc fere egit. Multitudinem finitimorum in Civitatem recepit; centum ex

Urbem exiguam.] *Intellige Romam quadratam.*

Olympiadis ſextæ anno tertio.] *Id eſt, paulo pluſve minus, ante Chriſtum natum* DCLII; *alii hoc referunt ad annum* I. *Olympiadis* VII.

Poſt Trojæ excidium——trecenteſimo nonageſimo quarto.] *Error eſt. Nam numerus aliquot decadibus amplior eſſe debet. Sed priſca illa tempora ſubtiliter & exacte conſtitui non ſemper poſſunt; quod & Eutropius olfeciſſe videtur, qui dicit* (ut qui plurimum minimúmque tradunt) *ſunt enim qui plures, ſunt etiam qui pauciores,* &c.

ſenioribus legit: quorum conſilio omnia ageret; quos Senatores nominavit propter ſenectutem. Tunc, cùm uxores ipſe & po-
A.U. pulus non haberent, invitavit ad ſpectacu-
3. lum ludorum vicinas Urbis Romæ nationes;
4. atque earum virgines rapuit. Commotis bel-
7. lis propter raptarum injuriam, Cæninenſes
29. vicit, Antemnates, Cruſtuminos, Sabinos, Fidenates, Vejentes (hæc omnia oppida Urbem cingunt:) Et eum ortâ ſubitò tempe-
37. ſtate non comparuiſſet, anno regni trigeſimo ſeptimo, ad deos transîſſe creditus, conſecratus eſt. Deinde Romæ per quinos dies Senatores imperaverunt: & his regnantibus, annus unus completus eſt.

38. Poſtea Numa Pompilius rex creatus eſt: qui bellum nullum quidem geſſit, ſed non minùs civitati quam Romulus profuit. Nam & leges Romanis, moreſque conſtituit, qui conſuetudine præliorum jam latrones ac ſemi-barbari putabantur. Annum deſcripſit in x menſes, priùs ſine aliquâ computatione confuſum; & infinita Romæ ſacra ac tem-

Leges.] *Romulus tamen civibus ſuis leges poſuerat, ſed illæ fere omnes tantum eo ſpectabant, Romani ut pleno ſinu manubias domum reportarent. Modò bellatores, præliatoreſque ſtrenui forent, bene erat: Sed ſi verum agnoſcere volumus, proprium id unius Numæ decus eſt.* Virgil. *de illo:*

Primus qui legibus Urbem
Fundabat, Curibus parvis, & paupere terrâ
Miſſus in imperium magnum.

pla

pla conſtituit. Morbo deceſſit quadrageſimo tertio imperii anno.

Huic ſucceſſit Tullus Hoſtilius. Hic bella reparavit: Albanos vicit, qui ab urbe Româ XII milliario abſunt: Vejentes & Fidenates, quorum alii ſexto milliario abſunt ab urbe Romanâ, alii octavo decimo, bello ſuperavit. Urbem ampliavit, adjecto Cœlio monte. Cum triginta duobus annis regnâſſet, fulmine actus, cum domo ſuâ arſit. 81.

Poſt hunc Ancus Marcius, Numæ ex filiâ nepos, ſuſcepit imperium. Contra Latinos dimicavit; Aventinum montem Civitati adjecit, & Janiculum: Oſtiam civitatem ſupra mare ſexto decimo milliario ab urbe Româ condidit: vigeſimo quarto anno imperii morbo periit. 113. 125.

Deinde regnum Priſcus Tarquinius accepit. Hic numerum Senatorum duplicavit; Circum Romæ ædificavit; ludos Romanos inſtituit, qui ad noſtram memoriam permanent. Vicit idem etiam Sabinos; & non parum agrorum, ſublatum iiſdem, urbis Romæ Territorio adjunxit; primuſque triumphans Urbem intravit: muros fecit, 137.

Cloacas.] *Opus verè regium, in quo naves grandiores ultro citroque libero curſu commeare poterant. Bene illas deſcripſit Vigenereus ad Livium.*

Capitolium inchoavit.] *Notandum. Error enim mox occurret, ubi de Superbo legitur:* Templum in Capitolio ædificavit, *corrige,* Exædificavit, *id eſt,* plane abſolvit.

& cloacas : Capitolium inchoavit : tricesimo octavo imperii anno per Anci filios occisus est, regis ejus cui ipse successerat.

175. Post hunc Servius Tullius susceptit imperium, genitus ex nobili fœminâ, captivâ tamen, & ancillâ. His quoque Sabinos subegit : montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, Urbi adjunxit ; fossas circum murum duxit ; primus omnium Censum ordinavit, qui adhuc per orbem
187. terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in Censum delatis, habuit capitum LXXXIV millia civium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV imperii anno, scelere generi sui Tarquinii, (filii ejus regis, cui ipse successerat) & filiæ suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

219. Lucius Tarquinius Superbus septimus atque ultimus regum, Volscos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab Urbe est) vicit ; Gabios civitatem, & Suessam
226. Pometiam subegit ; cum Thuscis pacem fecit ; & templum Jovi in Capitolio ædificavit. Postea Ardeam oppugnans, in octavo decimo milliario ab Urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus & ipse Tarquinius junior nobilissimam fœminam Lucretiam, eandem pudicissimam Collatini uxorem, stuprâsset, eaque de injuriâ marito & patri & amicis questa fuisset, omnium conspectu, se occîdit ;

cîdit ; propter quam cauſam Brutus, parens, & ipſe Tarquinius, populum concitavit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipſo rege oppugnabat, reliquit : veniensque ad Urbem rex, portis clauſis excluſus eſt. Cumque imperâſſet annos viginti quinque, cum uxore & liberis ſuis fugit.

Ita Romæ regnatum eſt per ſeptem reges annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, vix uſque ad quintum decimum milliarium poſſideret.

Hinc Conſules cœpêre pro uno rege duo 244.
hâc causâ creari, ut ſi unus malus eſſe voluiſſet, alter eum, habens poteſtatem ſimilem, coerceret. Et placuit, ne imperium longius quam annum unum haberent : ne per diuturnitatem poteſtatis inſolentiores redderentur ; ſed civiles ſemper eſſent, qui ſe

Brutus parens & ipſe Tarquinius.] *Sic ſcribe, addita virgula,* Brutus, parens, & ipſe Tarquinius : *Atque ita tres erunt : qui autem* parens *dicitur, ille eſt* Spurius Lucretius Tricipitanus.

Civiles ſemper eſſent.] *Civilis & civilitas, non eſt id quod Gallicè ſonat. Princeps* civilis *eſt, qui non tyrannus, non ferox, non impotens eſt. Contra,* incivilis *ille dicitur, qui cives & populos ſuos pro belluis habet,* &c. *quales olim Caligula, Nero, Domitianus, & alia id genus ſeculi ſui deboneſtamenta, peſtes, alaſtores :* Civilis *autem princeps eſt, in qua Veſpaſianum, Titum, & M. Aurelium Antoninum agnoſcat, rara ſeges.*

poſt

poſt annum ſcirent futuros eſſe privatos. Fuerant igitur anno primo, expulſis regibus, Conſules, Lucius Junius Brutus, (qui maximè egerat ut Tarquinius pelleretur) & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ: Sed Tarquinio Collatino ſtatim ſublata dignitas eſt: placuerat enim, ne quiſquam in Urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Ergo accepto omni patrimonio ſuo ex Urbe migravit: & loco ipſius factus eſt Valerius Publicola Conſul. Commovit tamen bellum urbi Romanæ rex Tarquinius, qui fuerat expulſus: & collectis multis gentibus, ut in regnum poſſet reſtitui, dimicavit. In primâ pugnâ Brutus Conſul & Aruns Tarquinii filius invicem ſe occiderunt. Romani tamen ex eâ pugnâ victores receſſerunt. Brutum Romanæ matronæ defenſorem pudicitiæ ſuæ, quaſi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium Tricipitinum collegam ſibi fecit, Lucretiæ patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam ſibi ſumpſit. Ita primus annus quinque Conſules habuit, cùm Tarquinius Collatinus Urbe ceſſiſſet propter nomen, Brutus prælio periiſſet, Spurius Lucretius morbo mortuus eſſet. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porſenâ

ſenâ Thuſciæ rege: & Romam pene cepit. Verùm tum quoque victus eſt. Tertio anno poſt reges exactos, Tarquinius, cum ſuſcipi non poſſet in regnum, neque ei Porſena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præſtaret, Tuſculum ſe contulit, quæ civitas non longè ab Urbe eſt: atque ibi per quatuordecim annos privatus cum uxore perſenuit. Quarto anno poſt reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intuliſſent, victi ſunt; & de his eſt triumphatum. Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti Collega, & quartum Conſul, fataliter mortuus eſt, adeo pauper ut, collatis à populo nummis, ſumptum habuerit ſepulturæ, quem matronæ, ſicut Brutum, annum luxerunt.

Nono anno poſt reges exactos, cum gener Tarquinii, ad injuriam ſoceri vindicandam, ingentem collegiſſet exercitum: nova Romæ dignitas eſt creata, quæ Dictatura appellatur, major quam Conſulatus. Eodem anno etiam magiſter Equitum factus eſt, qui dictatori obſequeretur; neque quidquam ſimilius poteſt dici, quàm Dictatura 253.

Collatis à populo nummis, ſumptum habuerit ſepulturæ.] *Hoc exemplar admonet ut alios moneam, quoties tale aliquid in veteribus hiſtoriis legitur, (exempla autem pæne infinita ſunt) id non incpiæ, ſed bonoris cauſa factum fuiſſe, arbitror, ut ſcilicet viri magni de publico tumularentur quaſi patriæ parentes; id vulgo dicitur* publicè ſepeliri, *id eſt, ex ærario.*

antiqua,

antiqua, huic imperii poteſtati, quam nunc Tranquillitas veſtra habet: maximè cum
257. Auguſtus quoque Octavianus, de quo poſtea dicemus, & ante eum Caius Cæſar, ſub Dictaturæ nomine atque honore regnaverint. Dictator autem Romæ primus fuit Lartius: Magiſter Equitum primus, Spurius Caſſius.

259. Sexto decimo anno poſt reges exactos, ſeditionem populus Romæ fecit, tanquam à Senatu atque Conſulibus premeretur. Tum & ipſe ſibi Tribunos Plebis, quaſi proprios judices & defenſores creavit, per quos contra Senatum & Conſules tutus eſſe poſſet.

Sequenti anno Volſci contra Romanos bellum reparaverunt: & victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

Octavo decimo anno poſtquam reges ejecti erant, expulſus ex Urbe Quintus Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat, Volſcorum civitatem, ad ipſos Volſcos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit. Romanos ſæpe vicit: uſque ad quintum milliarium Urbis acceſſit, oppugnaturus etiam patriam ſuam, legatis, qui pacem petebant, repudiatis, niſi ad eum mater Veturia & uxor Volumnia ex Urbe veniſſent; quarum fletu & deprecatione ſuperatus removit exercitum: Atque hic ſecundus poſt Tarquinium

quinium fuit, qui dux contra patriam ſuam eſſet.

Cæſone Fabio, & Tito Virginio Conſu- 274.
libus, trecenti nobiles homines, qui ex Fabiâ familiâ erant, contra Vejentes bellum ſoli ſuſceperunt, promittentes Senatui & Populo per ſe omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, & qui ſinguli magnorum exercituum duces eſſe deberent, in prælio conciderunt: Unus omnino ſuperfuit ex tantâ familiâ; qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Poſt hæc Cenſus in Urbe habitus eſt, & inventa ſunt civium capitum CXIX millia.

Sequenti anno, cum in Algido monte, ab Urbe duodecimo fermè milliario, Romanus obſideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator eſt factus: qui agrum quatuor jugerum poſſidens, manibus ſuis colebat. Is, cum in opere & arans eſſet inventus, ſudore deterſo, togam prætextam accepit: & cæſis hoſtibus, liberavit exercitum.

Anno CCC & altero ab Urbe conditâ, 301.
imperium conſulare ceſſavit, & pro duobus

Ex Fabia familia.] *Qui ita loquuntur, errant. Dicendum enim fuit,* ex gente, *non* ex familia. *Ita tamen è veteribus multi, fateor: ſed illi melius poterant.*

Unus omnino.] *Hoc etiamſi ab aliis omnibus ſæpius poſitum fuerit, falſum eſt tamen.*

Con-

Conſulibus decem facti ſunt qui ſummam poteſtatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egiſſent, ſecundo unus ex iis Appius Claudius, Virginii cujuſdam, qui honeſtis jam ſtipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne ſtuprum à Decemviro ſuſtineret: & regreſſus ad milites, movit tumultum; ſubiata eſt Decemviris poteſtas, ipſique damnati ſunt.

315. Anno trecenteſimo decimo quinto ab Urbe conditâ, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium præſtabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi ſunt, ut Fidenæ VII, Vejentes XVIII milliario abſint. Conjunxerunt ſe his & Volſci, ſed M. Æmilio Dictatore, Lucio Quinto Cincinnato Magiſtro Equitum, victi, etiam regem perdiderunt, Fidenæ captæ, & exciſæ. Poſt XX inde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipſos miſſus eſt Furius Camillus. qui primus vicit eos acie; mox etiam civitatem diu obſidens cepit, antiquiſſimam, Italiæque ditiſſimam. Poſt eam cepit & Faliſcos, non minus nobi-

Honeſtis jam ſtipendiis.] *Lego*, tum, *non* jam.

Faliſcos.] *Quidquid dicant quidam è veteribus*, Faliſci *non Urbem ſignificat ſed populum*; *Urbs dicebatur* Faleii, *ſeu* Falerii, *unde* Faleriſci, *unde* Faliſci.

lem

lem civitatem. Sed commota eſt ei invidia, quaſi prædam malè diviſiſſet: damnatuſque ob eam cauſam, & expulſus civitate eſt. Statim Galli Senones ad Urbem venerunt; & victos Romanos XI milliario ab urbe Româ, apud flumen Alliam ſequuti, etiam urbem occupaverunt; neque defendi quidquam niſi Capitolium potuit; quod cum diu obſediſſent, & jam Romani fame laborarent, à Camillo, qui in vicinâ civitate exulabat, Gallis ſuperventum eſt, graviſſiméque victi ſunt; poſtea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obſiderent, receſſerunt; ſed ſequutus eos Camillus, ita cecîdit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia quæ ceperant militaria ſigna, revocaret. Ita tertiùm triumphans Urbem ingreſſus eſt, & appellatus Seçundus Romulus, quaſi & ipſe patriæ conditor.

LIBER II.

ANNO CCCLXV ab Urbe conditâ, poſt captam autem primo, dignitates mutatæ ſunt: & pro duobus Conſulibus facti Tribuni Militares conſulari poteſtate. Hinc jam cœpit Romana res creſcere. Nam Camillus eo anno Volſcorum civitatem, quæ per LXX annos bellum geſſerat, vicit, & Æquo- 365.

Æquorum urbem, & Sutrinorum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit; & tres simul triumphos egit.

Titus etiam Quintius Cincinnatus Præneſtinos, qui uſque ad urbis Romæ portas bello venerant, perſequutus, ad flumen Alliam vicit: & civitates, quæ ſub ipſis agebant, Romanis adjunxit; ipſum Præneſte aggreſſus, in deditionem accepit; quæ omnia ab eo geſta ſunt viginti diebus, triumphuſque ipſi decretus.

Verùm dignitas Tribunorum Militarium non diu perſeveravit. Nam poſt aliquantum nullos placuit fieri: & quadriennium ita in Urbe fluxit, ut poteſtates ibi majores non eſſent. Reſumpſerunt tamen Tribuni Militares conſulari poteſtate iterum dignitatem, & triennio perſeveraverunt. Rurſus Conſules facti.

Lucio Genucio, & Quinto Servilio Conſulibus, mortuus eſt Camillus: honor ei ſecundus poſt Romulum delatus eſt.

Titus Quintius Dictator adverſus Gallos, qui in Italiam venerant, miſſus eſt. Hi ab Urbe quarto milliario trans Anienem fluvium conſederant. Nobiliſſimus de Senatoribus Titus Manlius provocantem Gallum ad ſingulare certamen congreſſus occîdit: & ſublato torque aureo, colloque ſuo impoſito, in perpetuum Torquati ſibi & poſteris cognomen accepit. Galli fugati ſunt:

mox

mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. Non multò post à Caio Marcio Thusci victi sunt; VII millia captivorum ex his in triumphum ducti. 417.

Census iterum habitus est: Et cum Latini, qui a Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat, parvis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos, duce Lucio Furio Camillo, quidam ex Gallis unum è Romanis, qui esset optimus, provocavit. Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit; & cum processisset armatus, corvus ei supra dextrum brachium sedit; mox commissâ adversus Gallum pugnâ; idem corvus alis & unguibus Galli oculos verberavit, ne rectùm posset aspicere: ita ut à Tribuno Valerio interfectus, non solùm victoriam ei, sed etiam nomen dederit; nam postea idem Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum, annorum trium & viginti Consul est factus.

Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt, ut unus Consul, ex eorum, alter ex Romano-

Factæque legiones decem, &c.] *Fallitur. Nondum enim eâ tempestate legio Romana sex hominum millibus constabat.*

rum

rum populo crearetur. Quod cum eſſet negatum, bellum contra eos ſuſceptum eſt, & ingenti pugnâ ſuperati ſunt: ac de his perdomitis triumphatum eſt. Statuæ Conſulibus, ob meritum victoriæ, in Roſtris poſitæ ſunt.

Jam Romani potentes eſſe cœperant: bellum enim in centeſimo & triceſimo fere milliario ab Urbe apud Samnites gerebatur, qui medii ſunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam. L. Papirius Curſor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus eſt; qui, cum Romam rediiſſet, Q. Fabio Maximo Magiſtro Equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne ſe abſente pugnaret. Ille, occaſione repertâ, feliciſſimè dimicavit, & Samnites delevit: ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod
434. ſe vetante pugnâſſet, ingenti favore militum & populi liberatus eſt; tantâ Papirio ſeditione commotâ, ut pene ipſe interficeretur. Poſtea Samnites Romanos, Tito Veturio & Spurio Poſthumio Conſulibus, ingenti dedecore vicerunt, & ſub jugum miſerunt. Pax tamen à Senatu & populo ſoluta eſt, quæ cum ipſis propter neceſſitatem facta fuerat. Poſtea Samnites victi ſunt à L. Papirio Conſule; ſeptem millia eorum ſub jugum miſſa. Papirius de Samnitibus triumphavit. Eo tempore Appius Claudius Cenſor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam

piam ſtravit. Samnites, reparato bello, Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occiſis. Poſtea, cum pater ejus Fabius Maximus legatus datus fuiſſet, & Samnites vicit & plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manlius Curius Dentatus, ambo Conſules contra Samnites miſſi, ingentibus præliis eos confecêre. Tum bellum cum Samnitibus 462.
per annos XLIX actum ſuſtulerunt, neque ullus hoſtis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

Interjectis aliquot annis, iterum ſe Gallorum copiæ contra Romanos Thuſcis Samnitibuſque junxerunt: ſed cum Romam 469.
tenderent, à Cn. Cornelio Dolabella Conſule deletæ ſunt.

Eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultimâ Italiâ ſunt, bellum indictum eſt; quia legatis Romanorum injuriam feciſſent. Hi Pyrrhum Epiri regem contra Romanos in auxilium popoſcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat: is mox ad Italiam venit; tumque primum Romani cum tranſ- 472.
marino hoſte dimicaverunt. Miſſus eſt contra eum Conſul P. Valerius Lævinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepiſſet, juſſit eos per caſtra duci, oſtendique omnem exercitum, tumque dimitti, ut renuntiarent Pyrrho, quæcumque à Romanis agerentur. Commiſsâ mox pugnâ, cum jam Pyrrhus fuge-

fugeret, elephantum auxilio vicit; quos incognitos Romani expaverunt; ſed nox prælio finem dedit. Lævinus tamen per noctem fugit. Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eoſque ſummo honore tractavit; occiſos ſepelivit. Quos cum adverſo vulnere & truci vultu, etiam mortuos, jacere vidiſſet, tuliſſe ad cœlum manus dicitur, cum hâc voce; Se totius orbis dominum eſſe potuiſſe, ſi tales ſibi milites contigiſſent.

Poſtea Pyrrhus, junctis ſibi Samnitibus, Lucanis, Brutiiſque Romam perrexit; omnia ferro igneque vaſtavit. Campaniam depopulatus eſt; atque ad Prænestе venit, milliario ab Urbe octavo decimo. Mox terrore exercitûs, qui eum cum Conſule ſequebatur, in Campaniam ſe recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis miſſi, ab eo honorificè ſuſcepti ſunt; captivos ſine pretio Romam miſit. Unum ex legatis Romanorum, Fabricium ſic admiratus eſt, ut, cum eum pauperem eſſe cognoviſſet, quartâ parte regni promiſsâ ſolicitare voluerit, ut ad ſe tranſiret: contemptuſque à Fabricio eſt. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum miſit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præcipuum virum Cineam nomine; ita ut Pyrrhus partem Italiæ, quam jam armis occupaverat, obtineret. Pax diſplicuit; remandatumque Pyrrho à Senatu eſt, eum

cum

cum Romanis, niſi ex Italiâ receſſiſſent, pacem habere non poſſe. Tum Romani juſſerunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui ſe armis defendere potuiſſent; nec antè eos ad veterem ſtatum reverti quam ſibi notorum hoſtium occiſorum ſpolia retuliſſent. Ita legatus Pyrrho reverſus eſt; à quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperiſſet, Cineas dixit, regum ſe patriam vidiſſe: ſcilicet tales illic fore omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Miſſi ſunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius, & Decius Mus Conſules. Certamine commiſſo, Pyrrhus vulneratus eſt, elephanti interfecti, xx millia cæſa hoſtium; & ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius eſt miſſus: qui prius inter legatos ſolicitari non potuerat quartâ parte regni promiſsâ. Tum, cum vicina caſtra ipſe & rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occiſurum, ſi ſibi aliquid polliceretur: quem Fabricius vinctum reduci juſſit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus ſpopondiſſet. Tum rex, admirans eum, dixiſſe fertur; Ille eſt Fabricius, qui difficiliùs ab honeſtate quàm ſol à curſu ſuo averti poteſt,

teſt. Tum rex in Siciliam profectus eſt. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphavit. Conſules deinde Manlius Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus adverſum Pyrrhum miſſi ſunt. Et Curius contra eum pugnavit; exercitum ejus cecîdit: ipſum
477. Tarentum fugavit; caſtra cepit. Eâ die cæſa ſunt hoſtium XXIII millia. Curius Dentatus in conſulatu triumphavit. Primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox receſſit, & apud Argos Græciæ civitatem occiſus eſt.

Caio Fabricio Luſcino, C. Claudio Cinnâ Conſulibus, anno Urbis conditæ CCCCLXI, Legati Alexandrini à Ptolemæo miſſi Romam venêre: & à Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

Quinto Gulone, C. Fabio Pictore Conſulibus, Picentes bellum commovêre; & ab inſequentibus Conſulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi ſunt: & de his triumphatum eſt. Conditæ à Romanis civitates, Ariminum in Gallia, & Beneventum in Samnio.

Marco Attilio Regulo, Lucio Junio Libone Conſulibus, Salentinis in Apuliâ bellum indictum eſt: captique ſunt cum civitate ſimul Brunduſini, & de his iterum triumphatum eſt.

Anno CCCCLXXVII, cum jam clarum urbis Romæ nomen eſſet, arma tamen extra

Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognoſceretur, quæ copiæ Romanorum eſſent, cenſus eſt habitus: inventa ſunt civium capitum CCCXII millia CCCXXXIV, quanquam à conditâ Urbe nunquam bella ceſſaſſent; & contra Afros bellum ſuſceptum eſt primum, Appio Claudio & Quinto Fulvio Conſulibus. In Siciliâ contra eos pugnatum eſt; & Appius Claudius de Afris & rege Siciliæ Hierone triumphavit.

Inſequenti anno, Valerio Marco & Octacilio Conſulibus, in Siciliâ à Romanis res magnæ geſtæ ſunt. Tauromenitani, Catanenſes, & præterea quinquaginta civitates in fidem acceptæ ſunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem regem Siculorum bellum paratum eſt. Is cum omni nobilitate Syracuſanorum pacem à Romanis impetravit, deditque argenti talenta ducenta; Afri in Siciliâ victi ſunt, & de his ſecundò Romæ triumphatum eſt.

Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primùm Romani, Gaio Duillio & Cnæo Cornelio Aſina Conſulibus, in mari dimicaverunt, paratis navibus roſtratis, quas Liburnas vocant. Conſul Cornelius fraude deceptus eſt. Duillius, commiſſo prælio, Carthaginenſium ducem vicit, XXXI naves cepit, quatuordecim 492.
merſit, ſeptem millia hoſtium cepit, tria millia occîdit: neque ulla victoria Romanis

gratior fuit, quòd invicti terrâ, jam etiam mari plurimùm possent. Caio Aquilio Floro, Lucio Scipione Consulibus, Scipio Corsicam & Sardiniam vastavit: multa millia inde captivorum abduxit, & triumphavit.

L. Manlio Volsone, M. Attilio Regulo Consulibus, bellum in Africam translatum est: contra Hamilcarem Carthaginensium ducem in mari pugnatum, victusque est: nam perditis LXIV navibus retro se recepit: Romani XXII amiserunt; sed cum in Africam transîssent, primam Clypeam Africæ civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt; multisque vastatis oppidis, Manlius victor
496. Romam rediit, & XXVII millia captivorum reduxit. Attilius Regulus in Africâ remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contra tres Carthaginensium duces dimicans, victor fuit: XVIII millia hostium cecidit, quinque millia cum VIII elephantis cepit: septuaginta tres civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses Pacem à Romanis petierunt, quam cum Regulus nollet, nisi durissimis conditionibus, dare, Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt; & duce Xanthippo, qui à Lacedæmoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultimâ pernicie, nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt; quindecim millia cum imperatore

Regulo capta ſunt, xxx millia occiſa; Regulus ipſe in catenas conjectus.

Marco Æmilio Paulo, Servio Fulvio Nobiliore Conſulibus, ambo Romani Conſules ad Africam profecti ſunt, cum trecentarum navium claſſe; Clypeam petunt, & contra Carthaginenſes venerunt; primùm Afros navali certamine ſuperant. Æmilius Conſul centum & quatuor naves hoſtium demerſit: triginta cum pugnatoribus cepit; quindecim millia hoſtium aut occîdit, aut cepit; militem ſuum ingenti prædâ ditavit: Et ſubacta Africa tum fuiſſet, niſi quòd tanta fames erat, ut diutiùs expectare exercitus non poſſet. Conſules cum victrice claſſe redeuntes, circa Siciliam naufragium paſſi ſunt; & tanta tempeſtas fuit, ut ex quadringentis ſexaginta quatuor navibus, octoginta ſervari vix potuerint. Neque ullo tempore tanta maritima tempeſtas audita eſt. Romani tamen ſtatim ducentas naves reparaverunt; neque in aliquo animus his infractus fuit.

Cnæus Servilius Cæpio, & C. Sempronius Blæſus Conſules cum ducentis ſexaginta navibus ad Africam profecti ſunt: aliquot civitates ceperunt; prædam ingentem reducentes, naufragium paſſi ſunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis diſplicerent, decrevit Senatus, ut à maritimis præliis recederetur, & tantùm ſexaginta naves ad præſidium Italiæ ſalvæ eſſent.

Lucio Cæcilio Metello, Caio Furio Pacillo Conſulibus, Metellus in Siciliâ Afrorum ducem cum CXXX elephantis, & magnis copiis venientem ſuperavit; XX millia
202. hoſtium cecidit, ſex & XX elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompâ; cum CXXX elephantorum numerus omnia itinera compleret. Poſt hæc mala Carthaginenſes Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficiſceretur, & pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret. Ille Romam cum veniſſet, inductus in Senatum, nihil quaſi Romanus egit; dixitque ſe ex illâ die, quâ in poteſtatem Afrorum veniſſet, Romanum eſſe deſiiſſe; itaque & uxorem à complexu removit, & Romanis ſuaſit, ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim, fractos tot caſibus, ſpem nullam habere; ſe tanti non eſſe, ut tot millia captivorum propter unum ſe & ſenem, & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur: Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admiſit, ipſe Carthaginem redit; offerentibuſque Romanis, ut eum Romæ tenerent, negavit ſe in eâ urbe manſurum, in quâ

Romanum eſſe deſiiſſe.] *Capitis certè diminutionem paſſus erat; de qua & ejus ſpeciebus vide præter cæteros Sigonium.*

poſt-

poſtquam Afris ſervierat, dignitatem honeſti civis habere non poſſet. Regreſſus igitur ad Africam, omnibus ſuppliciis extinctus eſt. P. Claudio Pulchro, C. Junio Conſulibus, Claudius contra auſpicia pugnavit, & à Carthaginenſibus victus eſt. Nam ex ducentis & viginti navibus, cum triginta fugit; XC cum pugnatoribus captæ ſunt, demerſæ cæteræ; viginti millia capta. Alius quoque Conſul claſſem naufragio amiſit, exercitum tamen ſalvum habuit, quia vicina litora erant.

Caio Luctatio Catulo, Aulo Poſthumio Albino Conſulibus, anno belli Punici XXXIII Catulo bellum contra Afros commiſſum eſt. Profectus eſt cum CCC navibus in Siciliam, Afri contra ipſum CCCC paraverunt. Luctatius Catulus navem æger aſcendit: vulneratus enim in pugnâ ſuperiore fuerat. Contra Lilybæum civitatem Siciliæ pugnatum eſt ingenti virtute Romanorum; nam LXXIII Carthaginenſium naves captæ ſunt, CXXV demerſæ; XXXII millia hoſtium capta, XIII occiſa: infinitum auri argentique pondus in poteſtatem Romanorum redactum. Ex claſſe Romanâ duodecim naves demerſæ: pugnatum eſt VI Idus Martias. Statim Carthaginenſes pacem petierunt: tributaque iis pax: captivi Romanorum, qui tenebantur à Carthaginenſibus, redditi ſunt. Eti 511.

am Carthaginenſes petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus juſſit ſine pretio dari eos, qui in publicâ cuſtodiâ eſſent: qui autem à Privatis tenerentur, ut pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fiſca magis quam a Carthaginenſibus ſolveretur.

Quintus Luctatius, Aulus Manlius Conſules creati bellum Faliſcis intulerunt; quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit: quod ambo Conſules, intra ſex dies quam venerant, tranſegerunt, XV millibus hoſtium cæſis, cæteris pace conceſsâ, agro tamen ex medietate ſublato.

LIBER III.

FInitur igitur Punico bello, quod per XXII annos contractum eſt, Romani jam clariſſimâ gloriâ noti, legatos ad Ptolemæum Ægypti regem miſerunt, auxilia promittentes; quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit; auxilia non accepit, jam enim fuerat pugna

Ex fiſco.] *Debuit dicere ex ærario. Aliud enim* fiſcus, *aliud* ærarium; *ſed ita illis ſæculis vulgo loquebantur.*

Quod per XXII annos contractum eſt.] *Pagina vigeſima jam annos* XXIII *notavit. Ergo hic error eſt; lege* quod per XXIV annot.

tranſ-

transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos; & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.

Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco Consulibus, sub quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, & de his triumphatum. Car- 515.
thaginenses tum bella reparare tentabant, Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, & pacem impetravit.

Tito Manlio Torquato, Caio Attilio Balbo Consulibus, de Sardis triumphatum est: & pace omnibus locis factâ, Romani nullum bellum habuerunt, quod his post Ro- 517.
mam conditam semel tantùm Numâ Pompilio regnante contigerat.

Lucius Posthumius Albinus, Cnæus Fulvius Centumalus Consules bellum contra Illyrios gesserunt: & multis civitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt; ac tum primùm de Illyriis triumphatum est. 523.

Lucio Æmilio Consule, ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt; sed pro Romanis tota Italia consensit; traditumque est Fabio historico, qui eo bello interfuit,

Fabio historico.] *Dicebatur Fabius Pictor, quem veteres minus diligentem fuisse testantur.*

DCCC millia hominum parata ad id bellum fuiſſe: ſed res per Conſules tantùm propere geſta eſt, XL millia hoſtium interfecta ſunt, & triumphus Æmilio decretus.

Aliquot deinde annis pòſt, contra Gallos intra Italiam pugnatum eſt: finitumque eſt bellum Marco Claudio Marcello, Cnæo Cornelio Scipione Conſulibus. Tunc Marcellus cum parvâ manu equitum dimicavit, & regem Gallorum Viridomarum nomine manu ſuâ occîdit. Poſtea cum collegâ ſuo ingentes copias Gallorum peremit; Mediolanum expugnavit: grandem prædam Romam pertulit: ac triumphans Marcellus ſpolia Galli ſtipiti impoſita humeris ſuis vexit.

M. Minucio, P. Cornelio Coſſ. Iſtris bellum illatum eſt, quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant; perdomitique ſunt omnes. Eodem anno bellicum Punicum ſecundum Romanis illatum eſt, per Annibalem Carthaginenſium ducem: qui Saguntum Hiſpaniæ civitatem, Romanis amicam, oppugnare aggreſſus eſt, agens viceſimum ætatis annum; copiis congregatis CL millibus peditum, & XX millibus equitum. Huic Romani per legatos denunciaverunt, ut bello abſtineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miſerunt, ut mandaretur

tur Annibali, ne bellum contra ſocios populi Romani gereret. Sed dura reſponſa à Carthaginenſibus reddita. Saguntini interea fame victi ſunt; captique ab Annibale, ultimis pœnis afficiuntur. Tum Publius 533.
Cornelius Scipio cum exercitu in Hiſpaniam profectus eſt, Tiberius Sempronius in Siciliam: bellum Carthaginenſibus indictum eſt. Annibal, relicto in Hiſpaniâ fratre Aſdrubale, Pyrenæum tranſit: Alpes, adhuc in eâ parte invias, ſibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, & XX millia equitum, ſeptem & triginta elephantos adduxiſſe. Interea multi Ligures & Galli Annibali ſe junxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, è Siciliâ exercitum Ariminum trajecit. Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit: commiſſo prælio, fugatis ſuis, ipſe vulneratus in caſtra rediit. Sempronius Gracchus & ipſe conflixit apud Trebiam amnem; is quoque vincitur. Annibali multi ſe in Italiâ dediderunt. Inde ad Tuſciam veniens Annibal, 535.
Flaminio Conſuli occurrit: ipſum Flaminium interemit: Romanorum viginti quinque millia cæſa ſunt: cæteri diffugerunt. Miſſus adverſus Annibalem poſtea a Romanis Quintus Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit: mox inventâ occaſione vicit.

Quingenteſimo & quadrageſimo anno à conditâ Urbe, Lucius Æmilius, & P. Terentius Varro, contra Annibalem mittuntur, Fabioque ſuccedunt: qui Fabius ambos Conſules monuit, ut Annibalem callidum & impatientem ducem non aliter vincerent quam prælium differendo. Verùm cum, impatientiâ Varronis Conſulis, contradicente Conſule altero, apud vicum, qui Cannæ appellatur, in Apuliâ pugnatum eſſet, ambo Conſules ab Annibale vincuntur. In eâ pugnâ tria millia Afrorum pereunt; magna pars de exercitu Annibalis ſauciatur: nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti ſunt; periit enim in eo Æmilius Paulus Conſul: Conſulares & Prætorii XX, Senatores capti aut occiſi XXX, nobiliores viri CCC, militum XL millia; equitum tria millia & quingenti; in quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus eſt. Servi, quod nunquam antè, manumiſſi, & milites facti ſunt. Poſt eam pugnam multæ Italiæ civitates, quæ Romanis paruerant, ſe ad Annibalem tranſtulerunt. Annibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: reſponſumque eſt à Senatu, eos cives non eſſe neceſſarios, qui, cum armati eſſent, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea variis ſuppliciis interfecit, & tres modios aureorum annulorum Carthaginem miſit; quos è manibus equi-

equitum Romanorum, Senatorum, & militum detraxerat. Interea in Hiſpaniâ, ubi frater Annibalis Aſdrubal remanſerat cum magno exercitu, ut eam totam Afris ſubigeret, à duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur; perditque in pugna XXXV millia hominum; ex his capiuntur X millia, occiduntur XXV. Mittuntur ei à Carthaginenſibus ad reparandas vires XII millia peditum, IV millia equitum, XX elephanti.

Anno quarto poſtquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Conſul, apud Nolam civitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnavit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, & Brutios occupavit: quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos miſit, promittens auxilia contra Romanos ſub hac conditione, ut deletis Romanis, ipſe quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognitâ, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Lævinum ire juſſerunt: in Sardiniam Titum Manlium Torquatum Proconſulem; nam etiam ea ſollicitata ab Annibale Romanos deſeruerat. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur; in Italiâ, contra Annibalem; in Hiſpaniâ, contra fratrem ejus Aſdrubalem; in Macedoniâ, contra Philippum; in Sardiniâ, contra Sardos, & alterum Aſdrubalem

Carthaginenſem. Is à Tito Manlio Proconſule, qui ad Sardiniam miſſus fuerat, vivus eſt captus; occiſa cum eo XII millia, capti mille quingenti; & à Romanis Sardinia ſubacta. Manlius victor captivus & Aſdrubalem Romam reportavit. Interea etiam Philippus à Lævino in Macedoniâ vincitur, & in Hiſpaniâ à Scipionibus Aſdrubal, & Mago tertius frater Annibalis.

Decimo anno poſtquam Annibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cnæo Fulvio Conſulibus, Annibal uſque ad quartum mil-
541. liarium Urbis acceſſit, equites ejus uſque ad portas; mox Conſulum metu cum exercitu venientium, Annibal ad Campaniam ſe recepit. In Hiſpaniâ à fratre Aſdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer remanſit; caſu enim magis quam virtute erant decepti. Quo tempore etiam à Conſule Marcello Siciliæ magna pars capta eſt, quam tenere Afri cœperant: &, ex nobiliſſimâ urbe Syracuſanâ, præda ingens Romam perlata eſt. Lævinus in Macedonia cum Philippo & multis Græciæ populis, & rege Aſiæ Attalo, amicitiam fecit: & ad Siciliam profectus, Annonem quendam Afrorum ducem apud Agrigentum civitatem cum ipſo oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilibus miſit; XL civitates in deditionem accepit, XXVI ex-

expugnavit. Ita omni Siciliâ receptâ, Macedoniâ fractâ, cum ingenti gloriâ Romam regreſſus eſt. Annibal in Italiâ Cnæum Fulvium Conſulem ſubito aggreſſus, cum octo millibus hominum interfecit. Interea ad Hiſpanias, ubi, occiſis duobus Scipionibus, nullus Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publii Scipionis, qui ibidem bellum geſſerat, annos natus quatuor & xx, vir Romanorum omnium & ſuâ ætate & poſteriore tempore ferè primus. Is Carthaginem Hiſpaniæ capit; in quâ omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant, nobiliſſimos quo- 543.
que obſides, quos ab Hiſpanis acceperat: Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit; quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia poſt hunc nuntium fuit. Scipio Hiſpanorum obſides parentibus reddidit. Quâ re omnes ferè Hiſpani ad eum uno animo tranſierunt. Poſt quæ Aſdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, & prædam maximam capit.

Interea in Italiâ Conſul Q. Fabius Max- 544.
imus Tarentum recepit, in qua ingentes copiæ Annibalis erant: & ibi etiam ducem Annibalis Carthalonem occîdit: xxv millia captivorum vendidit; prædam militibus diſpertivit; pecuniam hominum venditorum ad fiſcum retulit. Tum multæ civitates Romanorum, quæ ad Annibalem tranſierant

ſierant priùs, rurſus ſe Fabio Maximo reddiderunt. Inſequenti anno Scipio in Hiſpaniâ egregias res egit; & per ſe, & per fratrem ſuum Lucium Scipionem LXX civitates recepit. In Italiâ tamen malè pugnatum eſt. Nam Claudius Marcellus Conſul ab Annibale occiſus eſt.

Tertio anno poſtquam Scipio ad Hiſpaniam profectus fuerat, rurſus res inclytas gerit: regem Hiſpaniarum magno prælio victum in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obſides non popoſcit.

Deſperans Annibal Hiſpanias contra Scipionem diutiùs poſſe retinere, fratrem ſuum Aſdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis evocavit. Is veniens eodem itinere quo etiam Annibal venerat, à Conſulibus Appio Claudio Nerone, & Marco Livio Salinatore, apud Senam Piceni civitatem, in inſidias compoſitas incidit: ſtrenuè tamen pugnans occiſus eſt: ingentes ejus copiæ captæ aut interfectæ ſunt; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Poſt hæc Annibal diffidere jam de belli cœpit eventu, & Romanis ingens animus acceſſit. Itaque & ipſi evocaverunt ex Hiſpaniâ Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

Senam Piceni.] *Ad diſtinctionem Senæ Juliæ quæ hodie inter potentiſſimas Italiæ civitates nobilem locum obtinet.*

Quinto

Quinto Cæcilio Lucio Valerio Conſulibus, omnes civitates, quæ in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis ſe tradiderunt.

Anno XIV poſtquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hiſpaniâ egerat, Conſul eſt factus, & in Africam miſſus; cui viro divinum quiddam 548.
ineſſe exiſtimabatur, adeo ut putaretur etiam cum Numinibus habere ſermonem. Is in Africâ contra Annonem ducem Afrorum pugnat; exercitum ejus interficit. Secundo prælio caſtra cepit, cum quatuor millibus occiſis. Syphacem Numidiæ regem, qui ſe Afris conjunxerat, capit, & caſtra ejus invadit. Syphax cum nobiliſſimis Numidis, & infinitis ſpoliis, ab Scipione Romam mittitur; quâ re auditâ, omnis fere Italia Annibalem deſerit: ipſe à Carthaginenſibus in Africam redire jubetur, quam Scipio vaſtabat.

Ita annos XVII ab Annibale Italia libe- 550.
rata eſt; quem flens dicitur reliquiſſe. Legati Carthaginenſium pacem a Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam miſſi ſunt. XLV dies his induciæ datæ ſunt, quo uſque Romam ire & regredi poſſent:

Caſtra ejus invadit.] *Puto ſcripſiſſe Eutropium* incendit. *Id certe vetus hiſtoria teſtatur.*

Italia ab Annibale liberata eſt.] *Id eſt Annibal Italiæ faucibus depulſus eſt.*

xxx millia pondo argenti ab his accepta ſunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem juſſit cum Carthaginenſibus fieri. Scipio his conditionibus dedit; ne amplius quàm xxx naves haberent, quingenta millia pondo argenti darent, captivos & perfugas redderent.

Interim Annibale veniente ad Africam, pax turbata eſt: multa hoſtilia ab Afris facta ſunt; legati tamen eorum ex Urbe venientes, à Romanis capti ſunt, & jubente Scipione dimiſſi. Annibal quoque, frequentibus prœliis victus a Scipione petiit etiam ipſe pacem. Cum ventum eſſet ad colloquium, iiſdem conditionibus data eſt, quibus priùs: addita quingentis millibus pondo argenti, c millia librarum propter novam perfidiam. Carthaginenſibus conditiones diſplicuerunt, juſſeruntque Annibalem pugnare. Infertur à Scipione & Maſſiniſſâ, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Annibal tres exploratores ad Scipionis caſtra miſit: quos captos Scipio circumduci per caſtra juſſit, oſtendique eis totum exercitum: mox etiam prandium dari, dimittique; ut renunciarent Annibali, quæ apud Romanos vidiſſent. Interea prœlium ab utroque duce inſtructum eſt, quale vix ullâ memoriâ fuit: quum peritiſſimi viri copias ſuas ad bellum educerent. Scipio

victor

victor recedit, pene ipso Annibale capto: qui primùm cum multis equitibus, deinde cum XX, postremò cum quatuor evasit. Inventa in castris Annibalis argenti pondo XX millia, auri octingenta, cæterâ supellectili copiosâ. Post id certamen pax cum Carthaginensibus facta est. Scipio Romam 551.
rediit, & ingenti gloriâ triumphavit, atque Africanus ex eo appellari cœptus est. Finem recepit secundum Punicum bellum, post annum nonum decimum quàm cœperat.

LIBER IV.

TRansacto Punico bello, sequutum est Macedonicum contra Philippum regem.

Quingentesimo & quinquagesimo primo anno ab Urbe conditâ, T. Quintius Flaminius adversus Philippum regem mittitur: res prosperè gessit: pax ei data est his legibus; ne Græciæ civitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret; ut captivos & transfugas redderet; Quinquaginta solùm naves haberet, reliquas Romanis redderet: Per annos decem quaterna millia pondo argenti præstaret; & obsidem daret filium suum Demetrium. T. Quintius etiam Lacedemoniis intulit bellum; ducem eorum Nabidem 557.
vicit;

vicit; & quibus voluit conditionibus, in fidem accepit: ingenti gloriâ duxit ante currum nobiliſſimos obſides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

Tranſacto bello Macedonico, ſequutum eſt Syriacum contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Conſulibus. Huic Antiocho Annibal ſe junxerat, Carthaginem patriam ſuam, metu, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaiâ pugnavit bene. Caſtra regis Antiochi nocturnâ pugnâ capta ſunt: ipſe fugatur. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuiſſet, filius Demetrius redditus eſt.

561. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Conſulibus, Scipio Africanus fratri ſuo L. Cornelio Scipioni Conſuli legatus contra Antiochum profectus eſt. Annibal, qui cum Antiocho erat, navali prælio victus eſt. Ipſe poſtea Antiochus circa Sipylum & Magneſiam Aſiæ civitatem, à Conſule Cornelio Scipione ingenti prælio fuſus
562. eſt. Auxilio fuit Romanis in eâ pugnâ Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygiâ condidit. Quinquaginta millia peditum, IV millia equitum eo certamine ex parte regis occiſa ſunt. Tum rex Antiochus pacem petit: quæ iiſdem conditionibus datur à Senatu, quamquam victo, quibus antè offerebatur; ut

ex

ex Europâ & Aſiâ recederet, atque intra Taurum ſe contineret; x millia talentorum & xx obſides præberet; Annibalem concitatorem belli dederet. Eumeni regi donatæ ſunt omnes Aſiæ civitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multæ urbes conceſſæ ſunt. Scipio Romam rediit; ingenti gloriâ triumphavit; nomen & ipſe, ad imitationem fratris, Aſiatici accepit, quia Aſiam vicerat: ſicut frater ipſius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.

Spurio Poſthumio Albino, Q. Marcio Philippo Conſulibus, M. Fulvius de Ætolis triumphavit. Annibal, qui victo Antiocho ne Romanis traderetur, ad Pruſiam Bithyniæ regem fugerat, repetitus etiam ab eo eſt per Titum Quintium Flaminium: &, cum tradendus eſſet Romanis, venenum bibit, & apud Libyſſam in finibus Nicomedienſium ſepultus eſt.

Philippo regio Macedoniæ mortuo, qui & adverſum Romanos bellum geſſerat, & poſtea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius ejus Perſeus in Macedoniâ rebellavit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores habebat Cotyn Thraciæ regem: & Illyrici regem Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant Eumenes Aſiæ rex, Ariarathes Cappadociæ,

dociæ, Antiochus Syriæ, Ptolemæus Ægypti, Maſiniſſa Numidiæ: Pruſias autem rex Bithyniæ, quamquam ſororem Perſei uxorem haberet, utriſque ſe æquum præbuit. Dux Romanorum P. Licinius Conſul eſt a rege gravi prælio victus: neque tamen Romani, quamquam ſuperati, regi petenti pacem præſtare voluerant, niſi his conditionibus; ut ſe & ſuos Senatui & Populo Romano dederet. Mox miſſus contra eum Lucius Æmilius Paulus Conſul,
584. & in Illyricum C. Anicius Prætor contra Gentium. Sed Gentius facilè uno prælio victus, mox ſe dedidit. Mater ejus, & uxor, & duo filii, frater quoque ejus, ſimul in poteſtatem Romanorum venerunt. Ita bello intra dies xxx perfecto, ante cognitum eſt Gentium victum, quàm cœptum bellum nunciaretur.

Cum Perſeo autem Æmilius Paulus Conſul tertio nonas Septembris dimicavit; vicitque eum, xx millibus peditum ejus occiſis: equitatus cum rege fugit integer. Romanorum c milites amiſſi ſunt; urbes Macedoniæ omnes, quas rex tenuerat, Romanis ſe dediderunt. Ipſe rex, cum deſereretur ab amicis, venit in Pauli poteſtatem; ſed honorem ei Æmilius non quaſi victo habuit; nam & volentem ſibi ad pedes cadere non permiſit, ſed juxta in ſe ſellâ collocavit. Macedonibus & Illyriis

hæ

hæ leges datæ ſunt; ut liberi eſſent, & dimidium eorum tributorum præſtarent, quæ regibus præſtitiſſent: ut appareret, Populum Romanum pro æquitate magis quam avaritiâ dimicare; atque in conventu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiavit; & legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentiſſimo pavit convivio; dicens, ejuſdem hominis eſſe debere & bello vincere, & convivii apparatu elegantem eſſe. Mox ſeptuaginta civitates Epiri, qui rebellârant, cepit: prædam militibus diſtribuit: Romam cum ingenti pompâ rediit, in nave Perſei: quæ inuſitatæ magnitudinis fuiſſe traditur; adeo ut XVI ordines habuiſſe dicatur remorum. Triumphavit autem magnificentiſſimè in curru aureo, cum duobus filiis utroque latere aſtantibus. Ducti ſunt ante currum duo regis filii, & ipſe Perſeus, XLV annos natus. 586. Poſt eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit: Gentius cum fratre & filiis ante currum ductus eſt. Ad hoc ſpectaculum multarum gentium reges Romam venerunt; inter alios etiam venerunt Attalus atque Eumenes Aſiæ reges, atque Pruſias Bithyniæ; magno honore accepti ſunt, & permittente Senatu, dona, quæ attulerant, in Capitolio poſuerunt. Pruſias etiam filium ſuum Nicomedem Senatui commendavit.

Inſe-

Inſequenti anno Lucius Memmius in Hiſpaniâ bene pugnavit. Marcellus poſtea Conſul res ibidem proſpere geſſit.

601. Tertium deinde bellum contra Carthaginem ſuſcipitur, DC & altero anno ab Urbe condita, L. Manlio Cenſorino, & Marco Manilio Conſulibus, anno LI poſtquam ſecundum Punicum bellum tranſactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Aſdrubal dux Carthaginenſium dimicabat; Famea dux alius equitatui præerat Carthaginenſium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, Tribunus ibi militabat, cujus apud omnes ingens metus & reverentia erat: Nam & paratiſſimus ad dimicandum, & conſultiſſimus habebatur. Itaque per eum multa proſperè à Conſulibus geſta ſunt: neque quidquam magis vel Aſdrubal vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem pugnam committere ubi Scipio dimicabat.

Per idem tempus Maſiniſſa ex Numidarum, per annos ſexaginta ferè amicus Populi Romani, anno vitæ ſuæ XCVII mortuus eſt XLIV filiis relictis: Scipionem diviſorem regni inter filios eſſe juſſit.

Cum igitur clarum Scipionis nomen eſſet, juvenis adhuc, Conſul eſt factus: &

606. contra Carthaginem miſſus. Is eam cepit, ac diruit: ſolia ibi inventa, quæ de variarum

arum civitatum excidiis Carthago collegerat, & ornamenta urbium civitatibus Siciliæ, Italiæ, Africæ reddidit, quæ ſua recognoſcebant. Ita Carthago, ſeptingenteſimo anno poſtquam condita erat, deleta eſt. Scipio nomen, quod avus ejus acceperat, meruit; ſcilicet ut propter virtutem etiam ipſe Africanus Junior vocaretur.

Interim in Macedoniâ quidam Pſeudo-Philippus, arma movit, & Romanum Prætorem Publium Juvencium contra ſe miſſum ad internecionem vicit. Poſt eum Q Cæcilius Metellus dux a Romanis contra Pſeudo-Philippum miſſus eſt: & vigintiquinque millibus ex militibus ejus occiſis Macedoniam recepit. Ipſum etiam Pſeudo-Philippum in poteſtatem ſuam redegit.

Corinthiis quoque bellum indictum eſt, nobiliſſimæ Græciæ civitati, propter injuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius Conſul cepit ac diruit. Tres igitur Romæ ſimul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani, ex Africâ; ante cujus currum ductus eſt Aſdrubal: Metelli, ex Macedoniâ; cujus currum præceſſit Andriſcus, qui & Pſeudo Philippus dicitur: Mummii, ex Corintho, ante quem ſigna ænea, & pictæ tabulæ & alia urbis clariſſimæ ornamenta prælata ſunt.

Iterum in Macedonia Pſeudo Perſeus, qui ſe Perſei filium eſſe dicebat, collectis ſervis,

ſervis, rebellavit; & cum ſeptemdecim armatorum millia haberet, à Tremellio Queſtore ſuperatus eſt. His diebus Androgynus Romæ viſus, juſſu aruſpicum in mare merſus eſt.

Eodem tempore Metellus in Celtiberiâ apud Hiſpanos res egregias juſſit. Succeſſit ei Quintus Pompeius. Nec multò poſt, Quintus quoque Cæpio ad idem bellum miſſus eſt, quod quidam Viriatus contra Romanos in Luſitaniâ gerebat. Quo metu Viriatus à ſuis interfectus eſt; cum quatuordecim annos Hiſpanias adverſum Romanos moviſſet. Paſtor primò fuit; mox latronum dux; poſtremò tantos ad bellum populos concitavit, ut aſſertor contra Romanos Hiſpaniæ putaretur; & cùm interfectores ejus præmium à Cæpione Conſule peterent, reſponſum eſt, nunquam Romanis placuiſſe, imperatorem à ſuis militibus interfici.

Quintus Pompeius deinde Conſul à Numantinis, quæ Hiſpaniæ civitas fuit opulentiſſima, ſuperatus pacem ignobilem fecit. Poſt eum Caius Hoſtilius Mancinus, Conſul, iterum cum Numantinis pacem fecit infamem; quam Populus & Senatus juſſit infringi, atque ipſum Mancinum hoſtibus tradi; ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam ſoluti fœderis vindicarent. Poſt tantam igitur ignominiam

niem, quâ à Numantinis bis Romani exercitus fuerant ſubjugati, Publius Scipio Africanus ſecundùm Conſul factus, & ad Numantiam miſſus eſt. Is primùm militem vitioſum & ignavum exercendo magis quam puniendo, ſine aliquâ acerbitate correxit. Tum multas Hiſpaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Poſtremò ipſam Numantiam diu obſeſſam, fame confecit, & à ſolo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

Eo tempore Attalus rex Aſiæ, frater Eumenis, mortuus eſt, hæredemque populum Romanum reliquit: ita imperio Romano per teſtamentum Aſia acceſſit.

Mox etiam Decimus Junius Brutus de 614.
Gallæcis & Luſitanis triumphavit magnâ gloriâ: & Publius Scipio Africanus de Numantinis ſecundum triumphum egit, XIV anno poſtquam priorem de Africâ egerat.

Motum interim in Aſiâ bellum eſt ab Ariſtonico Eumenis filio, qui ex concubinâ ſuſceptus fuerat. Is Eumenes, frater Attali fuerat. Adverſus eum miſſus eſt P. Licinius Craſſus: habuit infinita regum auxilia: nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos juvit; & Mithridates Ponticus, cum quo poſtea bellum graviſſimum fuit; & Ariarathes Cappadox, & Pylæmenes Paphlagon. Victus eſt tamen Craſſus & in prælio in-

terfectus; caput ejus Ariſtonico oblatum eſt: corpus Smyrnæ ſepultum. Poſtea Perpenna Conſul Romanus, qui ſucceſſor Craſſo veniebat, auditâ belli fortunâ, ad Aſiam celeravit; & acie victum Ariſtonicum apud Stratonicen civitatem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit. Ariſtonicus juſſu Senatus Romæ in carcere ſtrangulatus: triumphari enim de eo non
621. poterat, quia Perpenna, apud Pergamum rediens diem obierat.

Lucio Cæcilio Metello, & Tito Quintio Flaminio Conſulibus, Carthago in Africâ juſſu Senatus reparata eſt, quæ nunc manet, annis duobus & viginti poſtquam à Scipione fuerat everſa. Deducti eò ſunt cives Romani.

627. Anno DCXXVII ab Urbe conditâ, Caius Caſſius Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Conſules Gallis Tranſalpinis bellum intulerunt, & Arvernorum nobiliſſimæ tum civitati, atque eorum regi Bituito; infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata eſt. Bituitus ſe Domitio dedit, atque ab eo Romam ductus eſt: magnâque gloriâ Conſules ambo triumphaverunt.

630. Marco Porcio Catone, & Quinto Marcio Rege Conſulibus, DCXXX anno & tertio ab Orbe conditâ, Narbona in Gallia colonia

colonia deducta est. Post à L. Metello, & Quinto Mucio Scævolâ Consulibus, de Dalmatis triumphatum est.

Ab urbe conditâ anno DCXXXV C. Cato Consul Scordiscis intulit bellum; ignominiosèque pugnavit. 635.

C. Cæcilio Metello, & Cnæo Carbone Consulibus, duo Metelli fratres eodem die, alterum ex Thraciâ, ex Sardiniâ alterum triumphum egerunt. Nuntiatumque Romæ est, Cimbros è Galliâ in Italiam transîsse.

P. Scipio Nasica, & L. Calpurnio Bestia Consulibus, Jugurthæ Numidarum regi bellum illatum est; quod Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ filios, fratres suos, reges, & P. Rom. amicos interemisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius Bestia, corruptus regis pecuniâ, pacem cum eo flagitiosissimam fecit; quæ à Senatu reprobata est. Postea contra eundem insequenti anno Spurius Albinus Posthumius profectus est. Is quoque per fratrem ignominiosè contra Numidas pugnavit. Tertiò missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate & moderatione correctum, cum nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit; elephantos ejus occîdit, vel cepit. Et cum jam bello finem positurus esset, successum est ei à C. Mario. Is Jugurtham, & 641. 645.

Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter ſuperavit. Aliquanta & ipſe oppida Numidiæ cepit; belloque terminum poſuit, capto Jugurthâ per quæſtorem ſuum Cornelium Syllam, ingentem virum, tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo tantè pugnaverat.

A Marco Junio Silano collegâ Quinti Metelli, Cimbri in Galliâ, & à Minucio Rufo in Macedoniâ Scordiſci & Triballi; & à Servilio Cæpione in Hiſpaniâ Luſitani victi ſunt: & duo triumphi de Jugurthâ, primus per Metellum, ſecundus per Mari-
647. um acti ſunt; ante currum tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis ductus eſt, catenatus, & mox juſſu Conſulis in carcere ſtrangulatus.

LIBER V.

DUM bellum in Numidiâ contra Jugurtham geritur, Romani Conſules Marcus Manlius, & Quintus Cæpio à Cimbris & Teutonibus & Tigurinis & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi ſunt juxta flumen Rhodanum; & ingenti internecione attriti, etiam caſtra ſua & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Annibalis tempore Punicis bellis

bellis ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius poſt victoriam Jugurthinam ſecundùm Conſul eſt factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones decretum eſt. 648. Tertiò quoque ei & quartò delatus eſt Conſulatus, quia bellum cum Cimbris protrahebatur; ſed in quarto Conſulatu collegam habuit Quintum Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & duobus prœliis CC millia hoſtium cecidit, LXXX millia cepit, & ducem eorum Teutobodum: propter quod meritum, abſens quintùm Conſul eſt factus.

Interea, Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat ad Italiam tranſierunt. Iterum à Caio Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum eſt, ſed a Catuli parte feliciùs. Nam eo prœlio, quod ſimul ambo geſſerunt, CXL millia aut in pugnâ aut in fugâ cæſa ſunt, & LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt: Tria & triginta ſigna Cimbris ſublata ſunt; ex his exercitus Marii duo reportavit. Catuli exercitus XXX & unum. Is bellis finis fuit: triumphus utrique decretus eſt.

Sexto Julio Cæſare, & L. Marcio Phi- 659. lippo Conſulibus, ſexcenteſimo quinquageſimo nono anno ab Urbe conditâ, cum prope alia omnia bella ceſsâſſent, in Italiâ graviſſimum bellum Picentes, Marſi, Peligniqué

nique moverunt? qui, cum annis numerosis jam Pop. Romano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Pernicioſum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius Conſul in eo occiſus eſt: Cæpio nobilis Juvenis, & Portius Cato alius Conſul. Duces autem adverſus Romanos Picentibus & Marſis fuerunt Titus Vietius, Hierus Aſinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum eſt à C. Mario, qui ſexies Conſul fuerat: à Cnæo Pompeio; maximè tamen à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregia, ita Cluentium hoſtium ducem cum magnis copiis fudit, ut ex ſuis nec unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen calamitate hoc bellum tractum eſt. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Conſulem, cùm antea in eodem bello ipſe multa ſtrenuè Prætor geſſiſſet.

662. Anno Urbis conditæ DCLXII primum Romæ bellum civile C. Marius ſexies Conſul dedit. Nam cùm Sylla Conſul contra Mithridatem geſturus bellum, qui Aſiam & Achaiam occupaverat, mitteretur; iſque exercitum in Campaniâ pauliſper teneret, ut belli Socialis, de quo diximus quod intra Italiam geſtum fuerat, reliquiæ tollerentur, Marius affectavit, ut ipſe ad bellum Mithridaticum mitteretur. Quâ re

re Sylla commotus, cum exercitu ad Urbem venit. Illic contra Marium & Sulpicium dimicavit; primus urbem Romam ingreſſus eſt, Sulpicium interfecit. Marium fugavit; atque ita, Conſulibus ordinatis in futurum annum, Cnæo Octavio, & L. Cornelio Cinnâ, ad Aſiam profectus eſt. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam Minorem, & totum Ponticum mare in circuitu cum Boſporo tenebat, primò Nicomedem amicum P. R. Bythyniâ voluit expellere; Senatuique mandavit, bellum ſe ei, propter injurias quas paſſus fuerat, illaturum. A Senatu reſponſum eſt Mithridati; ſi id faceret, quòd & ipſe bellum à Romanis pateretur. Quâ re iratus, Cappadociam ſtatim occupavit, & ex eâ Ariobarzanem regem & amicum Pop. Romani fugavit. Mox etiam Bithyniam invaſit, & Paphlagoniam, pulſis ex ea regibus amicis Pop. Romani Pylæmene & Nicomede. Inde ad Epheſum contendit: & per omnem Aſiam literas miſit, ut ubicumque inventi eſſent cives Romani, uno die occiderentur. Interea etiam Athenæ civitas Achaiæ ab Ariſtone Athenienſi Mithridati tradita eſt. Miſerat enim jam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem ſuum cum cxx millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Græcia occupata eſt. Sylla Archelaum apud Piræ-

eum non longè ab Athenis obſedit, ipſamque urbem cepit: poſtea commiſſo prælio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem ſupereſſent Archelao, & ex Syllæ exercitu XIV tantum homines interficerentur. Hâc pugnâ Mithridati cognitâ, LXX millia lectiſſima ex Aſiâ Archelao miſit, contra quem Sylla iterum commiſit. Primo prælio viginti millia hoſtium interfecta ſunt, filiuſque Archelai Diogenes; ſecundo omnes Mithridatis copiæ extinctæ ſunt: Archelaus ipſe triduo nudus in paludibus latuit. Hâc re cognitâ, Mithridates cum Syllâ de pace agere cœpit.

Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiſcos, Dalmatas, & Mœſos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, veniſſent; non aliter ſe daturum Sylla eſſe reſpondit, niſi rex, relictis his quæ occupaverat, ad regnum ſuum rediiſſet. Poſtea tamen ad colloquium ambo venerunt; pax inter eos ordinata eſt; ut Sylla ad bellum Civile feſtinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaiâ atque Aſiâ Mithridatem vicit, Marius qui fugatus erat, & Cornelius Cinna unus ex Conſulibus, bellum in Italiâ reparârunt; & ingreſſi urbem Romam, nobiliſſimos ex Senatu & Conſulares viros interfecerunt, multos

multos proſcripſerunt: ipſius Syllæ domo eversâ, filios & uxorem ad fugam compulerunt: univerſus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Græciam venit, orans, ut patriæ ſubveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum Civile geſturus adverſus Norbanum & Scipionem Conſules, & primo prælio contra Norbanum dimicavit, non longè à Capuâ: cum VII millia ejus cecidit, VI millia cepit: CXXIV ſuorum amiſit. Inde etiam ſe ad Scipionem convertit, & ante prælium totum ejus exercitum ſine ſanguine in deditionem accepit. Sed cum Romæ mutati Conſules eſſent, & Marius Marii filius, ac Papirius Carbo Conſulatum accepiſſent, Sylla tamen contra Marium juniorem dimicavit: & XV millibus ejus occiſis, CCCC de ſuis perdidit. Mox etiam & Urbem ingreſſus eſt. Marium Marii filium, Prænesteſte perſequutus, obſedit, & ad mortem compulit. Rurſus pugnam graviſſimam habuit contra Lampenium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam; LXXIX millia hoſtium in eo prælio contra Syllam fuiſſe dicuntur; XII millia ſe Syllæ dediderunt: cæteri in acie, in caſtris, in fugâ, inſatiabili irâ victorum conſumpti ſunt. Cnæus quoque Carbo Conſul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit; & ibi per Cnæum Pompeium interfectus eſt; quem adoleſcentem Sylla 670.

annos unum & xx natum, cognitâ ejus induſtriâ, traditis exercitibus præfecerat, ut ſecundus a Sylla haberetur. Occiſo ergo Carbone Pompeius Siciliam recepit. Tranſgreſſus inde ad Africam Domitium Marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occîdit. Poſt hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cnæus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & xx annum agens, de Africâ triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funeſtiſſima; Italicum, quod & Sociale dictum, & Civile: quæ ambo tracta ſunt per annos decem, conſumpſerunt ultra CL millia hominum: viros Conſulares XXIV, Prætorios VII, Ædilitios LX, Senatores ferè CCC.

LIBER VI.

MArco Æmilio Lepido, Quinto Catulo Conſulibus, cum Sylla Rempublicam compoſuiſſet, bella nova exarſerunt: unum in Hiſpaniâ; aliud, in Pamphyliâ & Ciliciâ; tertium in Macedoniâ; quartum in Dalmatiâ. Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens ſortunam cæterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hiſpanias. Miſſi ſunt contra

contra eum duces, Quintus Cæcilius Metellus, filius ejus qui Jugurtham regem vicit: & Lucius Domitius Prætor. A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occiſus eſt. Metellus vario ſucceſſu contra Sertorium dimicavit. Poſtea, cum impar pugnæ ſolus Metellus putaretur, Cnæus Pompeius ad Hiſpanias miſſus eſt. Ita duobus ducibus adverſis, Sertorius fortunâ variâ ſæpe pugnavit. Octavo demum anno a ſuis occiſus eſt, & finis ei bello datus eſt per Cn. Pompeium adoleſcentem, & Quintum Metellum Pium; atque omnes prope Hiſpaniæ in deditionem Pop. Rom. redactæ ſunt.

Ad Macedoniam miſſus eſt Appius Claudius poſt Conſulatum. Levia prælia habuit contra varias gentes, quæ Rhodopam provinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus eſt. Miſſus ei ſucceſſor Cnæus Scribonius Curio poſt conſulatum; is Dardanos vicit, & uſque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

Ad Ciliciam & Pamphyliam miſſus eſt P. Servilius ex Conſule, vir ſtrenuus. Is Ciliciam ſubegit; Lyciæ urbes clariſſimas oppugnavit, & cepit in his Phaſelidem, Olympum, Corycum Ciliciæ. Iſauros quoque aggreſſus, in deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit.

Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit, & nomen Iſaurici meruit.

Ad Illyricum miſſus eſt Cnæus Coſconius pro Conſule: multam partem Dalmatiæ ſubegit, Salonas cepit: &, compoſito bello, Romam poſt biennium rediit.

Iiſdem temporibus, Conſul Marcus Æmilius Lepidus, Catuli collega, bellum civile voluit commovere, intra tamen unam æſtatem motus ejus oppreſſus eſt. Ita uno tempore multi ſimul triumphi fuerunt: Metelli, ex Hiſpaniâ: Pompeii ſecundus, ex Hiſpaniâ: Curionis, ex Macedoniâ; Servilii, ex Iſauriâ.

676. Anno urbis conditæ DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, & Marco Aurelio Cottâ Conſulibus, mortuus eſt Nicomedes rex Bithyniæ, & per teſtamentum Populum Romanum fecit hæredem. Mithridates, pace ruptâ, Bithyniam & Aſiam rurſus voluit invadere. Adverſus eum ambo Conſules miſſi, variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus eſt, & obſeſſus. Sed cum ſe inde Mithridates Cyzicum tranſtuliſſet, ut Cyzico capto, totam Aſiam invaderet, Lucullus ei alter Conſul occurrit:

Primum omnium Romanorum in Tauro iter fecit.] *Id eſt, Cum copiis militaribus penetravit Taurum: id enim ſignificat,* iter facere.

ac

ac dum Mithridates in obſidione Cyzici commoraretur, ipſe eum a tergo obſedit, fameque conſumpſit, & multis prœliis vicit. Poſtremo Byzantium (quæ nunc Conſtantinopolis eſt) ſubjugavit, navali quoque prœlio duces ejus Lucullus oppreſſit. Ita unâ hyeme & æſtate, à Lucullo ad centum ferè millia hominum ex parte regis exſtincta ſunt.

Anno urbis Romæ DCLXXVIII Macedo- 678.
niam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, conſobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat; & in Italiâ novum bellum ſubito commotum eſt. LXXX enim & quatuor gladiatores ducibus Spartaco Chryſo, & Oenomao, effracto Capuæ ludo effugerunt: & per Italiam vagantes, pœnè non levius bellum in eâ, quam Annibal moverat, paraverunt; nam multis ducibus, & duobus ſimul Romanorum Conſulibus victis, ſexaginta ferè millium armatorum exercitum congregaverunt, victiq; ſunt in Apuliâ à M. Licinio Craſſo Proconſule; & poſt multas calamitates Italiæ, tertio anno, bello huic finis imponitur.

Sextenteſimo octogeſimo primo Urbis 681.
conditæ anno, P. Cornelio Lentulo, & Cnæo Aufidio Oreſte Conſulibus, duo tantum gravia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum; hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus & M. Lucullus. L. ergo Lucullus poſt pugnam Cyzicenam,

quâ

quâ vicerat Mithridatem; & navalem, quâ duces ejus oppreſſerat, perſequutus eſt eum: & receptâ Paphlagoniâ, atq; Bithyniâ, etiam regnum ejus invaſit. Sinopen & Amiſum, civitates Ponti nobiliſſimas, cepit. Secundo prælio apud Cabira civitatem, quo ingentes copias ex omni regno abduxerat Mithridates, cum triginta millia lectiſſima regis à quinque Romanorum millibus vaſtata eſſent, Mithridates fugatus, & caſtra ejus direpta. Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem ſublata eſt. Suſceptus tamen eſt Mithridates poſt fugam à Trigrane Armeniæ rege; qui tum ingenti gloriâ imperabat, Perſas ſæpe vicerat, Meſopotamiam occupaverat, & Syriam, & Phœnices partem. Ergo Lucullus repetens hoſtem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingreſſus eſt. Tigranocerta, civitatem Armeniæ nobiliſſimam, cepit; ipſum regem, cum ſexcentis millibus clibanariorum & centum millibus

Clibanariorum.] *Hoc genus militum optimè deſcripſit Ammianus, qui & ſæpe illos viderat.* Cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Perſæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulacra, non viros quos laminarum circuli tenues, aptè corporis flexibus, ambiebant, per omnia membra diducti: ut quocumque artus neceſſitas commoviſſet, veſtitus congrueret junctura cohærenter aptata. *Hæc Ammianus, homo Græculus quidem, ſed plurimis*

millibus ſagittariorum & armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde Niſibin profectus, eam quoque civitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitûs parte, ut regiones victas, jam Romanorum, tuerentur, negligenter ſe & avarè agentes, occaſionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt: atque ita bellum renovatum eſt. Lucullo paranti, captâ Niſibi, contra Perſas expeditionem, ſucceſſor eſt miſſus. Alter Lucullus, qui Macedoniam adminiſtrabat, Beſſis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Æmo monte ſuperavit: oppidum Uſcudamam quod Beſſi habitabant, eodem die quo aggreſſus eſt, vicit: Cabylen cepit; uſque ad Danubium penetravit. Inde multas ſuper Pontum poſitas civitates aggreſſus eſt. Illic Apolloniam evertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Iſtrum, Byziam omnem cepit: belloque confecto, Romam rediit: ambo tamen triumphaverunt. Lucullus, qui contra

rimis in locis, non infeliciter Latinus. Ex parte deſcripſit etiam Curtius, Lib. III. *ſic.* Equi pariter Equiteſque Perſarum, ſerie laminarum graves, *&c. Locus Ammiani eſt, Lib.* XVI.

Uſcudamam.] *Quæ poſtea Adrianopolis dicta eſt, eodem Ammiano teſte. Urbs eſt hodieque nominatiſſima, Turcæ* Endrem *vocant, nos* Adrianople.

Mi-

Mithridatem pugnaverat, major gloriâ, cum tantorum regnorum victor rediiſſet.

Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparaverat, bellum Creticum ortum eſt: ad id miſſus Cæcilius Metellus ingentibus prœliis; intra triennium omnem provinciam cepit, appellatuſque eſt Creticus; atque ex inſulâ triumphavit. Quo tempore Libya quoque Romano imperio per teſtamentum Apionis, qui rex ejus fuerat, acceſſit: in quâ inclytæ civitates erant, Berenice, Ptolemais, & Cyrene.

Dum hæc geruntur, Piratæ omnia maria infeſtabant: ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, ſola tuta non eſſet. Quare id bellum Cnæo Pompeio decretum eſt: quod intra paucos menſes ingenti facilitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem, quo ſuſcepto, Mithridatem in Armeniâ Minore nocturno prœlio vicit, caſtra diripuit: quadraginta millibus ejus occiſis, viginti tantùm de exercitu ſuo perdidit, & duos Centuriones. Mithridates cum uxore fugit, duobus comitibus: Neque multo poſt cum in ſuos ſæviret, Pharnacis filii ſui ſeditione apud milites, ad mortem coactus, venenum hauſit. Hunc finem habuit Mithridates, periit autem apud Boſporum, vir ingentis induſtriæ conſiliique. Regnavit annos ſexa-

ſexaginta, vixit ſeptuaginta duos: contra Romanos bellum habuit annos quadraginta.

Tigrani deinde Pompeius bellum intulit; ille ſe ei dedidit; in caſtra Pompeii ſexto decimo milliario ab Artaxata venit: ac diadema ſuum, cum procubuiſſet ad genua Pompeii, in manibus ejus collocavit; quod ei Pompeius repoſuit; honorificeque eum habitum, regni tamen parte mulctavit, & grandi pecunia: adempta eſt ei Syria, Phœnice, Sophene: ſex millia præterea talentorum argenti, quæ Populo Rom. daret: quia bellum ſine cauſa Romanis commoviſſet.

Pompeius mox etiam Albanis bellum intulit, & eorum regem Orodem ter vicit: poſtremò per epiſtolas & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. Iberiæ quoque regem Arthacem vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia ſocius belli Mithridati fuerat. Attalo & Pylæmeni Paphlagoniam reddidit. Ariſtarchum Colchis regem impoſuit. Mox Ituræos & Arabes vicit: & cum veniſſet in Syriam, Seleuciam, vicinam Antiochiæ civitatem, libertate donavit; eò quòd regem Tigranem non recepiſſet. Antiochenſibus obſides reddidit; aliquantum agrorum Daphnenſibus

Daphnenſibus.] *Nobiliſſimum Antiochiæ ſuburbium & Apollini & Dianæ veneratione longe celeberrimum erat*, Libanius & alii.

dedit,

dedit, quo lucus ibi ſpacioſior fieret; delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantiâ. Inde ad Judæam tranſgreſſus, Hieroſolymam caput gentis tertio menſe cepit; duodecim millibus Judæorum occiſis, cæteris in fidem acceptis. His geſtis in Aſiam ſe recepit, & finem antiquiſſimo bello dedit.

689. Marco Tullio Cicerone, Caio Antonio Conſulibus, anno ab Urbe conditâ DCLXXXIX, Lucius Sergius Catilina, nobiliſſimi generis vir, ſed ingenii praviſſimi, ad delendam patriam conjuravit, cum quibuſdam claris quidem, ſed audacibus viris. A Cicerone urbe expulſus eſt: ſocii ejus deprehenſi, in carcere ſtrangulati ſunt. Ab Antonio altero Conſule, Catilina ipſe in prælio victus eſt, & interfectus.

690. Sexcenteſimo nonageſimo anno ab Urbe conditâ D. Junio Silano, & L. Murenâ Conſulibus, Metellus de Cretâ triumphavit: Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi ſimilis fuit; ducti ſunt ante ejus currum filius Mithridatis, filius Tigranis, Ariſtobulus rex Judæorum: prælata ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

693. Anno Urbis conditæ DCXCIII, Caius Julius Cæſar, qui poſtea imperavit, cum L. Bibulo Conſul eſt factus; decreta eſt ei Gallia

Gallia & Illyricum cum legionibus decem. Is primò vicit Helvetios, qui nunc Sequani appellantur; deinde vincendo per bella graviſſima, uſque ad Oceanum Britannicum proceſſit. Domuit autem annis ferè IX omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, & Oceanum eſt, & circuitu patet ad bis & tricies centena millia paſſuum. Britannis mox bellum intulit; quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat; & eos quoque victos, obſidibus acceptis, ſtipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annuum imperavit ſeſtertium quadringenties: Germanoſque trans Rhenum aggreſſus, immaniſſimis prœliis vicit. Inter tot ſucceſſus ter malè pugnavit: apud Arvernos ſemel præſens, & abſens in Germaniâ bis; nam legati ejus duo, Titurius & Aurunculeius, per inſidias cæſi ſunt.

Circa eadem tempora, anno Urbis conditæ DCXCVII, Marcus Licinius Craſſus, collega Cnæi Pompeii Magni in Conſulatu ſecundo, contra Parthos miſſus eſt: & cum circa Carras contra omina & auſpicia dimicâſſet, à Surena Orodis regis duce victus, ad poſtremum interfectus eſt, cum filio clariſſimo & præſtantiſſimo juvene. Reliquiæ exercitûs per C. Caſſium Quæſtorem ſervatæ ſunt; qui ſingulari animo perditas res tantâ virtute reſtituit, ut Perſas rediens, 697.

diens, trans Euphratem crebris prœliis vinceret.

Hinc jam bellum civile ſucceſſit, execrandum & lacrymabile; quo, præter calamitates quæ prœliis accederunt, etiam Romani nominis fortuna mutata eſt. Cæſar enim, rediens è Galliâ victor, cœpit depoſcere alterum Conſulatum, atque, cum fine dubietate aliquâ deferretur, contradictum eſt à Marcello Conſule, à Bibulo, à Pompeio, à Catone; juſſuſque dimiſſis exercitibus ad Urbem redire: propter quam injuriam ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adverſum patriam cum exercitu venit. Conſules cum Pompeio, Senatuſque omnis, atque univerſa nobilitas ex Urbe fugit, & in Græciam tranſivit, apud Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæſarem bellum paravit. Cæſar, vacuam Urbem ingreſſus, Dictatorem ſe fecit; inde Hiſpanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validiſſimos & fortiſſimos, cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone ſuperavit. Inde reverſus, in Græciam tranſivit; adverſus Pompeium dimicavit; primo prœlio victus eſt, & fugatus; evaſit tamen, quia nocte interveniente Pompeius ſequi noluit; dixitque Cæſar, nec Pompeium ſcire vincere, & illo tantùm die ſe potuiſſe ſuperari. Deinde in Theſſaliâ apud Palæopharſalum pro-

productis utrimque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompeii acies habuit XL millia peditum; equitum in finistro cornu VII millia, in dextro D; præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Prætorios, Consulares, & qui magnorum jam populorum victores fuissent. Cæsar in acie suâ habuit peditum non integra XXX millia, equites mille.

Nunquam adhuc Romanæ copiæ in unum neque majores, neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem facilè subacturæ, si contra barbaros ducerentur: Pugnatum tamen est ingenti contentione: victusque ad postremum Pompeius, & castra 704.
ejus direpta sunt; ipse fugatus Alexandriam petiit, ut à rege Ægypti, cui tutor à Senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui, fortunam magis quam amicitiam sequutus, occîdit Pompeium, caput ejus & annulum Cæsari misit: quo conspecto, Cæsar etiam lacrymas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput & generi quondam sui.

Mox Cæsar Alexandriam venit: ipsi quoque Ptolemæus parare voluit insidias; quâ causâ regi bellum illatum est; victus in Nilo periit: inventumque est corpus ejus cum loricâ aureâ. Cæsar Alexandriâ potitus, regnum Cleopatræ dedit Ptolemæi

ſorori, cum quâ conſuetudinem ſtupri habuerat. Rediens inde Cæſar, Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Theſſaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas Pop. Romani provincias occupantem, vicit acie: poſtea ad nortem coëgit. Inde Romam regreſſus, tertiò ſe conſulem fecit cum M. Æmilio Lepido, qui ei Magiſter equitum Dictatori ante annum fuerat. Inde in Africam profectus eſt; ubi infinita nobilitas cum Juba Mauritaniæ rege bellum reparaverat. Duces autem Romani erant, P. Cornelius Scipio, ex genere antiquiſſimo Scipionis Africani, (hic etiam ſocer Magni Pompeii fuerat)
706. M. Petrejus, Q. Varus, M. Porcius Cato, C. Cornelius Fauſtus Syllæ Dictatoris filius; contra hos commiſſo prælio poſt multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petrejus, Juba, ipſi ſe occiderunt: Fauſtus Pompeii gener à Cæſare interfectus eſt.

Poſt annum Cæſar Romam regreſſus, quartùm ſe Conſulem fecit; & ſtatim ad Hiſpanias eſt profectus; ubi Pompeii filii, Cnæus & Sextus, ingens bellum reparaverant. Multa prælia fuerunt; ultimum prælium apud Mundam civitatem: in quo adeò Cæſar pæne victus eſt; ut fugientibus ſuis, ſe voluerit occidere; ne poſt tantam rei militaris gloriam, in poteſtatem adoleſcentium, natus annos ſex & quinquaginti, veniret.

veniret. Deniq; reparatis ſuis, vicit; & Pompeii filius major occiſus eſt, minor fugit. Inde Cæſar, bellis Civilibus toto orbe compoſitis, Romam rediit; agere inſolentiùs cœpit, & contra conſuetudinem Romanæ libertatis: cum ergo & honores ex ſuâ voluntate præſtaret, qui à Populo antea deferrebantur; nec Senatui ad ſe venienti aſſurgeret, aliaque regia ac pæne tyrannica faceret, conjuratum eſt in eum à LX vel ampliùs Senatoribus Equitibuſque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romæ Conſul eſt factus, & reges expulerat: C. Caſſius, & Servilius Caſca. Ergo Cæſar, cum Senatus die quâdam inter cæteros veniſſet ad curiam, tribus viginti vulneribus confoſſus eſt.

LIBER VII.

ANNO Orbis DCC ferè ac nono, interfecto Cæſare, bella Civilia reparata ſunt: percuſſoribus enim Cæſaris Senatus favebat: Antonius Conſul, partium Cæſaris, civili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbatâ Republ. multa Antonius ſcelera committens, à Senatu hoſtis judicatus eſt; miſſi ad eum perſequendum duo Conſules Panſa & Hirtius,

& Octavianus, adoleſcens annos XVIII natus, Cæſaris Nepos; quem ille teſtamento hæredem reliquerat, & nomen ſuum ferre juſſerat: hic eſt qui poſtea Auguſtus eſt dictus, & rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Evenit tamen ut victores Conſules ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Cæſari paruerunt. Fugatus Antonius, amiſſo exercitu, confugit ad Lepidum, qui Cæſari Magiſter Equitum fuerat, & tum copias militum grandes habebat, à quo ſuſceptus eſt. Mox Lepido operam dante, Cæſar cum Antonio pacem fecit: & quaſi vindicaturus patris ſui mortem, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus eſt; extorſitque ut ſibi XX anno Conſulatus daretur; Senatum proſcripſit, cum Antonio & Lepido; & Rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orator occiſus eſt, multique alii nobiles.

Interea Brutus & Caſſius, interfectores Cæſaris, ingens bellum moverunt; erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupaverunt. Profecti igitur contra eos Cæſar Octavianus Auguſtus, & M. Antonius, (remanſerat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos, Macedoniæ urbem, contra eos pugnaverunt. Primo prælio victi ſunt Antonius

nius & Cæsar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundò Brutus & infinita nobilitas, quæ cum illis bellum gesserat: ac sic inter eos divisa est Respub. ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed intra Italiam L. Antonius Consul bellum 711.
civile commovit, frater ejus qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicaverat. Is apud Perusiam Tusciæ civitatem victus & captus est, neque occisus.

Interim à Sexto Pompeio, Cnæi Pompeii Magni filio, ingens bellum in Sicilia commotum est, his, qui superfuerant ex partibus Bruti Cassiique, ad eum confluentibus. Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum, & M. Antonium, adversus Sextum Pompeium: pax postremò convenit.

Eo tempore M. Agrippa in Aquitaniâ 714.
rem prosperè gessit, & L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pacorum, regis Orodis filium, interfecit eo ipso die, quo olim Orodes, Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ egit.

Interim Pompeius pacem rupit: & navali prælio victus, fugiens ad Asiam interfectus est. Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiatâ sorore Cæsaris Augusti Octaviani, Cleopatram, reginam

Ægypti, duxit uxorem. Contra Perſas ipſe etiam pugnavit: primis eos præliis vicit: regrediens tamen, fame & pestilentiâ laboravit: & cum inſtarent Parthi fugienti, ipſe pro victo receſſit.

Hic quoque ingens bellum Civile commovit, cogente uxore Cleopatrâ reginâ Ægypti: dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. Victus eſt ab Auguſto, navali pugnâ clarâ & illuſtri apud Actium, qui locus in Epiro eſt: ex quâ fugit in Ægyptum, & deſperatis rebus, cum omnes ad Auguſtum tranſirent, ipſe ſe interemit: Cleopatra ſibi aſpidem admiſit, & veneno
722. ejus extincta eſt. Ægyptus per Octavianum Auguſtum imperio Romano adjecta eſt: præpoſituſque ejus factus eſt Cnæus Cornelius Gallus; hunc primum Ægyptus Romanorum judicem habuit. Ita bellis toto orbe confectis Octavianus Auguſtus Romam rediit XII anno poſtquam Conſul fuerat. Ex eo Rempublicam per XLIV annos ſolus obtinuit, antè enim XII annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatûs ejus uſque ad finem LVI anni fuerant. Obiit autem LXXXVI anno, morte communi in oppido Campaniæ Atellâ. Romæ in Campo Martio ſepeli-

Ipſe pro victo receſſit.] *In aliis editionibus paſſim ſcriptum fuit,* pro victoria ceſſit.

tur; vir qui non immeritò ex maximâ parte Deo ſimilis eſt putatus; neque enim facilè ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIX annis quibus ſolus geſſit imperium, civiliſſimè vixit: in cunctos liberaliſſimus; in amicos fidiſſimus, quos tantis evexit honoribus, ut pænè æquaret faſtigio ſuo. Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit; nam exceptis civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adjecit imperio Ægyptum, Cantabriam Dalmatiam ſæpe ante victam, ſed penitus tunc ſubactam: Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, & Salaſſos in Alpibus: omnes Ponti maritimas civitates; in his nobiliſſimas Boſporum, & Panticapæon. Vicit autem prœliis Dacos: Germanorum ingentes copias cecîdit; ipſos quoquè trans Albim fluvium ſubmovit, qui in Barbarico longè ultra Rhenum eſt; hoc tamen bellum per Druſum privignum ſuum adminiſtravit; ſicut per privignum Tiberium alterum Pannonicum, quo bello CCC millia captivorum ex Germaniâ tranſtulit, & ſuper ripam Rheni in Gallia collocavit. Armeniam à Parthis recepit: obſides, quod nulli antè, Perſæ ei dederunt: reddiderunt etiam ſigna Romana, quæ Craſſo victo ademerant.

In Barbarico.] *Sic vocat interiorem Germaniam.*

Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miſerunt. Galatia quoque ſub hoc provincia facta eſt, cum antea regnum fuiſſet; primuſque eam M. Lollius pro Prætore adminiſtravit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, ut reges Populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæſareas nominarent; ſicut in Mauritaniâ à rege Jubâ, & in Palæſtinâ, quæ nunc eſt urbs clariſſima. Multi autem reges ex regnis ſuis venerunt, ut ei obſequerentur: & habitu Romano, togati ſcilicet, ad vehiculum vel equum ipſius cucurrerunt. Moriens Divus appellatus eſt. Rempublicam beatiſſimam Tiberio ſucceſſori reliquit; qui privignus ejus, mox gener, poſtremò adoptione filius fuerat.

Tiberius ingenti ſocordiâ imperium geſſit, gravi crudelitate, ſceleſtâ avaritiâ, turpi libidine: nam nuſquam ipſe pugnavit; bella per legatos ſuos geſſit; quoſdam reges ad ſe per blanditias evocatos nunquam remiſit, in queis Archelaum Cappadocem; cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit, & maximam civitatem appellari ſuo nomine juſſit; quæ nunc Cæſarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio & vigeſimo imperii anno, ætatis LXXVIII ingenti omnium gaudio mortuus eſt in Campaniâ.

Succeſſit

Succeſſit ei Caius Cæſar, cognomento Caligula, Druſi privigni Auguſti, & ipſius Tiberii nepos: ſceleratiſſimus, ac funeſtiſſimus, & qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. Bellum contra Germanos ſuſcepit: 748.
& ingreſſus Sueviam, nihil ſtrenuè fecit. Stupra ſororibus intulit, ex unâ etiam natam filiam cognovit. Cum adverſum cunctos ingenti avaritiâ, libidine, crudelitate ſæviret, interfectus in Palatio, anno ætatis ſuæ XXIX, imperii III, menſe X, dieque VIII.

Poſt hunc Claudius fuit, patruus Cali- AC.
gulæ, Druſi, qui apud Moguntiacum mo- 42.
numentum habet, filius: cujus & Caligula nepos erat. Hic mediè imperavit, multa gerens tranquillè atque moderatè, quædam crudeliter atque inſulsè. Britanniæ intulit bellum, quam nullus Romanorum poſt Julium Cæſarem attigerat: eâque devictâ per Cnæum Sentium & Aulum Plautium, illuſtres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quaſdam inſulas etiam, ultra Britanniam in Oceano poſitas, Romano imperio addidit; quæ appellantur Orcades: filioque ſuo Britannici nomen impoſuit. Tam civilis autem circa quoſdam amicos exſtitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannicâ multa ac egregia fecerat, triumphantem ipſe proſequeretur, & conſcendenti Capitolium lævus

incederet. Is vixit annos XLIV, imperavit XIV; poſt mortem conſecratus eſt, Divuſque appellatus.

Succeſſit huic Nero, Caligulæ avunculo ſuo ſimillimus: qui imperium Romanum & deformavit, & diminuit: inuſitatæ luxuriæ ſumptumque; ut qui exemplo Caii Caligulæ, calidis, & frigidis ſe lavaret unguentis: retibus aureis piſcaretur, quæ blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem Senatûs interfecit; bonis omnibus hoſtis fuit; ad poſtremum ſe tanto dedecore proſtituit, ut ſaltaret & cantaret in ſcenâ, citharœdico habitu & tragico: parricidia multa commiſit, fratre, uxore, matre interfectis. Urbem Romam incendit; ut ſpectaculi ejus imaginem cerneret, quali olim Troja capta arſerat. In re militari nihil omnino auſus, Britanniam pænè amiſit: nam duo ſub hoc nobiliſſima oppida capta illic atque everſa ſunt. Armeniam Parthi ſuſtulerant, legioneſque Romanas ſub jugum miſerunt. Duæ tamen Provinciæ ſub eo factæ ſunt: Pontus Polemoniacus, concedente rege Polemone; & Alpes Cottiæ Cottio rege defuncto. Propter hoc Romanæ Urbi exſe-

In Nerone. Blatteis funibus.] *Blatteus eſt purpureus non autem coccineus. Erravit itaq; Xiphilinus & Joannes Antiochenus. Sæpe apud Anaſtaſium, qui vitas Pontificum Maximorum ſcripſit, legere eſt* de blattea, *quod nihil aliud eſt quàm de purpura.*

crabilis,

crabilis, ab omnibus simul destitutus, & à Senatu hostis judicatus, quum quæreretur ad pœnam (quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus, furcâ capiti ejus insertâ, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur de saxo) è Palatio fugit; & in suburbano se liberti sui, quod est inter Salariam & Numentanam viam, ad quartum Urbis milliarium, interfecit. Is ædificavit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obiit trigesimo & altero ætatis anno, imperii XIV; atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

Huic Ser. Galba successit, antiquissimæ 68.
nobilitatis Senator, cum LXXIII annum ageret ætatis, ab Hispanis & Gallis Imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus est. Nam privata ejus vita insignis fuerat militaribus & civilibus rebus; sæpe Consul, sæpe Proconsul, frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit, & quod bona haberet exordia, nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo: jugulatus in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt Aureliâ viâ, non longe ab Urbe Româ.

Alexandrinæ.] *De nomine Alexandri Imperatoris, cujus vitam inferius habebis.*

Otho, occiſo Galbâ, invaſit imperium, materno genere nobilior quàm paterno, neutro tamen obſcuro: in privatâ vitâ mollis, imperio documentum ſui non potuit oſtendere. Nam cum iiſdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus eſſet à Germanicianis exercitibus Imperator: bello contra eum ſuſcepto, cum apud Beboriacum in Italiâ levi prælio victus eſſet, ingentes tamen copias haberet, ſponte ſemetipſum occîdit. Petentibus militibus, ne tam citò de belli deſperaret eventu, cum tanti ſe non eſſe dixiſſet, ut propter eum civile bellum commoveretur, voluntariâ morte obiit, trigeſimo & octavo ætatis anno, nonageſimo & quinto imperii die.

Dein Vitellius imperio potitus eſt, familiâ honoratâ magis quàm nobili; nam pater ejus non admodum clarè natus, tres tamen ordinarios geſſerat Conſulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, & gravi ſævitiâ notabilis, præcipuè ingluvie & voracitate: quippe cum de die ſæpe quartò vel quintô feratur epulatus. Notiſſima certè cœna memoriæ mandata eſt, quam ei Vitellius frater

In Othone. Beboriacum.] *Sed Boariacum, ſeu Bebriacum, ſeu denique Betriacum ſcribas, perinde eſt. Situs autem loco Cremonam inter & Veronam fuit.* Tacit.

In Vitellio, Ordinarios Conſulatus.] *Cum quis in locum alterius non ſufficiebatur in reliquam anni partem; ſed Kalendis Januariis honorem inibat & anno nomen dabat.*

exhi-

exhibuit; in quâ ſuper ceteros ſumptus, duo millia piſcium, ſeptem avium millia appoſita traduntur. Hic cum Neroni ſimilis eſſe vellet; atque id adeò præ ſe ferret, ut etiam exſequias Neronis, quæ humiliter ſepultæ fuerant, honoraret, a Veſpaſiani ducibus occiſus eſt, interfecto priùs Sabino Veſpaſiani Imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, & cum magno dedecore tractus per urbem Romam publicè, nudus, erectâ comâ & capite, ſubjecto ad mentum gladio, ſtercore in vultum & pectus ab omnibus obviis appetitus: poſtremò jugulatus, & in Tiberim dejectus, etiam communi caruit ſepulturâ. Periit autem ætatis anno ſeptimo & quinquageſimo, imperii menſe VIII & die uno.

Veſpaſianus huic ſucceſſit, factus apud Palæſtinam Imperator: princeps obſcurè quidem natus, ſed optimis comparandus; privatâ vitâ illuſtris, ut qui à Claudio in 70.
Germaniam, deinde in Britanniam miſſus tricies & bis cum hoſte conflixerit; duas validiſſimas gentes, XX oppida, inſulam Vectam Britanniæ proximam, imperio Romano adjecerit. Romæ ſe imperio mo-

Exſequias Neronis quæ humiliter ſepultæ erant.] *Infrà etiam ſic loquutus eſt.* Exſequias revexit: *Sed utrobique errorem eſſe arbitror, ſcribendumque* reliquias. *Sunt autem* reliquiæ *oſſa ſeu cineres: ut* exſequiæ *longe aliud, neque ita loqui mos eſt.*

deratiſſime geſſit: pecuniæ tamen avidior fuit, ita ut eam nulli injuſte auferret: quam cum omni diligentiæ proviſione colligeret, tamen ſtudioſiſſimè largiebatur, præcipuè indigentibus; nec facilè ante eum cujuſquam principis vel major eſt liberalitas comperta, vel juſtior; placidiſſimæ bonitatis; ut qui majeſtatis quoque contra ſe reos non facilè puniret ultra exſilii pœnam. Sub hoc Judæa Romano acceſſit imperio, & Hieroſolyma, quæ fuit urbs clariſſima Palæſtinæ, Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quæ liberæ ante hoc tempus fuerant; item Thraciam, Ciliciam, Tracheam, Comagenen, quæ ſub regibus amicis erant, in provinciarum formam redegit. Offenſorum & inimicitiarum immemor fuit: convicia à caufidicis & philoſophis in ſe dicta leniter tulit, diligens tamen coercitor diſciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hieroſolymis triumphavit. Per hæc cùm Senatui & Populo, poſtremò cunctis amabilis ac jucundus eſſet, profluvio ventris exſtinctus eſt in villâ propriâ, circa Sabinos, annum ætatis agens LXX, imperii nonum, & diem ſeptimum: atque inter Divos relatus eſt. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multæ contra eum conjurationes fierent, quas patefactas ingenti diſſimulatione contempſit, in Senatu dixerit: Aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem.

Huic

Huic Titus filius ſucceſſit; qui & ipſe Veſpaſianus eſt dictus: vir omnium virtutum genere mirabilis; adeo ut amor & deliciæ humani generis diceretur: facundiſſimus, bellicoſiſſimus, moderatiſſimus: cauſas Latinè egit; poemata & tragœdias Græcè compoſuit. In oppugnatione Hieroſolymorum ſub patre militans, XII propugnatores XII ſagittarum ictibus confixit. Romas tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnium puniret; convictos adverſum ſeſe conjurationis ita dimiſerit, ut in eâdem familiaritate, quâ antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, ut nulli quidquam negaret: & cùm ab amicis reprehenderetur, reſpondit, Nullum triſtem debere ab Imperatore diſcedere. Propterea cum quâdam die in cœnâ recordatus fuiſſet, nihil ſe illo die cuiquam præſtitiſſe dixit, ô Amici, hodie diem perdidi. Hic Romæ amphitheatrum ædificavit, & quinque millia ferarum in dedicatione ejus occidit. 79.

Per hæc inuſitato favore dilectus, morbo periit, in eâ quâ pater villâ, poſt biennium, menſes octo, dies XX, quam Imperator erat factus, ætatis anno altero & XL. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, & omnes tanquam in propriâ doluerint orbitate. Senatus, obitu ipſius circa veſperam nuntiato, nocte irrupit in Curiam: & tantas ei mortuo gratias laudeſque congeſſit, quantas

quantas nec vivo unquam egerat, nec præſenti. Inter Divos relatus eſt.

81. Domitianus mox accepit imperium, frater ipſius junior, Neroni, aut Caligulæ, aut Tiberio ſimilior, quàm patri vel fratri ſuo: primis tamen annis moderatus in imperio fuit; mox ad ingentia vitia progreſſus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in ſe odium concitavit, ut merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobiliſſimos ex Senatu. Dominum ſe & Deum primus appellari juſſit: nullum ſibi niſi auream & argenteam ſtatuam in Capitolio poni paſſus eſt; conſobrinos ſuos interfecit. Superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit; unam adverſus Sarmatas, alteram adverſus Cattos, duas adversùm Dacos. De Dacis Cattiſque duplicem quidem triumphum egit; de Sarmatis ſolam lauream uſurpavit. Multas quidem calamitates iiſdem bellis paſſus eſt, nam in Sarmatiâ legiones ejus cum duce interfectæ: & à Dacis Appius Sabinus Conſularis & Cornelius Fuſcus præfectus prætorio, cum magnis exercitibus occiſi ſunt. Romæ quoque multa opera fecit, in his Capitolium & Forum Tranſitorium, Odêum, Porticus, Iſium ac Serapium, & Stadium. Verum cum ob ſcelera univerſis exoſus eſſe cœpiſſet, interfectus eſt ſuorum conjuratione in Palatio, anno ætatis XIV,

imperii quinto decimo. Funus ejus cum ingenti dedecore per veſpillones exportatum, & ignobiliter eſt ſepultum.

LIBER VIII.

ANNO Octingenteſimo & quinquageſimo ab urbe conditâ, Vetere & Valente Conſulibus, Reſpubl. ad proſperrimum ſtatum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commiſſa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerva ſucceſſit, vir in privatâ vitâ moderatus & ſtrenuus: nobilitatis mediæ, 90.
qui ſenex admodùm, operam dante Petronio Secundo, præfecto prætorio, item Parthenio interfectore Domitiani, Imperator factus, æquiſſimum ſe & civiliſſimum præbuit. Reipubl. divinâ proviſione conſuluit, Trajanum adoptando. Mortuus eſt Romæ poſt annum & quatuor menſes imperii ſui ac dies octo: ætatis LXX & altero anno, atque inter Divos relatus eſt.

Succeſſit ei Ulpius Trajanus Crinitus, 98.
natus Italicæ in Hiſpaniâ, familiâ antiquâ, magis quam clarâ: nam pater ejus primùm Conſul fuit. Imperator autem apud Agrippinam civitatem in Galliis factus eſt. Rempublicam ita adminiſtravit, ut omnibus principibus meritò præferatur. Inuſitatæ civilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperii,

perii, quod poſt Auguſtum defenſum magis fuerat quàm nobiliter ampliatum, fines longè lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germaniâ reparavit: Daciam Decibalo victo ſubegit, provinciâ trans Danubium factâ in his agris, quos nunc Taiphali habent, & Victophali, & Thervingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet. Armeniam, quam occupaverunt Parthi, recepit, Pharnace Syro occiſo, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem, & Sauromatarum, & Boſporanorum, & Arabum, & Oſdroenorum, & Colchorum in fidem accepit. Adiabenos, Marcomedos, occupavit: & Anthemiſium, magnam Perſidis regionem; Seleuciam & Cteſiphontem, Babylonem & Edeſſios vicit, ac tenuit: uſque ad Indiæ fines, & mare Rubrum acceſſit: atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Aſſyriam, Meſopotamiam, cum his gentibus, quæ Macedenam attingunt. Arabiam poſtea in provinciæ formam redegit; in mari Rubro claſſem inſtituit, ut per eam Indiæ fines vaſtaret. Gloriam tamen militarem civilitate

In Trajano. Pharnace Syro.] *Corrige*; *nam Error eſt*, Parthamaſpate. *Vide notas doctiſſimorum hominum ad Hiſtoriam Auguſtam.*

Marcomedos.] *Credibile eſt legendum*, Mardomedos, *in Aſſyria.*

Macedenam.] *In aliis editionibus legitur* Marcedoniam, *quæ fortaſſe præfectura in Meſopotamia fuerat*; *tamen noſtram lectionem prætulerim.*

&

& moderatione ſuperavit; Romæ & per provincias æqualem ſe omnibus exhibens; amicos ſalutandi causâ frequentans, vel ægrotantes, vel cum feſtos dies habuiſſent; convivia cum iiſdem indiſcreta viciſſim habens: ſæpe in vehiculis eorum ſedens; nullum Senatorum lædens, nihil injuſtum ad augendum fiſcum agens: liberalis in cunctos, publicè privatimque ditans omnes & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognoviſſet: orbem terrarum ædificans, multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum & placidum agens; adeò ut omni ejus ætate unus tantum Senator damnatus ſit; atque is tamen per Senatum ignorante Trajano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit & vivus & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium: amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis eſſet, reſpondit; Talem ſe imperatorem eſſe privatis, quales eſſe ſibi Imperatores privatus optâſſet. Poſt ingentem igitur gloriam belli domique quæſitam, è Perſide rediens, apud Seleuciam Iſauriæ profluvio ventris extinctus eſt. Obiit autem ætatis

Orbem terrarum ædificans.] *Id eſt, paſſim opera publica extruens.*

Reſpondit; Talem ſe Imperatorem eſſe privatis, quales eſſe ſibi Imperatores privatus optaſſet.] *Lege,* Talem ſe Imperatorem eſſe privatis *velle,* quales, *&c.*

anno

anno LXIII, menſe nono, & die quarto: imperii anno XIX menſe VI die XV. Inter Divos relatus eſt, ſoluſque omnium intra Urbem ſepultus. Oſſa ejus collocata in urnâ aureâ, in foro quod ædificavit, ſub columnâ ſita ſunt, cujus altitudo CXLIV pedes habet. Hujus tantum memoriæ delatum eſt, ut uſque ad noſtram ætatem non aliter in Senatu principibus acclametur, niſi, Felicior Auguſto, melior Trajano: Adeò in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel aſſentantibus, vel verè laudantibus occaſionem magnificentiſſimi præſtet exempli.

117. Defuncto Trajano, Ælius Adrianus creatus eſt princeps; ſine aliquâ quidem voluntate Trajani, ſed operam dante Plotinâ Trajani uxore; nam eum Trajanus, quanquam conſobrinæ filium, vivens noluerat adoptare. Natus & ipſe Italicæ in Hiſpaniâ, qui Trajani gloriæ invidens, ſtatim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat; & de Aſſyriâ, Meſopotamiâ, & Armenia, revocavit exercitus; ac finem imperii eſſe voluit Euphratem. Idem de Daciâ facere conatum amici deterruerunt; ne multi cives Romani Barbaris traderentur; propterea quod Trajanus victâ Daciâ, ex toto orbe Romano infinitas eò copias hominum tranſtulerat, ad agros & urbes co-

In Adriano. Idem de Dacio facere conatum.] *Id eſt, cogitantem.* Cicero, Terentius.

lendas.

lendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta. Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit; semel tantùm per præsidem dimicavit: orbem Romanorum circumivit, & multa ædificavit. Facundissimus Latino sermone, Græco eruditissimus fuit. Non magnam clementiæ gloriam habet: diligentissimas tamen circa ærarium, & militum disciplinam. Obiit in Campaniâ, major sexagenario, imperii anno XXI, mense X, die XXIX. Senatus ei tribuere noluit divinos honores: tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, & universi Senatores palàm resisterent, tandem obtinuit.

Ergo Adriano successit M. Antoninus Ful- 138.
vius Boionius, idem etiam Pius nominatus; genere claro, sed non admodum vetere; vir insignis, & qui merito Numæ Pompilio conferatur; ita ut Romulo Trajanus æquetur. Vixit ingenti honestate privatus, majori in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderatâ gloriâ, defendere magis provincias quam amplificare studens; viros justissimos ad administrandum Rempub. quærens; bonis honorem habens, improbos sine aliquâ acerbitate detestans, regibus amicis venerabilis non minùs quàm terribilis: adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depositis armis,

ad

ad eum controverſias ſuas liteſque deferrent, ſententiæque ejus parerent. Hic ante imperium ditiſſimus, opes quidem ſuas ſtipendiis militum, & circa amicos liberalitatibus minuit; verùm ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus eſt. Obiit apud Lorium villam ſuam milliario ab urbe XII, vitæ anno LXXIII, imperii XXIII, atq; inter Divos relatus eſt, & meritò conſecratus.

Poſt hunc imperavit M. Antoninus Verus; haud dubiè nobiliſſimus: quippe cùm ejus origo paterna a Numâ Pompilio, materna à Salentino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus Verus. Túmque primum Romana Reſpublica duobus æquo jure imperium adminiſtrantibus paruit; cum uſque ad eum ſingulos ſemper habuiſſet Auguſtos. Hi & genere inter ſe conjuncti fuerunt, & affinitate: nam Verus Annius Antoninus M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Fauſtinam juniorem conſobrinam ſuam. Hi bellum contra Parthos geſſerunt: qui poſt victoriam Trajani tùm primum rebellaverant. Verus Antoninus ad id profectus eſt; qui Antiochiæ & circa Armeniam agens, multa per duces & ingentia patravit: Seleuciam Aſſyriæ urbem nobiliſſimam cum D millibus hominum cepit;

cepit; Parthicum triumphum revexit; cum fratre eodemque ſocero triumphavit. Obiit tamen in Venetiâ, cùm à Concordiâ civitate Altinum proficiſceretur, & cum fratre in vehiculo ſederet, ſubito ſanguine ictus, caſu morbi quem Græci *Apoplexin* vocant. Vir ingenii parum civilis, reverentiâ tamen fratris nihil unquam atrox auſus. Cum obiiſſet XI imperii anno, inter Divos relatus eſt. Poſt eum Marcus Antoninus ſolus Rempub. tenuit, vir quem mirari faciliùs quis quàm laudare poſſit. A principio vitæ tranquilliſſimus: adeò ut in infantiâ quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret. Philoſophiæ deditus Stoicæ, ipſe etiam non ſolùm vitæ moribus, ſed etiam eruditione philoſophus. Tantæ admirationis adhuc juvenis, ut eum ſucceſſorem paraverit Adrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio, generum eſſe ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret. Inſtitutus eſt ad Philoſophiam per Apollonium Chalcedonium; ad ſcientiam Græcarum literarum per Sextum Chæronenſem, Plutarchi nepotem. Latinas autem literas eum Fronto orator nobiliſſimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit: ad nullam inſolentiam elatus imperii faſtu; liberalitatis promptiſſimæ, provincias ingenti benignitate & moderatione tractavit. Contra Germa-

nos

nos eo Principe res feliciter geſtæ ſunt. Bellum ipſe unum geſſit Marcomannicum: ſed quantum nullâ memoriâ fuit, adeò ut Punicis conferatur; nam eo gravius eſt factum, quòd univerſi exercitus perierant; ſub hoc enim tantus caſus peſtilentiæ fuit, ut poſt victoriam Perſicam Romæ, ac per Italiam provinciaſque, maxima hominum pars, militum omnes ferè copiæ, languore defecerint. Ingenti ergo labore & moderatione, cum apud Carnantum jugi triennio perſeveraſſet, bellum Marcomannicum confecit; quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ, Suevi, atque omnis Barbaria commoverat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis ſervitio liberatis, Romæ rurſus cum Commodo Antonino filio ſuo, quem jam Cæſarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli ſumptum ærario exhauſto, cum largitiones nullas haberet, neque indicere Provincialibus aut Senatui aliquid vellet, inſtrumentum regii cultus, factâ in foro Divi Trajani ſectione, diſtraxit: vaſa aurea, pocula chryſtallina & murrhina, uxoriam ac ſuam ſericam ac auream veſtem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menſes venditio habita eſt, multumque auri redactum. Poſt victoriam tamen emptoribus pretia reſtituit qui reddere comparata voluerunt: moleſtus nulli fuit, qui maluit ſemel empta retinere.

Hic

Hic permiſit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipſe, & miniſtris ſimilibus exhiberent. In editione munerum poſt victoriam adeò magnificus fuit, ut centum ſimul leones exhibuiſſe tradatur. Cum igitur fortunatam Rempubl. & virtute & manſuetudine reddidiſſet, obiit XVIII imperii anno, vitæ LXI, & omnibus certatim adnitentibus, inter Divos relatus eſt.

Hujus ſucceſſor L. Antoninus Commodus, nihil paternum habuit; niſi quòd contra Germanos feliciter & ipſe pugnavit. Septembrem menſem ad nomen ſuum tranſferre conatus eſt, ut Commodus diceretur: ſed luxuriâ & obſcœnitate depravatus gladiatoriis armis ſæpiſſimè in ludo, deinceps etiam in amphitheatro, cum hujuſmodi hominibus ſæpe dimicavit. Obiit morte ſubitâ. adeò ut ſtrangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cum annis XII poſt patrem, & VIII menſibus imperâſſet; tantâ exſecratione omnium, ut hoſtis humani generis etiam mortuus judicaretur. 180.

Huic ſucceſſit Pertinax grandævus jam: ut qui ſeptuagenarium attigiſſet ætatem; præfecturam Urbi tum agens; ex S. C. imperare juſſus Octogeſimo imperii die 192.

In Marco Antonino. Et miniſtris ſimilibus.] *Melius* Miniſteriis ſimilibus, *ut memini legere apud Capitolinum, quem hic ante oculos habebat Eutropius.*

Præ-

Prætorianorum militum ſeditione, & Juliani ſcelere occiſus eſt.

193. Poſt eum Salvius Julianus Rempubl. invaſit: vir nobilis, & juris peritiſſimus; nepos Salvii Juliani, qui ſub Divo Adriano perpetuum compoſuit Edictum. Victus eſt à Severo apud Milvium pontem, interfectus in Palatio. Vixit, menſibus ſeptem, poſtquam cœperat imperare.

194. Hinc imperii Romani adminiſtrationem Septimus Severus accepit, oriundus ex Africâ, provinciâ Tripolitanâ, oppido Lepti. Solus omni memoriâ & antè & poſtea ex Africâ Imperator fuit. Hic primum fiſci advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde & varia officia atque honores uſque ad adminiſtrationem totius Reipublicæ pervenit. Pertinacem ſe appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui à Juliano fuerat occiſus. Parcus admodum fuit, naturâ ſævus. Bella multa & feliciter geſſit. Peſcennium Nigrum, qui in Ægypto & Syriâ rebellaverat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit: Arabas eo uſque ſuperavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus & Arabicus dictus eſt. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace ſocius fuerat Juliano, Cæſarem ſe in Galliâ fecit: victuſque apud Lugdunum eſt interfectus. Severus autem præter

præter bellicam gloriam, etiam civilibus ſtudiis clarus fuit, & literis doctus, philoſophiæ ſcientiam ad plenum adeptus. Noviſſimum bellum in Britanniâ habuit: utque receptas provincias omni ſecuritate muniret, vallum per XXXII millia paſſuum à mari ad mare deduxit. Deceſſit Eboraci admodum ſenex, imperii anno XVIII, menſe IV, & Divus appellatus eſt; nam filios ſuos ſucceſſores reliquit, Baſſianum & Getam: Sed Baſſiano Antonini nomen à Senatu voluit imponi; itaque dictus eſt M. Aurelius Antoninus Baſſianus: patrique ſucceſſit. Nam Geta hoſtis publicus judicatus, confeſtim periit.

Marcus igitur Aurelius Antoninus Baſſianus, idemque Caracalla, morum ferè paternorum fuit, paulo aſperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lavacri; quæ Antoninianæ appellantur: nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis; ut qui novercam ſuam Juliam, uxorem duxerit. Defunctus in Oſdroene apud Edeſſam, moliens adverſum Parthos expeditionem, anno imperii VI, menſe II, vix egreſſus ætatis

In Baſſiano. Idemque Caracalla.] *Græcis & Latinis quibuſdam* Caracallus.

Opus lavacri quæ Antoninianæ appellantur.] *Iſtud*, lavacri, *mihi ſuſpectum eſt & gloſſema puto; fortaſſe ſcriptum ab Eutropio fuit*, opus THERMARUM, quæ Antoninianæ, &c.

tatis XLIII annum, funere publico elatus est.

218. Opilius deinde Macrinus, qui præfectus prætorio erat, cum filio Diadumeno, facti Imperatores nihil memorabile ex temporis brevitate gesserunt; nam imperium eorum duorum mensium & unius anni fuit: seditione militari ambo pariter occisi sunt.

219. Creatus est post hos M. Aurelius Antoninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur: sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is, cum Romam ingenti & militum & senatûs expectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissimè, & obscœnissimè vixit, biennioque post & VIII mensibus tumultu interfectus est militari; & cum eo mater Semia Syra.

222. Successit huic Aurelius Alexander; ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, juvenis admodùm: susceptoque adversus Persas bello, Xerxem eorum regem glorioſissimè vicit; militarem disciplinam severissimè rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. Assessorem

In Macrino. Cum filio Diadumeno.] *In nummis veteribus, dicitur etiam Diadumenianus, ut Hermogenes Hermogenianus.*

Semia.] *Herodiano & aliis dicitur* Soæmis. *Cæterùm de voce Heliogabalus, seu, ut scribi oportet,* Elagabalus, *vide quæ scripta fuere ab illustrissimo amico Bochartо, & quæ à Seldeno dicta sunt.*

habuit

habuit vel ſcrinii magiſtrum, Ulpianum juris conditorem. Romæ quoque favorabilis fuit. Periit in Galliâ, militari tumultu, XIII imperii anno, & die VIII, in matrem ſuam Mammæam unicè pius.

LIBER IX.

POST hunc Maximinus ex corpore militari primus ad imperium acceſſit; ſolâ militum voluntate, cum nulla Senatûs interceſſit auctoritas, neque ipſe Senator eſſet. Is bello adverſus Germanos feliciter geſto, cùm à militibus eſſet Imperator appellatus, à Pupieno Aquileiæ occiſus eſt, deſerentibus eum militibus ſuis, cum filio adhuc puero, cum quo imperaverat triennio & paucis diebus. 235.

Poſtea tres ſimul Auguſti fuerunt: Pupienus, Balbinus, & Gordianus, duo ſuperiores obſcuriſſimo genere, Gordianus nobilis: quippe cujus pater ſenior Gordianus, conſenſu militum, cum Proconſulatum Africæ gereret, Maximino imperante, Princeps fuiſſet electus. Itaque cum Romam veniſſent Balbinus & Pupienus, in Palatio interfecti ſunt; ſoli Gordiano imperium re- 239.
ſervatum. Gordianus, admodum puer, cùm Tranquillinam Romæ duxiſſet uxorem, Janum Geminum aperuit: & ad Orientem

profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere; quod quidem mox feliciter geſſit, prœliiſque ingentibus Perſas afflixit. Rediens haud longè à Romanis finibus interfectus eſt fraude Philippi, qui poſt eum imperavit. Miles ei tumulum xx milliario à Circuſſo, quod caſtrum nunc Romanorum eſt, Euphrati imminens, ædificavit; exſequias Romam revexit; ipſum Divum appellavit.

244. Philippi duo, filius & pater, Gordiano occiſo, imperium invaſerunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syriâ profecti ſunt. His imperantibus, milleſimus annus Romæ urbis ingenti ludorum apparatu ſpectaculorumque celebratus eſt. Ambo inde ab exercitu interfecti ſunt; ſenior Philippus Veronæ, Romæ junior. Annos v imperaverunt, inter Divos tamen relati ſunt.

250. Poſt hoc Decius è Pannoniâ inferiore, Bubaliæ natus, imperium ſumpſit. Bellum civile quod in Galliâ motum fuerat, oppreſſit; filium ſuum Cæſarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. Cum biennio ipſe & filius ejus imperâſſent, uterque in Barbarico interfecti ſunt, & inter Divos relati.

Mox Imperatores creati ſunt Gallus Hoſtilianus, & Galli filius Voluſianus. Sub his Æmilianus in Mœſia res novas molitus eſt;

eſt; ad quem opprimendum cum ambo profecti eſſent, Interamnæ interfecti ſunt, non completo biennio. Nihil omnino clarum geſſerunt. Solâ peſtilentiâ & morbis atq; ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

Æmilianus obſcuriſſimè natus, obſcuriùs imperavit; ac tertio menſe extinctus eſt.

Hinc Licinius Valerianus in Rhætiâ & 253.
Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Auguſtus eſt factus. Gallienus quoque Romæ à Senatu Cæſar eſt appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, & pæne exitiabile fuit: infelicitate principum, vel ignaviâ, Germani Ravennam uſque venerunt. Valerianus in Meſopotamiâ bellum gerens, à Sapore Perſarum rege ſuperatus eſt: mox etiam captus, apud Parthos ignobili ſervitute conſenuit.

Gallienus, cùm adoleſcens factus eſſet Auguſtus, imperium primùm feliciter, mox commodè, ad ultimum perniciosè geſſit. Nam juvenis in Galliâ & Illyrico multa ſtrenuè fecit, occiſo apud Murſiam Ingenuo, qui purpuram ſumpſerat, & Trebelliano. Diu placidus & quietus: mox in omnem laſciviam diſſolutus, tenendæ Reipubl. habenas probroſâ ignaviâ & deſperatione relaxavit. Alamanni vaſtatis Galliis in Italiam irruperunt. Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amiſſa

eſt. Græcia, Macedonia, Pontus, Aſia, vaſtatæ per Gothos. Pannonia à Sarmatis, Quadiſque populata eſt: Germani uſque ad Hiſpanias penetraverunt, & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. Parthi, Meſopotamiâ occupatâ, Syriam ſibi cœperunt vindicare. Tum jam deſperatis rebus, & deleto pæne imperio Romano, Poſthumus in Galliâ, obſcuriſſimè natus, purpuram ſumpſit, & per annos decem ita imperavit, ut conſumptas pæne provincias ingenti virtute & moderatione reparaverit: qui ſeditione militum interfectus eſt, quòd Moguntiacum, quæ adversùm eum rebellaverat, Lolliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluiſſet. Poſt eum Marius, viliſſimus opifex, purpuram accepit: & ſecundo die interfectus eſt. Victorinus poſtea Galliarum accepit imperium, vir ſtrenuiſſimus; ſed cum nimiæ libidinis eſſet, & matrimonia aliena corrumperet, Agrippinæ occiſus eſt, actuario quodam machinante dolum, imperii ſui anno ſecundo. Huic ſucceſſit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore præſidis adminiſtrans, abſens a militibus Imperator electus eſt, & apud Burdegalam purpuram ſumpſit; ſeditiones multas militum pertulit. Sed cum hæc in Galliâ geruntur, in Oriente per Odenatum Perſæ victi ſunt; defensâ Syriâ, receptâ Meſopotamiâ, uſque ad Cteſiphontem

phontem Odenatus penetravit. Ita Gallieno Rempubl. deſerente, Romanum imperium in occidente per Poſthumum, per Odenatum in Oriente ſervatum eſt. Gallienus interea Mediolani cum fratre Valeriano occiſus eſt, imperii anno nono: Claudiuſque ei ſucceſſit, à militibus electus, à Senatu appellatus Auguſtus. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vaſtantes, ingenti 268.
prælio vicit; parcus vir, ac modeſtus, & juſti tenax, atque Reipub. gerendæ idoneus: qui tamen inter biennium imperii morbo interiit, & Divus appellatus eſt. Senatus ingenti eum honore decoravit, ſcilicet ut in curiâ clypeus ipſi aureus, item in Capitolio ſtatua aurea poneretur.

Quintilius poſt eum, Claudii frater, conſenſu militum Imperator electus eſt: vir unicâ moderationis & civilitatis laude æquandus fratri vel præponendus, conſenſu Senatûs appellatus Auguſtus, ſeptimo decimo die imperii occiſus eſt. Poſt eum Aurelianus ſuſcepit imperium, Daciâ Ripenſi oriundus; vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propenſioris; quique Gothos ſtrenuiſſimè vicit,

In Claudio. Clypeus ipſi aureus poneretur.] *Hoc loco* Clypeus *non eſt quod videtur: ſed* Imago clypeata, *id eſt, protome Græcorum, vel, ut Itali vocant,* un buſto, *quales hodie pictores noſtri faciunt: ſic apud Suetonium & Tacitum quoque.*

Romanam ditionem ad fines priſtinos variâ bellorum felicitate revocavit; ſuperavit in Galliâ Tetricum apud Catalaunos, ipſo Tetrico prodente exercitum ſuum, cujus aſſiduas ſeditiones ferre non poterat: quin etiam per literas occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, ut inter alia verſu Virgiliano uteretur; *Eripe me his, invicte, malis.* Zenobiam quoque, occiſo marito Odenato, qui Orientem tenebat, haud longè ab Antiochiâ non ſine gravi prælio cepit:
274. ingreſſuſque Romam, nobilem triumphum, quaſi receptor Orientis Occidentiſque, egit; currum præcedentibus Tetrico & Zenobiâ: qui quidem Tetricus etiam Corrector Lucaniæ poſtea fuit, ac privatus diutiſſimè vixit. Zenobia autem poſteros, qui adhuc manent Romæ, reliquit. Hoc imperante etiam Monetarii in Urbe rebellaverunt, vitiatis pecuniis, & Feliciſſimo Rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultimâ crudelitate compeſcuit: plurimos nobiles capite damnavit: ſævus & ſanguinarius, ac neceſſarius

Ibidem. Rationali.] *Quis ſit Rationalis, nemo melius explicaverit, quam Aurelianus ipſe in epiſtola, quæ legitur apud Vopiſcum, ubi de illo Feliciſſimo loquens, ait:* Cui procurationem fiſci mandaveram: *Ergo Procurator fiſci & Rationalis idem eſt. Cæterum errorem hic Eutropii eſſe arbitror: quem enim occiſum à Monetariis dicit Eutropius, eum auctorem rebellionis vocat Aurelianus, niſi ſi, ut ſit interdum, epiſtola falſa eſt.*

magis

magis in quibuſdam, quàm in ullo amabilis Imperator: trux omni tempore, etiam filii ſororis interfector: diſciplinæ tamen militaris & morum diſſolutorum magnâ ex parte corrector. Urbem Romam muris firmioribus cinxit; templum Soli ædificavit; in quo infinitum auri gemmarumque conſtituit. Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermiſit, vaſtatâ omni Illyrico & Mœſiâ, deſperans eam poſſe retineri; abductoſque Romanos ex urbibus & agris Daciæ in mediâ Mœſia collocavit: & eſt in dexterâ Danubio in mare fluenti, cùm antea fuerit in lævâ. Occiditur ſervi ſui fraude; qui ad quoſdam militares viros, amicos ipſius, nomina pertulit annotata, falſò manum ejus imitatus, tanquam Aurelianus ipſos pareret occidere. Itaque ut prævenireturr, ab iiſdem interfectus eſt in itineris medio, quod inter Conſtantinopolin & Heracleam eſt Stratæ veteris; locus Cænophrurium appellatur; mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inter Divos re- 275.
ferri; Imperavit annos v, menſes vi.

Ibidem. Infinitum auri.] *Arbitror addendam eſſe vocem,* pondus.

Ibidem. Stratæ veteris.] *Strata eſt via, Virgil.* Strata viarum, & *Italicè* Strada. *Hæc vita grandibus ſaxis olim munita fuit, hodieque integra remanet. Pertingebat autem ab illa ora ad Dyrrhachium. Adeundus ubi eſt Bellonius teſtis oculatus,* lib. i. cap. 61.

Tacitus poſt hunc ſuſcepit imperium; vir egregiè moratus, & Reipubl. gerendæ idoneus: nihil tamen clarum potuit oſtendere, intra VI menſem imperii morte præventus. Florianus, qui Tacito ſucceſſerat, duobus menſibus & diebus XX imperio fuit: neque quidquam dignum memoriâ egit.

Poſt hunc Probus, vir illuſtris gloriâ militari, ad adminiſtrationem Reipubl. acceſſit. Gallias à Barbaris occupatas ingenti præliorum felicitate reſtituit. Quoſdam imperium uſurpare conatos, ſcilicet Saturnium in Oriente, Proculum & Bonoſum Agrippinæ, multis certaminibus oppreſſit. Vineas Gallos & Pannonios habere permiſit. Opere militari Almum montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœſiam ſuperiorem, vineis conſevit, & provincialibus colendos dedit. Hic cum bella innumera geſſiſſet, pace partâ, dixit, brevi milites neceſſarios non futuros, vir acer ac ſtrenuus, juſtus, & qui Aurelianum æquaret gloriâ militari, morum tamen civilitate ſuperaret. Interfectus eſt tamen Sirmii, tumultu militari, in turri ferratâ. Imperavit annos ſex, menſes IV.

In Probo. Interfectus eſt tamen.] *Hanc vocem,* tamen, *libenter deleverim.*

Poſt

Poſt hunc Carus eſt factus Auguſtus, 282.
Narbonæ natus in Galliâ, qui confeſtim Carinum & Numeranium filios Cæſares fecit; cum quibus regnavit duobus annis: ſed dum bellum adverſum Sarmatas gerit, nunciato Perſarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Perſas nobiles geſſit: Ipſos prælio fudit: Seleuciam & Cteſiphontem urbes nobiliſſimas cepit: & cum caſtra ſupra Tigridem haberet, ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque filius ejus, quem ſecum ad Perſas duxerat, adoleſcens egregiæ indolis, cum, oculorum dolore correptus, lecticulâ veheretur, impulſore Apro, qui ſocer ejus erat, per inſidias occiſus eſt; & cum dolo occultaretur ipſius mors, quo uſque Aper invadere poſſet imperium, fœtore cadaveris prodita eſt. Milites enim, qui eum ſequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, poſt aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt. Interea Carinus, quem Cæſarem in Parthos proficiſcens Carus, in Illyrico, Galliâ, Italiâ, reliquerat, omnibus ſe ſceleribus coinquinavit: plurimos innoxios fictis criminibus occîdit: matrimonia nobilia corrupit: condiſcipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxa-

In Caro. Divini fulminis.] *Iſtud,* divini, *additum fuit diſtinctionis gratia; nam & quædam machinæ bellica* fulmina *dicuntur.*

verant, pernicioſus fuit. Ob quæ omnibus hominibus inviſus, non multò poſt pœnas dedit. Nam de Perſide victâ exercitus rediens, cum Carum Auguſtum fulmine, Numerianum Cæſarem inſidiis perdidiſſet,
284. Diocleſianum Imperatorem creavit, Dalmatiâ oriundum, virum obſcuriſſimè natum: adeò ut à pleriſque ſcribæ filius, à nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuiſſe credatur. Is primâ militum concione juravit, Numerianum nullo ſuo dolo interfectum; & cum juxta eum Aper, qui Numeriano inſidias fecerat, conſtitiſſet, in conſpectu exercitûs manu Diocleſiani gladio percuſſus eſt. Poſtea Carinum, omni odio & deteſtatione viventem, apud Murgum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu ſuo, quem fortiorem habebat, certè deſertum inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanorum potitus, cum tumultum ruſticani in Galliâ concitâſſent, & factioni ſuæ Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad ſubigendos eos Maximianum Herculium Cæſarem miſit, qui levibus prælis agreſtes domuit, & partem Galliæ reformavit. Poſt hæc tempora etiam Caraufius, qui viliſſimè natus, in ſtrenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat conſecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum

mare accepiſſet, quod Franci & Saxones infeſtabant; multis Barbaris ſæpe captis, nec præda integrâ aut provincialibus redditâ, aut imperatoribus miſsâ, cum ſuſpicio eſſe cœpiſſet conſultò ab eo admitti Barbaros, ut tranſeuntes cum prædâ exciperet, atque hâc ſe occaſione ditaret, à Maximiano juſſus occidi, purpuram ſumpſit, & Britannias occupavit. Ita cùm per omnem orbem terrarum res turbatæ eſſent, & Carauſius in Britannis rebellaret; Achilleus in Ægypto; Africam Quinquegentiani infeſtarent; Narſeus Orienti bellum inferret; Dioclefianus Maximianum Herculium ex Cæſare fecit Auguſtum; Conſtantium & Maximianum, Cæſares: quorum Conſtantius per filiam nepos Claudii traditur: Maximianus Galerius in Daciâ haud longè à Sardicâ natus. Atque ut eos etiam affinitate conjungeret, Conſtantius privignam Herculii Theodoram accepit; ex quâ poſteà ſex liberos Conſtantini fratres habuit: Galerius filiam Dioclefiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiari compulſi. Cum Carauſio tamen, cùm bella truſtra tentata eſſent contra virum rei militaris peritiſſimum, ad poſtremum pax

Idem. [Quinquegentiani.] *Idem ſunt ac Pentapolitani in Libya. Sæpe apud meliores Græcos,* polis *gentem ſignificat, exempla apud Homerum,* &c.

con-

convenit. Eum poſt ſeptennium Allectus ſocius ejus occîdit; atque ipſe poſt eum Britannias triennio tenuit: qui ductu Aſclepiodoti præfecti prætorio eſt oppreſſus. Ita Britanniæ decimo anno receptæ. Per idem tempus à Conſtantino Cæſare in Galliâ pugnatum eſt, circa Lingones. Die unâ adverſam & ſecundam fortunam expertus eſt; nam cùm, repente Barbaris ingruentibus, intra civitatem eſſet coactus tam præcipiti neceſſitate, ut, clauſis portis, in mūrum funibus tolleretur, vix quinque horis mediis adventante exercitu, LX ferè millia Alamannorum cecîdit. Maximianus quoque Auguſtus bellum in Africâ profligavit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Diocleſianus obſeſſum Alexandriâ Achilleum VIII ferè menſe ſuperavit, eumque interfecit: victoriâ acerbè uſus eſt totam Ægyptum; gravibus proſcriptionibus cædibuſque fœdavit. Eâ tamen occaſione ordinavit providè multa, & diſpoſuit; quæ ad noſtram ætatem manent. Galerius Maximianus primo adverſum prælium, exin ſecundum habuit, inter Callinicum Carraſque congreſſus, cum

Ibidem. Circa Lingones.[*In ejus rei memoriam arcus editiſſimus hodieque extat Audomarum Lingonum quem, cum ibi agerem, memini me videre: ſed nulla inſcriptio eſt; ut puto. Hoc notare potuerunt antiquarii. Eſt autem in ea parte poſitus, qua de muris in latiſſima camporum ſpatia deſcenditur.*

inconſultè magis quam ignavè dimicâſſet; admodum enim parvâ manu cum copioſiſſimo hoſte commiſit. Pulſus igitur, & ad Diocleſianum profectus, cum ei in itinere occurriſſet, tantâ inſolentiâ fertur à Diocleſiano exceptus, ut per aliquot paſſuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurriſſe. Mox tamen per Illyricum Mœſiamque contractis copiis, rurſus cum Narſeo, Ormiſdæ & Saporis avo, in Armeniâ Majori pugnavit ſucceſſu ingenti, nec minore conſilio ſimulque fortitudine, quippe qui etiam ſpeculatoris munus cum altero ac tertio equite ſuſceperit. Pulſo Narſeo caſtra ejus diripuit; uxores, ſorores, liberos ſuſcepit: infinitam extrinſecus Perſarum nobilitatem, gazam Perſicam copioſiſſimam, ipſum in ultimas regni ſolitudines coëgit; quare à Diocleſiano, in Meſopotamiâ cum præſidiis tum morante, ovans regreſſus, ingenti honore ſuſceptus eſt. Varia deinceps & ſimul & viritim bella geſſerunt. Carpis & Baſternis ſubactis, Sarmatis victis: quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt. Diocleſianus moratus callidè fuit, ſagax præterea, & admodum ſubtilis ingenio, & qui ſeveritatem ſuam alienâ invidiâ vellet explere, diligentiſſimus tamen & ſolertiſſi-

Ibidem. Extrinſecus.] *Latinitas illius ævi, pro* inſuper, præterea.

mus

mus Princeps; & qui in imperio Romano primus regiæ conſuetudinis formam, magis quàm Romanæ libertatis, invexit; adorarique ſe juſſit, cùm ante eum cuncti ſalutarentur; ornamenta gemmarum veſtibus calceamentiſque indidit. Nam prius imperii inſigne in chlamyde purpureâ tantùm erat: reliqua communia. Herculius autem, propalam ferus, & incivilis ingenii, aſperitatem ſuam etiam vultûs horrore ſignificans. Hic naturæ ſuæ indulgens, Diocleſiano in omnibus eſt ſeverioribus conſiliis obſecutus. Cum tamen, ingraveſcente ævo, parum ſe idoneum Diocleſianus moderando imperio eſſe ſentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent, & ſtationem tuendæ reipubl. viridioribus junioribuſque mandarent; cui ægrè collega obtemperavit; tamen uterque unâ die privato habitu, imperii inſigne mutavit; Nicomediæ Diocleſianus, Herculius Mediolani; poſt triumphum inclytum quem Romæ ex numeroſis gentibus egerant pompâ ferculorum illuſtri, quâ Narſei conjuges ſororeſque & liberi ante currum ducti ſunt. Conceſſerunt autem Salonas unus, alter in Lucaniam. Diocleſianus privatus in villâ, quæ haud procul à Salonis eſt, præclaro otio ſenuit; inuſitatâ virtute uſus; ut ſolus omnium poſt

Ibidem. **Solus omnium.**] *Non ſolus; nam & idem eum illo fecerat Sylla, cum perpetuæ dictaturæ honore ſe* con-

conditum Romanum imperium, ex tanto faſtigio ſponte ad privatæ vitæ ſtatum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli poſt natos homines, ut cum privatus obîſſet, inter Divos tamen referretur.

LIBER X.

HIS igitur abeuntibus, ad adminiſtrationem Reipubl. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt; diviſuſque inter eos Romanus orbis; ut Galliam, Italiam, Africam, Conſtantius; Illyricum, Aſiam, Orientem Galerius obtineret; ſumptis duobus Cæſaribus. Conſtantius tamen, contentus dignitate Auguſti, Italiæ atque Africæ adminiſtrandæ ſolicitudinem recuſavit; vir egregius, & præſtantiſſimæ civilitatis; divinis provincialium ac privatorum ſtudiis, fiſci commoda non admodum affectans: ducenſque melius, publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum clauſtrum re-

ſe abdicavit ultro & valens; qua in re Caio Julio Cæſare eximio illo dictatore, id eſt, eximio Magiſtro, poſtea, reprehenſus eſt.

In Conſtantio & Galerio. His igitur abeuntibus, ad adminiſtrationem Reip. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt, &c.] *Aliter lego, ſic:* Hic igitur abeuntibus *ab adminiſtratione* Reip. Conſtantius & Galerius Auguſti creati ſunt. *Primùm, quia ita ſolent dicere Latini,* abire Magiſtratu, abire ab adminiſtratione. *Dein, quis ferre poſſit,* creati ſunt Auguſti ad adminiſtrationem Reipubl. *ridiculum.*

ſervari:

ſervari: adeò autem cultûs modici, ut feriatis diebus ſi cum amicis numeroſioribus eſſet epulandum, privatorum eis argento oſtiatim petîto triclinia ſternerentur. Hic non modò amabilis, ſed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipuè quod Diocleſiani ſuſpectam prudentiam, & Maximiani ſanguinariam temeritatem imperio ejus evaſerant. Obiit in Britanniâ, Eboraci, principatus anno tertio decimo; atque inter Divos relatus eſt.

Galerius, vir & probè moratus, & egregius in re militari, cum Italiam quoque, ſinente Conſtantio, adminiſtrationi ſuæ acceſſiſſe ſentiret, Cæſares duos creavit. Verùm Conſtantio mortuo, Conſtantinus, ex obſcuriore matrimonio ejus filius, in Britanniâ creatus eſt Imperator, & in locum patris exoptatiſſimus moderator acceſſit. Romæ interea prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculii filium, qui haud procul ab Urbe in Villâ Publicâ morabatur, Auguſtum nuncupaverunt; quo nuncio Maximianus Herculius ad ſpem erectus reſumendi faſtigii, quod invitus amiſerat, Romam advolavit è Lucaniâ, quam ſedem privatus elegerat, in agris amœniſſimis con-

In Galerio. In villa publica.] *Locus erat ita dictus extra Urbem, legatorum uſui propriè deſtinatus. Sic & Conſtantinopolis, Urbis Romæ æmula. Villam & ipſa publicam habebat, ſed Nicomediæ poſitam.*

ſeneſcens:

ſeneſcens: Diocleſianumque etiam per literas adhortatus eſt, ut depoſitam reſumeret poteſtatem, quas ille irritas habuit; ſed adverſum motum prætorianorum atque Maxentii Severus Cæſar Romam miſſus à Galerio, cum exercitu venit; obſidenſque Urbem, militum ſuorum ſcelere deſertus eſt. Auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus fugiens, Ravennæ interfectus eſt. Herculius tamen Maximianus, poſthæc in concione exercitûs filium Maxentium denudare conatus, ſeditionem & convicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus eſt, dolo compoſito, tanquam à filio eſſet expulſus, ut Conſtantino genero jungeretur: moliens tamen Conſtantinum repertâ occaſione interficere, qui in Galliis, & militum & provincialium ingenti jam favore, regnabat, cæſis Francis atque Alamannis, captiſque eorum regibus, quos etiam beſtiis, cum magnificum ſpectaculum muneris parâſſet, objecit. Detectis igitur inſidiis per Fauſtam filiam, quæ dolum viro enuntiaverat, profugit Herculius Maſſiliam, ibique oppreſſus, ex eâ etenim navigare ad filium præparabat, pœnas dedit juſtiſſimo exitu; vir ad omnem aſperitatem ſævitiamque proclivis, infidus, incommodus, civilitatis penitus expers.

Ibidem. Incommodus.] *Appellatio atrox & dira, ut & importunus, ubi de malo Principe agitur.*

Per

310. Per hoc tempus Licinius à Galerio Imperator eſt factus, Daciâ oriundus, notus ei antiquâ conſuetudine, & in bello, quod adverſus Narſeum geſſerat, ſtrenuis laboribus & officiis acceptus: mors Galerii confeſtim ſecuta eſt. Reſpub. tum ab his quatuor Imperatoribus tenebatur, Conſtantino, & Maxentio, filiis Auguſtorum: Licinio, & Maximino, novis hominibus. Quinto tamen Conſtantinus imperii ſui anno, bellum adverſum Maxentium civile commovit; copias ejus multis prœliis fudit; ipſum poſtremò Romæ, adverſus nobiles omnibus exitiis ſœvientem, apud pontem Milvium vicit, Italiâque eſt potitus. Non multo poſt deinceps in Oriente quoque adverſus Licinium Maximinus res novas molitus, vicinum exitium fortuitâ apud Tarſum morte prævenit.

Conſtantinus tamen, vir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparâſſet, ſimul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit; quamvis neceſſitudo illi & affinitas cum eo eſſet; nam ſoror ejus Conſtantia, nupta Licinio erat; ac primò eum in Pannoniâ, ſecundò ingenti apparatu bellum apud Cibalas inſtruentem, repentinus oppreſſit: omnique Dardaniâ, Mœſiâ, Macedoniâ potitus, numeroſas provincias occupavit. Varia deinceps inter eos bella, & pax reconciliata ruptaque eſt. Poſtremò

ſtremò Licinius, navali & terreſtri prælio victus apud Nicomediam, ſe dedidit, & contra religionem ſacramenti Theſſalonicæ privatus occiſus eſt. Eo tempore res Ro- 315.
mana ſub uno Auguſto & tribus Cæſaribus (quod nunquam aliàs) fuit; cum liberi Conſtantini Galliæ, Orienti, Italiæque præeſſent. Verùm inſolentiâ rerum ſecundarum aliquantum Conſtantinum ex illâ favorabili animi docilitate mutavit. Primùm neceſſitudines perſecutus, egregium virum, & ſororis filium, commodæ indolis juvenem, interfecit; mox uxorem, pòſt numeroſos amicos. Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporiſque virtutes claruerunt, militaris gloriæ appetentiſſimus, fortunâ in bellis proſperâ fuit; verùm ita, ut non ſuperaret induſtriam. Nam etiam Gothos poſt Civile bellum variè profligavit, pace hic ad poſtremùm datâ: ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocavit. Civilibus artibus & liberalibus ſtudiis deditor: affectator juſti amoris, quem omnino ſibi & liberalitate & docilitate quæſivit; ſicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occaſionum prætermittens, quo opulenti-

In Conſtantino. Favorabili animi docilitate.] *Animi docilitas; hoc loco* lenitas eſt. *Favorabilis autem, cui omnes favent, aut qui omnium in ſe amorem colligit.*

ores

tiores eos clarioresque præstaret. Multas leges rogavit; quasdam ex bono & æquo, pleraſque ſuperfluas, nonnullas ſeveras; primuſque Urbem nominis ſui ad tantum faſtigium evehere molitus eſt, ut Romæ æmulam faceret. Bellum adverſum Parthos moliens, qui jam Meſopotamiam fatigabant, uno & trigeſimo anno imperii, ætatis ſexto & ſexageſimo, Nicomediæ in Villa Publicâ obiit. Denunciata mors ejus etiam per crinitam ſtellam, quæ inuſitatæ magnitudinis aliquamdiu fulſit; eam Græci *Cometen* vocant: atque inter Divos meruit referri.

Succeſſores filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Cæſar proſperrimâ indole, neque patruo abſimilis, haud multo pòſt oppreſſus eſt factione militari, & Conſtantino patruele ſuo ſinente potiùs quam jubente. Conſtantinum porro, fratri bellum inferentem, apud Aquileiam inconſultiùs prælium aggreſſum, Conſtantis duces interemerunt; ita Reſpublica ad duos Auguſtos redacta eſt. Conſtantis imperium ſtrenuum aliquamdiu & juſtum fuit; mox, cum & valetudine improſperâ, & amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia converſus, cùm intolerabilis provincialibus, militibus injucundus eſſet, factione Magnentii occiſus eſt: Obiit autem non longè ab Hiſpaniis, in caſtro,

caſtro, cui Helenæ nomen eſt, anno imperii XVII, ætatis trigeſimo: rebus tamen plurimis ſtrenuè militiâ geſtis, exercituique per omne vitæ tempus ſine gravi crudelitate terribilis. Diverſa Conſtantii fortuna fuit; a Perſis enim multa & gravia perpeſſus, ſæpe captis oppidis, obſeſſis urbibus, cæſis exercitibus; nullamque ei contra Saporem proſperum prælium fuit; niſi quòd apud Singaram haud dubiam victoriam ferociâ militum amiſit, qui pugnam ſeditiosè & ſtolidè contra rationem belli, die jam præcipiti, popoſcerunt. Poſt Conſtantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias obtinente; etiam Illyricum res novas habuit, Veteranione ad imperium conſenſu militum electo: quem grandævum jam, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, ad tuendum Illyricum principem creaverunt; virum probum, & morum veterum, ac jucundæ civilitatis: ſed omnium liberalium artium expertem; adeò ut ne elementa quidem prima literarum niſi grandævus, & jam Imperator, acceperit. Sed à Conſtantio, qui ad ultionem fraternæ necis bellum Civile commoverat, abrogatum eſt Veteranioni imperium qui novo inuſitatoque more, conſenſu militum

In Conſtante. Cui Helenæ nomen eſt.] *Retinet nomen, nam ab Hiſpanis Eliæ dicitur.*

Ibidem. Singaram.] *Ad Tigrim.*

de-

deponere insigne compulsus est. Romæ quoque tumultus fuit, Nepotiano Constantini sororis filio per gladiatoriam manum imperium invadente: qui sævis exordiis dignum exitum nactus est: vigesimo enim atque octavo die Magnentianis ducibus oppressus, pœnas dedit: caputque ejus pilo per Urbem circumlatum est: gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

Non multo pòst Magnentius apud Mursiam profligatus acie est, ac pæne captus; ingentes Romani imperii vires eâ dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum possent securitatisque conferre. Orienti mox à Constantino Cæsar est datus, patrui filius Gallus; Magnentiusque diversis prœliis victus, vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio, mense septimo; frater quoque ejus Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

353. Per hæc tempora etiam à Constantio multis incivilibus gestis, Gallus Cæsar occisus est: vir naturâ ferus, & ad tyrannidem pronior, si suo jure imperare licuisset. Sylvanus quoque in Galliâ res novas molitus, ante diem trigesimum extinctus est. Solus in imperio Romano eo tempore Con-

Deponere insigne.] *Adderem*, imperii.
Paulo post, Quæ multum.] *Scribe* & quæ multum.

stantius

ſtantius Princeps & Auguſtus fuit. Mox Julianum Cæſarem ad Gallias miſit, patruelem ſuum, Galli fratrem, traditâ ei in matrimonium ſorore; cum multa oppida Barbari expugnâſſent, alia obſiderent, ubique fœda vaſtitas eſſet, Romanumque imperium non dubiâ jam calamitate notaret: à quo modicis copiis apud Argentoratum Galliæ urbem ingentes Alamannorum copiæ exſtinctæ ſunt, rex nobiliſſimus captus; Galliæ reſtitutæ; multa poſtea per eundem Julianum egregiè adverſum Barbaros geſta ſunt; ſubmotique ultra Rhenum Germani, & finibus ſuis Romanum imperium reſtitutum. Neque multo poſt, cum Germanici jam exercitus a Galliarum præſidio tollerentur, conſenſu militum Julianus factus Auguſtus eſt: interjectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus eſt, Conſtantio Parthicis bellis occupato: quibus rebus cognitis ad bellum Civile converſus, in itinere obiit, inter Ciliciam Cappadociamque, anno imperii Octavo & XXX, ætatis quinto & XL, meruitque inter Divos referri: vir egregiæ tranquillitatis, placidus, nimis amicis & familiaribus credens: mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperii annis ingenti ſe modeſtiâ egerit: familiarum etiam locupletator: neque inhonoros ſinens, quorum laborioſa expertus fuiſſet officia: ad ſeveritatem tamen propenſior, 361.

penſior, ſi ſuſpicio imperii moveretur, mitis alias, & cujus in civilibus magis quàm in externis bellis ſit laudanda fortuna.

Hinc Julianus rerum potitus eſt: ingentique apparatu Parthis intulit bellum; cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & caſtella Perſarum in deditionem accepit, vel vi oppugnavit; Aſſyriamque populatus, caſtra apud Cteſiphontem ſtativa aliquamdiu habuit: remeanſque victor, dum ſe inconſultiùs prælìis inſerit, hoſtili manu interfectus eſt: ſexto Kalend. Julias, imperii anno ſeptimo, ætatis altero & trigeſimo; atque inter Divos relatus eſt: vir egregius, & Rempublicam inſigniter moderaturus, ſi per fata licuiſſet: liberalibus diſciplinis apprimè eruditus, Græcis doctior, atque adeò, ut Latinâ eruditione nequaquam cum Græcâ ſcientiâ conveniret: facundiâ ingenti, promptæ memoriæ & tenaciſſimæ; in quibuſdam philoſopho proprior: in amicos liberalis: ſed minus diligens quàm tantum principem decuit; fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriæ ejus inferrent; in provinciales juſtiſſimus: & tributorum, quatenus ferri poſſet, oppreſſor: civilis in cunctos: mediocrem habens ærarii curam: gloriæ avidus, ac per eam animi plerumque immodici: nimius religionis Chriſtianæ inſectator: perinde tamen ut cruore abſtineret. Marco Antoni-

no

no non abſimilis: quem etiam æmulari ſtudebat.

Poſt hunc Jovianus, qui tunc domeſticus militabat, ad obtinendum imperium conſenſu exercitûs electus eſt, commendatione patris quàm ſuâ militibus notior; qui, jam turbatis rebus, exercitu quoque inopiâ laborante, uno a Perſis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore, neceſſariam quidèm, ſed ignobilem fecit, mulctatus finibus, ac nonnullâ imperii Romani parte traditâ: quod ante eum annis mille centum & duobus de viginti ferè quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quinetiam legiones noſtræ ita & apud Caudium per Pontium Teleſinum, ita & in Hiſpaniâ apud Numantiam, & in Numidiâ ſub jugum miſſæ ſunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, ſi fœderis neceſſitatem, cùm integrum fuit, mutare voluiſſet: ſicut a Romanis, omnibus his bellis, quæ commemoravi,

In Joviano. Qui tunc Domeſticus militabat.] *Credibile eſt, fuiſſe illam* domeſticarum ducem aliquem; *vel fortaſsè* magnum domeſticarum *tunc gerebat. Erat autem primaria dignitas illis temporibus.* De Domeſticis *qui interdum protectores vocabantur, vid. Hottomannum & Cujacium: præter cæteros autem Joannem Meurſium in Lexico Græco-barbaro. Huic opinor traducendus locus eſt, ſatyrici poetæ* Domeſtica caſtra; *de quo haud ſcio an interpretes monuerint.*

factum est. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt; neque pax rata fuit. Sed dum æmulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itáque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiæ finibus repentinâ morte obiit: vir aliàs neque iners neque imprudens. Multi exanimatum opinantur nimiâ cruditate; inter cœnandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis grave quiescentibus erat; quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Cal. Martias: ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno; ac benignitate principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est, nam & civilitati propior, & naturâ admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviano eodem & Varroniano Consulibus, anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono decimo. Quia autem ad inclytos principes venerandosque perventum est; interim operi modum dabimus. Nam reliqua stylo majore dicenda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, quàm ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

Ibidem. Ad inclytos Principes.] *Intelligit Valentem & Valentinianum, qui nunc imperitabant.*

FINIS.

Ammianus, Lib. XXI.

Hæc de VICTORE *ſcribit, ſub Conſtantino & Juliano Impp.*

IMperatur revertitur Neſſum, copioſum oppidum, quo inde expolitè omnia diſponeret ſuis utilitatibus profuturo; ubi Victorem apud Sirmium viſum, ſcriptorem hiſtoricum, exindeque venire præceptum, Pannoniæ ſecundæ Conſularem præfecit, honoravit æneâ ſtatuâ, virum ſobrietatis gratiâ multilaudum, multò poſt Urbi præfectum.

SEX. AUR. VICTORIS DE VIRIS ILLUSTRIBUS URBIS ROMÆ LIBER.

CAP. I.

Proca Rex Albanorum.

PROCA Rex Albanorum Amulium & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit,

quit, & ut alternis imperarent: ſed Amulius fratri imperium non dedit: & ut eum ſobole privaret, Rheam Sylviam filiam ejus Veſtæ ſacerdotio præfecit, ut virginitate perpetuâ teneretur; quæ à Marte compreſſa Romulum & Remum edidit. Amulius ipſam in vincula compegit: parvulos in Tiberim abjecit: quos aqua in ſicco reliquit. Ad vagitum lupa accurrit, eoſque uberibus ſuis aluit: Mox Fauſtulus paſtor collectos Accæ Laurentiæ conjugi educandos dedit. Qui poſtea, Amulio interfecto, Numitori avo regnum reſtituerunt; ipſi paſtoribus adunatis civitatem condiderunt: quam Romulus augurio victor, quòd ipſe XII, Remus VI vultures viderat, Romam vocavit; & ut eam prius legibus, quàm mœnibus muniret, edixit, ne quis vallum tranſiliret. Quod Remus irridens, tranſilivit, & à Fabio Celere Centurione rutro ferter occiſus.

Romulus Romanorum Rex I.

ROMULUS aſylum convenis patefecit, & magno exercitu facto, cum viderit conjugia de eſſe, per legatos a finitimis civitatibus petiit. Quibus negatis, ludos Conſualia ſimulavit: ad quos cum utriuſque

Sacerdotem fecit.] *Ut alii quidam. Intelligit ergo ipſam fuiſſe Virginem* Maximam, *quam hodie dicimus*, An Abbeſs.

In Romulo, Ludos Conſualia.] *Proprie locus eſt. Malim me ita loqui, quam dicere* Ludos Conſuales.

ſexûs

ſexûs multitudo veniſſet, dato ſuis ſigno virgines raptæ ſunt : ex quibus cum una pulcherrima cum magnâ omnium admiratione duceretur, Thalaſſio eam duci reſponſum. Quæ nuptiæ quia feliciter ceſſerunt, inſtitutum eſt, ut omnibus in nuptiis Thalaſſii nomen invocaretur. Cùm fœminas ergo finitimorum Romani vi rapuiſſent, primi Cœninenſes contra eos bellum ſumpſerunt. Adverſus quos Romulus proceſſit, & exercitum eorum ac ducem Acronem ſingulari prælio devicit. Spolia opima Jovi Feretrio in Capitolio conſecravit. Antemnates, Cruſtumini, Fidenates, Veientes, Sabini etiam, ob raptas bellum adverſus Romanos ſumpſerunt. Et cum Romæ appropinquarent, Tarpeiam virginem nacti, quæ aquæ, causâ ſacrorum, hauriendæ deſcenderat, ei T. Tatius optionem muneris dedit, ſi exercitum ſuum in Capitolium produxiſſet. Illa petiit quod illi in ſiniſtris manibus gerebant, videlicet, annulos & armillas ; quibus doloſè repromiſſis, Sabinos in arcem perduxit ; ubi Titus ſcutis eam obrui præcepit, nam & ea in lævis habuerunt. Romulus adverſus Tatium, qui montem Tarpeium tenebat, pro-

Quæ aquæ hauriendæ deſcenderat.] *Id eſt, ad aquam hauriendam : ſic* Plautus, Salluſtius, Tacitus.

Produxiſſet.] *Lege* perduxiſſet, *ut mox*, Sabinos in arcem perduxit.

ceſſit, & eo loco, ubi nunc Romanum forum eſt, pugnam conſeruit: ibi Hoſtus Hoſtilius fortiſſimè dimicans cecidit: cujus interitu conſternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Jovi Statori ædem vovit, & exercitus, ſeu fortè, ſeu divinitus reſtitit. Tunc raptæ in medium proceſſerunt: & hinc patres, inde conjuges deprecatæ, pacem conciliârunt. Romulus fœdus percuſſit, & Sabinos in Urbem recepit: populum à Curibus oppido Sabinorum, Quirites vocavit. Centum ſenatores à pietate Patres appellavit. Tres Equitum centurias inſtituit, quas à ſuo nomine Ramnenſes: à Tito Tatio Tatienſes; a Lucumone Luceres appellavit. Plebem in triginta curias diſtribuit, eaſque raptarum nominibus appellavit. Cum ad Capreæ paludem exercitum luſtraret, nuſquam comperuit; unde inter Patres & Populum ſeditione ortâ, Julius Proculus, vir nobilis, in concionem proceſſit, & jurejurando firmavit, Romulum à ſe in colle Quirinali viſum auguſtiore formâ cum ad deos abiret; eundemque præcipere, ut ſeditionibus abſtinerent, virtutem colerent: futurum ut omnium gentium domini exiſterent. Hujus auctoritati creditum eſt: ædes in colle Quirinali Romulo conſtituta, ipſe pro Deo cultus, & Quirinus appellatus.

Numa

Numa Pompilius Romanorum Rex II.

Poſt conſecrationem Romuli, cùm diu interregnum eſſet, & ſeditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus oppido Sabinorum accitus, cum addicentibus avibus Romam veniſſet: ut populum ferum religione molliret, ſacra plurima inſtituit: ædem Veſtæ fecit; virgines Veſtales legit: Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem; Salios Martis ſacerdotes, quorum primus Præſul vocatur, XII inſtituit, Pontificem Maximum creavit. Portas Jano Gemino ædificavit. Annum in XII menſes diſtribuit, additis Januario & Februario. Leges quoque plurimas & utiles tulit: omnia quæ gerebat, juſſu Egeriæ nymphæ, uxoris ſuæ, ſe facere ſimulans. Ob hanc tantam juſtitiam bellum ei nemo intulit. Morbo ſolutus in Janiculo ſepultus eſt, ubi poſt multos annos arcula cum libris à Terentio quodam exarata, qui libri, quia leves quaſdam ſacrorum cauſas continebant, ex auctoritate Patrum cremati ſunt.

Tullus Hoſtilius Romanorum Rex III.

Tullus Hoſtilius, quia bonam operam adverſum Sabinos navaverat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorum certatione finivit, & Albam propter perfidiam ducis Mutii Fufetii diruit. Albanos Romam tranſire juſſit. Curiam Hoſtiliam

conſtituit. Montem Cœlium Urbi addidit: Et dum Numam Pompilium ſacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit; fulmine ictus cum regiâ conflagravit.

Horatii & Curiatii.

Quum inter Romanos & Albanos bellum fuiſſet exortum, ducibus Hoſtilio & Fufetio, placuit rem paucorum certatione finire. Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curiatii: quibus fœdere icto concurrentibus, ſtatim duo Romanorum ceciderunt, tres Albanorum vulnerati. Unus Horatius, quamvis integer, quia tribus impar erat, fugam ſimulavit, & ſingulos per intervalla, ut vulnerum dolor patiebatur, inſequentes interfecit: Et cum ſpoliis onuſtus rediret, ſorórem obviam habuit, quæ viſo paludamento ſponſi ſui, qui unus ex Curiatiis erat, flere cœpit: frater eam occîdit. Quare apud Duumviros condemnatus, apud populum provocavit: ubi patris lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratiâ ſub tigillum miſſus, quod nunc quoque viæ ſuppoſitum, ſororium appellatur.

In Horatiis & Curiatiis. Apud populum provocavit.] *Latinum non eſt; lege,* Ad populum.

Expiandi.] *Paſſivè poſitum, ut apud* Virg. penuria edendi.

Viæ ſuppoſitum.] *Lege,* Superpoſitum *ratio & auctoritas probant.*

Metius

Metius Fufetius.

Metius Fufetius dux Albanorum, cùm ſe invidioſum apud cives videret, quod bellum ſolâ trigeminorum certatione finîſſet, ut rem corrigeret, Vejentes & Fidenates adverſum Romanos incitavit. Ipſe ab Tullo in auxilium arceſſitus, aciem in collem ſubduxit, ut fortunam belli experiretur ac ſequeretur. Quâ re Tullus intellectâ, magnâ voce ait, ſuo illud juſſu Metium facere. Quare hoſtes territi victique ſunt. Poſterâ die Metius, cùm ad gratulandum Tullo veniſſet, juſſu ipſius quadrigis religatus, & in diverſa diſtractus eſt.

Ancus Marcius Romanorum Rex IV.

Ancus Marcius Numæ Pompilii ex filiis nepos, æquitate & religione avo ſimilis, Latinos bello domuit: Aventinum & Janiculum montes Urbi addidit: Nova mœnia oppido circumdidit. Sylvas ad uſum navium publicavit. Salinarum vectigal inſtituit. Carcerem primus ædificavit. Oſtiam coloniam, maritimis commeatibus opportunam, in oſtia Tiberis deduxit. Jus Fæciale, quo legati ad res repetundas uterentur, ab Æquicolis tranſtulit, quod primus fertur Rheſus excogitâſſe. His rebus intra paucos dies confectis, immaturâ morte præreptus, non potuit præſtare, qualem promiſerat, regem.

In Anco Marcio. Rheſus.] *Temporibus Trojanis cum Heroicis.*

L. Tarquinius Priſcus Rom. Rex V.

Lucius Tarquinius Priſcus, Damarati Corinthii filius, ejus qui Cypſeli tyrannidem fugiens, in Etruriam commigravit: ipſe Lucumo dictus, urbe Tarquiniis profectus Romam petiit. Advenienti aquila pileum ſuſtulit; & cum altè ſubvolâſſet, repoſuit. Tanaquil conjux, auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius pecuniâ & induſtriâ dignitatem, atque etiam Anci regis familiaritatem conſecutus eſt; à quo tutor liberis relictus, regnum intercepit, & ita adminiſtravit, quaſi jure adeptus fuiſſet. Centum Patres in Curiam legit, qui minorum gentium ſunt appellati. Equitum centurias numero duplicavit: nomina mutare non potuit, Accii Navii auguris auctoritate deterritus, qui fidem artis ſuæ novaculâ & cote firmavit. Latinos bello domuit. Circum Maximum ædificavit. Ludos Magnos inſtituit. De Sabinis & Priſcis Latinis triumphavit. Murum lapideum Urbi circumdedit. Filium XIII annorum, quòd in prælio hoſtem percuſſiſſet, prætextâ & bullâ donavit: unde hæc ingenuorum puerorum inſignia eſſe cœperunt: Poſt ab Anci liberis, immiſſis percuſſoribus, per dolum regiâ excitus & interfectus eſt.

In Tarquinio Priſco. Cypſeli.] *Circa Olympiadem* XXXII; *id eſt, annis* 651 *ante Chriſtum natum.*

Urbe Tarquiniis.] *Vide Juſtinum.*

Priſcis Latinis.] *Triplex fuit Latium.*

Servius

Servius Tullius Romanorum Rex VI.

Servius Tullius, P. Corniculani & Ocrisiæ captivæ filius, cum in domo Tarquinii Prisci educaretur, flammæ species caput ejus amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intellexit; conjugi suasit ut ita eum, ut liberos suos, educeret. Cùmque adolevisset, gener à Tarquinio assumptus est. Et cum rex occisus esset, Tanaquil ex altiore loco ad populum despiciens, ait Priscum Tarquinium gravi quidem, sed non lethali, vulnere accepto, petere ut interim dum convalescit, Servio Tullio dicto audientes essent. Servius Tullius quasi precariò regnare cœpit: sed rectè imperium administravit. Etruscos sæpe domuit: collem Quirinalem & Viminalem & Esquilias Urbi addidit; Aggerem fossasque fecit. Populum in quatuor tribus distribuit, ac post plebi distribuit annonam: mensuras, pondera, classes, centuriasque constituit. Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Latinorum populis persuasit, ut exemplo eorum, qui

In Servio Tullio. Ut liberos suos educaret.] *Id uno verbo Latinè est,* liberaliter educaret.

Dicto audientes.] *Id est, imperio, unde dictator. Et* Virgil, *in Sexto.*

Hic ego namque tuas sortes, arcanaque fata,
Dicta meæ genti ponam.

Ubi dicta, *nihil aliud significat quam summum imperium.*

Dianæ Epheſiæ ædem feciſſent, & ipſi ædem Dianæ in Aventino ædificarent. Quo facto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata, & reſponſum ſomnio datum, eum populum ſummam imperii habiturum, cujus civis bovem illam immolâſſet. Latinus bovem in Aventinum egit, & cauſam ſacerdoti Romano expoſuit. Ille callidus, dixit priùs eum vivo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim deſcendit, ſacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, ſibi gloriam facto conſilioque, vindicavit.

Tullia.

Servus Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habens, cum Tarquinii Priſci filios pari animo videret, ut omnium mentes morum diverſitate leniret, ferocem miti, mitem feroci, in matrimonium dedit. Sed mites ſeu fortè ſeu fraude perierunt; feroces morum ſimilitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tulliâ incitatus, advocato Senatu regnum paternum repetere cœpit. Quâ re auditâ Servius, dum ad Curiam properat, juſſu Tarquinii gradibus dejectus, & domum refugiens interfectus eſt. Tullia ſtatim in forum properàvit, & prima conjugem regem ſalutavit: à quo juſſa è turbâ decedere, cum domum rediret, viſo patris corpore, mulionem evitantem, ſuper ipſum corpus car-

pentum agere præcepit: unde vicus ille Sceleratus dictus est. Postea Tullia cum conjuge in exilium acta.

Tarquinius Superbus Rom. Rex VII.

Tarquinius Superbus cognomen moribus meruit. Occiso Servio Tullio regnum scelestè occupavit; tamen bello strenuus Latinos Sabinosque domuit: Suessam Pometiam Volscis eripuit; Gabios per Sextum filium, simulato transfugio, in potestatem redegit, & ferias Latinas primus instituit. Locos in Circo, & Cloacam Maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est, unde illæ fossæ Quiritium sunt dictæ.] Cum Capitolium inciperet, caput hominis invenit; unde cognitum est eam urbem caput gentium futuram; & cùm, in obsidio Ardeæ, filius ejus Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Porsenam Etruriæ regem confugit: cujus ope regnum retinere tentavit. Pulsus, Cumas concessit: ubi per summam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

L. Tarquinius Collatinus, & Lucretia uxor.

Tarquinius Collatinus, sorore Tarquinii Superbi genitus, in contubernio juve-

In Tullia Sceleratus.] *Nihil aliud est quàm infelix:* Florus, Plautus, Terentius. *Ut inferius legas,* Porta qua profecti fuerant, scelerata est appellata. *Sic* Scelus *pro infelicitas, apud* Terent.

In Tarquinio Superbo. Ferias Latinas.] *Dionysius Halicarnass. ns. lib. IV. quid sint omnium optimè explicavit.*

num

num regiorum Ardeæ erat: ubi cùm fortè in liberiore convivio conjugem ſuam unuſquiſq; laudaret, placuit experiri. Itaq; equis Romam petunt. Regias nurus in convivio & luxu deprehendunt; exinde Collatiam petunt; Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt, itaque ea pudiciſſima judicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & jure propinquitatis in domum Collatini venit, & in cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnavit. Illa poſtero die, advocatis patre & conjuge, rem expoſuit, & ſe cultro, quem veſte texerat, occîdit. Illi in exitium regum conjurârunt; eorumque exſilio necem Lucretiæ vindicaverunt.

Junius Brutus I. Romanorum Conſul.

L. Junius Brutus ſorore Tarquinii Superbi ingenitus, cum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob divitias & prudentiam fuerat ab avunculo occiſus, ſtultitiam finxit, unde Brutus dictus, juvenibus regiis Delphos euntibus, deridiculi gratia comes adſcitus, baculo ſam-

In Bruto. Stultitiam finxit, unde Brutus dictus.] *Brutus nihil aliud eſt quam tardus ſeu gravis,* Heavy, Dull, Booby, *Græcè* Brady's. *Terentius,* Hei tardus es, *Hor.* Bruta tellus.

buceo

buceo aurum infusum Deo donum tulit, Ubi responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur: ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum cum Tricipitino & Collatino in exitium regnum conjuravit. Quibus in exsilium actis, primus Consul creatus, filios suos, fratrisque, quòd cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in Urbem Tarquinios conjuraverant, virgis cæsos securi percussit. Deinde in prælio, quod adversus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congressus est, ubi ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Hujus corpus in foro positum, à collegâ laudatum, matronæ anno luxerunt.

Horatius Cocles.

Porsena rex Etruscorum, cum Tarquinios in urbem restituere tentaret, & primo impetu Janiculum cepisset; Horatius Cocles, illo cognomine quòd in alio prælio oculum amiserat, pro ponte Sublicio stetit, & aciem hostium solus sustinuit, donec pons à tergo interrumperetur, cum quo statim in Tiberim decidit, & armatus ad suos transnavit. Ob hoc ei tantum agri

Ad recipiendum Tarquinios.] *E bona illa veteri Latinitate.*

pub-

publicè datum eſt, quantum uno die circumarari potuiſſet; ſtatua quoque ei in Vulcanali poſita.

Mutius Scævola.

Cum Porſena rex Urbem obſideret, Mutius Cordus vir Romanæ conſtantiæ Senatum adiit, & veniam transfugiendi petiit, necem regis repromittens. Acceptâ poteſtate, in caſtra Porſenæ venit, ibique purpuratum, pro rege, deceptus occîdit. Apprehenſus & ad regem pertractus dexteram aris impoſuit: hoc ſupplicii a ſe exigens, quòd in cæde peccâſſet. Unde cum miſericordiâ regis abſtraheretur, quaſi beneficium referens ait, trecentos adverſus eum ſimiles conjurâſſe. Quâ re ille territus, bellum acceptis obſidibus depoſuit. Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratiâ conſtituta eſt.

Clælia virgo.

Porſena Clæliam virginem nobilem inter obſides accepit: quæ deceptis cuſtodibus, noctu caſtris ejus egreſſu equum, quem

In Mutio Scævola. Aris impoſuit.] *Nam ara in principiis caſtrorum, ubi Aquila,* &c.

ſors

ſors dederat, arripuit, & Tiberim trajecit. A Porſenâ per legatos repetita & reddita. Cujus ille virtutem admiratus, cum quibus optâſſet in patriam redire permiſit: illa virgines pueroſque elegit, quorum ætatem injuriæ obnoxiam ſciebat. Huic ſtatua equeſtris in foro poſita.

Fabii trecenti ſex.

Romani, cum adversùm Veientes bellarent, eos ſibi hoſtes familia Fabiorum privato nomine depopoſcit, & profecti trecenti ſex, duce Fabio Conſule, fuerunt. Cum ſæpe victores extitiſſent, apud Cremeram fluvium caſtra poſuerunt. Veientes ad dolos converſi, pecora ex adverſo in conſpectu illorum poſuerunt: ad quæ progreſſi Fabii, in inſidias delapſi, ad unum occiſione perierunt. Dies, quo id factum eſt, inter nefaſtos relatus. Porta, quâ profecti fuerant, Scelerata eſt appellata. Unus ex eâ gente propter impuberem ætatem domi relictus, genus propagavit ad Q. Fabium Maximum, qui Annibalem morâ fregit; Cunctator ab obtrectatoribus dictus.

In Fabiis. Ex ea gente.] *Sic oportuit ſcribere, non familia, quod factum ab Eutropio eſt in hac ipſa hiſtoria.*

P. Vale-

P. Valerius Poplicola.

Publius Valerius, Volusi filius, primùm de Veientibus, iterum de Sabinis, tertiò de utrisque gentibus triumphavit. Hic, quia in locum Bruti collegæ Consulem non subrogaverat & domum in Veliâ tutissimo loco habebat, in suspicionem regni affectati venit. Quo cognito, apud populum questus, quod de se tale aliquid timuissent; immisit qui domum suam diruerent. Secures etiam fascibus dempsit, eosque in populi concione submisit. Legem de provocatione à magistratibus ad populum tulit; hinc Poplicola dictus: Qui cum quater Consul diem obiisset, adeo pauper exstitit, ut collectis à populo nummis publice sepultus sit, & annuo matronarum luctu honoratus.

A. Posthumius.

Tarquinius ejectus ad Mamilium Tusculanum generum suum confugit; qui cùm Latio concitato Romanos graviter urgeret, A. Posthumius dictator dictus aquâ Regilli lacum cum hostibus conflixit. Ubi cum victoria mutaret, Magister Equitum equis frenos detrahi jussit, ut irrevocabili

In Poplicola, Domum in Velia.] *Locus erat in Urbe.*

impetu

impetu ferrentur, ubi & aciem Latinorum fuderunt, & castra ceperunt. Sed inter eos duo juvenes candidis equis insigni virtute apparuerunt: quos dictator quæsitos ut dignis muneribus honoraret, non reperit: Castorem & Pollucem ratus, ædem communi titulo dedicavit.

L. Quinctius Cincinnatus.

Lucius Quinctius Cincinnatus filium Kæsonem petulantissimum abdicavit, qui & à Censoribus notatus, ad Volscos & Sabinos confugit, qui duce Clælio Graccho bellum adversûm Romanos gerebant, & Q. Minucium Consulem in Algido monte cum exercitu obsidebant. Quinctius Dictator dictus; ad quem missi legati, nudum eum arantem trans Tiberim offenderunt; qui insignibus sumptis Consulem obsidio liberavit, quare & à Minucio & ejus exercitu obsidionali coronâ donatus est. Vicit hostes; ducem eorum in deditionem accepit, & triumphi die ante currum egit. Sexto decimo die Dictaturam, quam acceperat, deposuit; & ad agriculturam reversus est. Iterum post viginti annos Dictator dictus, Spurium Mælium regnum affectantem, à Servilio Ahalâ Magister equitum occidi jussit. Domum ejus solo æquavit; unde locus ille Æquimælium dictus.

Menenius

Menenius Agrippa Lanatus.

Menenius Agrippa, cognomento Lanatus, dux electus adversum Sabinos, de iis triumphavit. Et cùm populus à Patribus secessisset, quod tributum & militiam non toleraret, nec revocari posset; Agrippa apud eum, Olim, inquit, humani artus cùm ventrem otiosum cernerent, ab eo discordârunt, & suum illi ministerium negârunt. Cùm eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra differere: & cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus & Populus quasi unum corpus discordiâ pereunt; concordiâ valent. Hâc fabulâ Populus regressus est. Creavit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam adversùm nobilitatis superbiam defenderent. Menenius autem tantâ paupertate decessit, ut eum Populus collatis quadrantibus sepeliret; locum sepulchro Senatus publicè daret.

C. Marcius Coriolanus.

Caius Marcius, à captis Coriolis urbe Volscorum Coriolanus dictus, ob egregia militiæ facinora, à Posthumo optionem munerum accipiens, equum tantum & hospitem sumpsit, virtutis & pietatis exemplum.

plum. Hic Consul, grâvi annonâ, advectum è Siciliâ frumentum, magno pretio, dandum Populo curavit; ut hâc injuriâ plebs agros, non seditiones, coleret. Ergo a Tribuno plebis Decio die dictâ ad Volscos concessit; eosque duce Attio Tullo adversus Romanos concitavit, & ad quartum ab Urbe lapidem castra posuit. Cùmque nullis civium legationibus flecteretur, à Veturiâ matre, & Volumniâ uxore, matronarum numero comitatis, motus, omisso bello, ut proditor occisus est: ibi templum Fortunæ Muliebri constitutum est.

C. Licinius Stolo.

Fabius Ambustus ex duabus filiabus alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram Aulo Sulpitio patricio conjugem dedit: quarum plebeia cum sororem salutaret, cujus vir Tribunus militum consulari potestate erat: fasces lictorios foribus appositos indecenter expavit; à sorore irrisa, marito questa est, qui, adjuvante socero, ut primùm Tribunatum plebis aggressus est, legem tulit, ut alter Consul ex plebe crearetur. Lex, resistente Appio Claudio, lata tamen: & pri-

In Licinio Stolone. Tribunatum plebis aggressus est.] *Lege*, ingressus est.

mus

mus Licinius Stolo Conſul factus. Idem lege ſancivit, ne cui plebeio plus quingenta jugera agri habere liceret. Et ipſe cum jugera quingenta haberet, & altera emancipati filii nomine poſſideret, in judicium vocatus, & primum omnium ſuâ lege punitus eſt.

L. Virginius Centurio.

Populus Romanus, cum ſeditioſos magiſtratus ferre non poſſet, Decemviros legibus ſcribendis creavit, qui eas ex libris Solonis tranſlatas, duodecem Tabulis expoſuerunt. Sed cum pacto dominationis magiſtratum ſibi prorogarent; unus ex ipſis Appius Claudius Virginiam, Virginii Centurionis filiam in Algido militantis, adamavit: quam cum corrumpere non poſſet, clientem ſobornavit, qui eam in ſervitutem depoſceret; facilè victurus, cùm ipſe eſſet & accuſator, & judex. Pater re cognitâ, cùm ipſo die judicii ſuperveniſſet, & filiam jam addictam videret, ultimo ejus alloquio impetrato, eam in ſecretum abduxit, & occîdit: corpus ejus humeris gerens ad exercitum profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit: qui creatis decem Tribunis, Aventinum occuparunt, Decemviros abdicare ſe magiſtratu coegerunt, eoſque

omnes aut morte aut exſilio punierunt. Appius in Carcere necatus eſt.

Æſculapius Romam advectus.

Romani ob peſtilentiam, reſponſo monente, ad Æſculapium Epidauro arceſſendum decem legatos principe Q. Ogulnio miſerunt. Qui cum eò veniſſent, & ſimulacrum ingens mirarentur, anguis è ſedibus ſuis elapſus, venerabilis, non horribilis, per mediam urbem cum admiratione omnium ad navem Romanorum perrexit, & ſe in Ogulnii tabernaculo conſpiravit. Legati Deum vehentes Antium profecti ſunt; ubi per mollitiem maris anguis proximum Æſculapii fanum petiit, & poſt paucos dies ad navem rediit: & cum adverſo Tiberi ſubveheretur, in proximam inſulam deſilivit, ubi templum ei conſtitutum: peſtilentia mirâ celeritate ſedata eſt.

M. Furius Camillus.

Furius Camillus cùm Faliſcos obſideret, ac ludi literarii magiſter principum filios ad eum adduxiſſet, vinctum cum iiſdem pueris in urbem redigendum & verberan-

In Camillo. Redigendum.] *Ideo dixit* redigere, *quod pueri Magiſtrum præ ſe agebant, ut paſtores ſolent pecora.*

dum

dum tradidit. Statim Faliſci ſe ei ob tantam juſtitiam dediderunt. Veios decenni obſidio domuit, deque his triumphavit. Poſtmodum eſt crimini datum, quod albis equis triumphâſſet, & prædam iniquè diviſiſſet; die dictâ ab Apuleio Tribuno plebis damnatus, Ardeam conceſſit. Mox cum Galli Senones, relictis ob ſterilitatem agris ſuis, Cluſium Etruriæ oppidum obſiderent, miſſi ſunt Româ tres legati, qui Gallos monerent, ut ab oppugnatione deſiſterent. Ex his unus contra jus gentium in aciem proceſſit, & ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud Alliam fluvium ceciderunt, die XVI Calendas Auguſti, qui dies inter nefaſtos relatus, Allienſis dictus. Victores Galli Urbem intraverunt, ubi nobiliſſimos ſenum in curulibus & honorum inſignibus, primò ut Deos venerati, deinde ut homines deſpicati, interfecere. Reliqua juventus cum Manlio in Capitolium fugit, ubi obſeſſa Camilli virtute liberata eſt; qui abſens Dictator dictus, collectis reliquiis, Gallos improviſos internecione occidit. Populum Romanum

Gallos improviſos internetione occidit.] *Lego*, Gallos improviſus internecione occidit. *Id eſt, ipſe improviſus in Gallos*, &c.

migrare

migrare Vejos volentem retinuit. Sic & oppidum civibus, & cives oppido reddidit.

M. Manlius Capitolinus.

Manlius, ob defenſum Capitolium Capitolinus dictus, ſedecim annorum voluntarium militem ſe obtulit. Triginta ſeptem militaribus donis à ſuis ducibus ornatus, triginta tres cicatrices in pectore habuit. Captâ Urbê auctor in Capitolium confugiendi fuit. Quâdam nocte clangore anſeris excitus, Gallos aſcendentes dejecit. Patronus à civibus appellatus, & farre donatus eſt. Domum etiam in Capitolio publicè accepit. Quâ ſuperbiâ elatus, cùm à Senatu ſuppreſſiſſe Gallicos theſauros argueretur, & addictos propriâ pecuniâ liberaret, regni affectati ſuſpicione in carcerem conjectus, Populi conſenſu liberatus eſt. Rurſus cum in eâdem culpâ, & graviùs, perſeveraret, reus factus, & ab conſpectu Capitolii ampliatus eſt. Alio deinde loco damnatus, & de ſaxo Tarpeio præcipitatus: Domus diruta: bona publicata. Gentilitas ejus Manlii cog-

Publice accepit.] *Id eſt, ut ſuperiùs dictum, ex ærario.*

Ampliatus eſt.] *Id eſt, nec condemnatus fuit nec abſolutus. Id cum fiebat, hanc vocem,* ampliùs, *pronunciabant; intelligebant autem ampliùs deliberatum iri ſuper illo aut illo negotio.*

Gentilitas.] *Propriè, Gens enim plures familias complectitur.*

nomen ejuravit, nequis postea Capitolinus vocaretur.

A. Cornelius Cossus.

Fidenates (Fideni) Romanorum hostes, ut sine spe veniæ fortiùs dimicarent, Legatos ad se missos interfecerunt: ad quos Quinctius Cincinnatus Dictator missus, Magistrum equitum habuit Cornelium Cossum, qui Lartem Tolumnium ducem suâ manu interfecit. De eo spolia opima Jovi Feretrio secundus ab Romulo consecravit.

P. Decius Pater.

P. Decius Mus, Bello Samnitico sub Valerio Maximo & Cornelio Cosso Consulibus Tribunus militum, exercitu in angustiis Gauri montis insidiis hostium clauso, accepto, quod postulaverat præsidio, in superiorem locum evasit: hostes terruit. Ipse intempestâ nocte per medias custodias somno oppressas incolumis evasit. Ob hoc ab exercitu civicâ coronâ, de quercu, quæ dabatur ei qui cives in bello servâsset; obsidionali, quæ dabatur ei qui obsidione cives liberâsset, donatus est. Consul bello Latino, collegâ Manlio Torquato, positis apud Veserim fluvium castris, cum utrique Consuli somnio obvenisset, eos victores futuros, quorum dux in prælio cecidisset; tum collato

lato cum collegâ ſomnio, cum conveniſſet ut cujus cornu in acie laboraret, Diis ſe Manibus voveret, inclinante ſuâ parte, ſe & hoſtes per Valerium Pontificem Diis Manibus devovit, & impetu in hoſtes facto, victoriam ſuis reliquit.

P. Decius Filius.

Publius Decius Decii filius, primò Conſul de Samnitibus triumphans, ſpolia ex his Cereri conſecravit. Iterum & tertiò Conſul multa domi militiæque geſſit. Quarto Conſulatu cum Fabio Maximo, cùm Galli, Samnites, Umbri, Tuſci, contra Romanos conſpirâſſent: ibi exercitu in aciem eductо, & cornu inclinante exemplum patris imitatus, advocato Marco Livio Pontifice, haſtæ inſiſtens & ſolemnia verba reſpondens, ſe & hoſtes Diis Manibus devovit. Impetu in hoſtes facto, victoriam ſuis reliquit. Corpus à collegâ laudatum, magnificè ſepultum eſt.

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius Torquatus ob ingenii & linguæ tarditatem à patre rus relegatus,

In Decio filio. Solemnia verba reſpondens.] *Bene* reſpondens. *Nam, ut erant nimium religioſi, Pontifex verbis præibat: qui autem ſe devovebat ea ipſa verba reſpondebat.*

cum audîſſet ei diem dictam à Pompeio Tribuno plebis, nocte Urbem petiit: Secretum colloquium à Tribuno impetravit, & gladio ſtricto dimittere eam accuſationem terrore multo compulit. Sulpicio Dictatore Tribunus militum Gallum provocatorem occîdit: torquem ei detractum cervici ſuæ indidit: Conſul bello Latino filium ſuum, quòd contra imperium pugnâſſet, ſecuri percuſſit. Latinos apud Veſerim fluvium, Decii collegæ devotione, ſuperavit, Conſulatum recuſavit, quòd diceret neque ſe populi vitia, neque illum ſeveritatem ſuam poſſe ſufferre.

M. Valerius Corvinus.

Reliquias Senonum Camillus perſequebatur: adverſum ingentem Gallum provocatorem ſolus Valerius Tribunus militum, omnibus territis, proceſſit. Corvus ab ortu ſolis galeæ ejus inſedit, & inter pugnandum ora oculoſque Galli verberavit. Hoſte devicto, Valerius Corvinus dictus. Hinc cum ingens multitudo ære alieno oppreſſa Capuam occupare tentâſſet, & ducem ſibi Quinctium neceſſitate compulſum feciſſet, ſublato ære alieno, ſeditionem compreſſit.

Sp.

Sp. Poſthumius.

Titus Veturius, & Spurius Poſthumius Conſules, bellum adverſum Samnites gerentes, à Pontio Theleſino duce hoſtium in inſidias inducti ſunt: nam ille ſimulatos transfugas miſit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam à Samnitibus obſideri, quò duo itinera ducebant, aliud longius & tutius, aliud brevius & periculoſius. Feſtinatio brevius elegit. Itaque cum in inſidias veniſſent (qui locus Furculæ Caudinæ vocabatur) C. Pontius accitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret. Ille ait, aut omnes occidendos, ut vires frangerentur; aut omnes dimittendos, ut beneficio obligarentur. Utroque improbato conſilio, omnes ſub jugum miſit, icto fœdere, quod à Romanis poſtea improbatum eſt. Poſthumius Samnitibus deditus, nec receptus.

L. Papirius Curſor.

Lucius Papirius, è velocitate Curſor, cum Dictatorem ſe adverſis omnibus contra Samnites profectum eſſe ſenſiſſet, ad

In Spurio Poſthumio. Luceriam Apulam.] *Ad diſtinctionem. Erat enim & Luceria in Picentinis. Erat & apud Umbros: quin aliæ etiam & alibi fuit.*

auſpicia repetenda Romam regreſſus, edixit Fabio Rulliano, quem exercitui imponebat; ne manum cum hoſte conſereret. Sed ille, opportunitate ductus, pugnavit. Reverſus Papirius ſecuri eum ferire voluit: ille in Urbem confugit, nec ſupplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lachrymis, Populus precibus veniam impetrârunt. Papirius de Samnitibus triumphavit. Idem comis & jocorum ſtudioſus, cum Prænestinum Prætorem graviſſimè increpuiſſet, Expedi, inquit lictor, ſecures: Et cum eum metu mortis attonitum vidiſſet, incommodum ambulantibus radicem exſcindi juſſit.

Q. *Fabius Rullianus.*

Quinctus Fabius Rullianus, primus ex eâ familiâ ob virtutem Maximus; Magiſter equitum à Papirio Curſore ob Samnitem victoriam ſecuri pæne percuſſus, primùm de Apulis & Lucerinis; iterum de Samnitibus; tertiò de Gallis, Umbris, Marſis, atque Tuſcis triumphavit. Cenſor libertinos tribu amovit. Iterum Cenſor fieri noluit, dicens, non eſſe ex uſu Reipublicæ, eoſdem Cenſores ſæpiùs fieri. Hic primus inſtituit, ut Equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis inſidentes, in Capitolium tranſirent. Mortuo huic tantum æris Populi liberalitate congeſtum eſt, ut

ut inde filius viſcerationem & epulum publice daret.

Manlius Curius Dentatus.

Manlius Curius Dentatus primo de Samnitibus triumphavit, quos uſque ad mare Superum perpacavit. Regreſſus in concione ait: Tantum agri cepi, ut ſolitudo futura fuerit, niſi tantum hominum cepiſſem; tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, niſi tantum agri cepiſſem. Iterum de Sabinis triumphavit. Tertiò de Lucanis ovans urbem introivit. Pyrrhum Epirotam Italiâ expulit. Quaterna dena agri jugera viritim Populo diviſit, ſibi deinde totidem conſtituit, dicens, neminem eſſe debere civem, cui non tantum ſufficeret. Legatis Samnitum aurum offerentibus, cùm ipſe in foco rapa torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis eſſe, & aurum habentibus imperare. Cum interverſæ pecuniæ argueretur, guttum ligneum, quo uti ad ſacrificia conſueverat, in medium protulit, juravitque, ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam convertiſſe. Aquam Anienem de manubiis hoſtium in urbem induxit. Tribunus plebis Patres auctores fieri coegit comitiis, quibus plebeius magiſtratus creabatur. Ob hæc merita do-

mus ei apud Tiphatam, & agri jugera quingenta publicè data.

Appius Claudius Cæcus.

Appius Claudius Cæcus in Cenſurâ libertinos quoque in Senatum legit, epulandi decantandique jus tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis ſacra ſunt deſtinatæ, Potitiorum & Pinariorum. Potitios Herculis ſacerdotes pretio corrupit, ut ſacra Herculea ſervos publicos edocerent; unde cæcatus eſt: gens Potitiorum funditùs periit. Ne conſulatus cum Plebeiis communicaretur, acerrimè reſtitit. Ne Fabius ſolus ad bellum mitteretur, contradixit. Sabinos, Samnites, Etruſcos bello domuit. Viam uſque Brunduſiam lapide ſtravit; unde illa Appia dicta. Aquam Anienem in Urbem induxit. Cenſuram ſolus omni quinquennio obtinuit. Cum de pace Pyrrhi ageretur, & gratia Potentum per legatum Cineam pretio quereretur: ſenex & cæcus lecticâ in Senatum latus, turpiſſimas conditiones magnificâ oratione diſcuſſit:

In Curio Dentato. Apud Tiphatam.] *Lucus in Urbe fuit. Quod de Campania dicunt, nugæ ſunt ad hunc quidem locum.*

Appio Claudio Cæco. Brunduſium uſque.] *Falſum eſt. Nam eâ tempeſtate, ex veteris hiſtoriæ fide, ea via ad Brunduſium uſque perduci non potuit.*

Pyrrhus

Pyrrhus Rex Epeirotarum.

Pyrrhus Rex Epeirotarum Paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cum imperium orbis agitaret, & Romanos potentes videret, Apollinem de bello conſuluit. Ille ambiguè reſpondit:

Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.

Hoc dicto in voluntatem tracto, auxilio Tarentinorum bellum Romanis intulit: Lævinum Conſulem apud Heracleam elephantorum novitate turbavit. Cùmque Romanos adverſis vulneribus occiſos videret, Ego, inquit, talibus viris brevi orbem terrarum ſubigere potuiſſem. Amicis gratulantibus, Quid mihi cum tali victoriâ, inquit, ubi exercitûs robur amittam? Ad viceſimum ab Urbe lapidem caſtra poſuit: Captivos Fabricio gratis reddidit. Viſo Lævini exercitu, eandem ſibi ait adverſus Romanos, quam Herculi adverſus Hydram, fuiſſe fortunam. A Curio & Fabricio ſuperatus Tarentum refugit, in Siciliam trajecit. Mox in Italiam Locros regreſſus, pecuniam Proſerpinæ avehere tentavit: ſed ea naufragio relata eſt. Tum in Græciam regreſſus, dum Argos oppugnat, ictu tegulæ proſtratus eſt. Corpus ad Antigo-

num regem Macedoniæ delatum magnificè ſepultum.

Fabricius.

Pyrrhus cum ſecundo prælio à Romanis eſſet pulſus Tarentum, interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius miſſus eſt: qui priùs inter legatos ſollicitari non poterat quartâ regni parte promiſsâ. Cum vicina caſtra ipſe & rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens ſe Pyrrhum veneno occiſurum, ſi ſibi quidquam pollicitaretur: Quem Fabricius vinctum reduci juſſit ad Dominum: Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus ſpoſpondiſſet. Tum Rex admiratus eum, dixiſſe fertur; Ille eſt Fabricius, qui difficiliùs ab honeſtate, quàm ſol à ſuo curſu, averti poſſet.

Decius Mus.

Volſinii, Etruriæ nobile oppidum, luxuriâ pæne perierunt: Nam cum temerè ſervos manumitterent, dein in curiam legerent, conſenſu eorum oppreſſi, cum multa indigna paterentur, clam Româ auxilium perierunt; Miſſuſque Decius Mus mox libertinos omnes ſuperavit, in carcere necavit, aut dominis in ſervitutem reſtituit.

In Decio Mure. Libertinos omnes, &c.] *Poſuit libertinos pro libertis, ſic & alicubi* Plautus.

Appius

Appius Claudius Caudex.

Appius Claudius, victis Volſinienſibus, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit. Conſul ad Mamertinos liberandos miſſus eſt, quorum arcem Carthaginenſes & Hiero rex Syracuſanus obſidebant. Primo ad explorandos hoſtes fretum piſcatoriâ nave trajecit, & cum duce Carthaginenſium egit, ut præſidium arce deduceret. Rhegium regreſſus, quinqueremem hoſtium copiis pedeſtribus cepit, eâ legionem in Siciliam traduxit. Carthaginenſes Meſſinâ expulit. Hieronem prælio apud Syracuſas in deditionem accepit: qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petiit, iiſque poſtea fidiſſimus fuit.

C. Duilius.

Caius Duilius primo Punico bello dux contra Carthaginenſes miſſus, cum videret eos multum mari poſſe, Claſſem validam fabrefecit; & quos corvos vocavere, manus ferreas cum irriſu hoſtium primus inſtituit: quibus inter pugnandum hoſtium naves XXX apprehendit, XIII merſit: qui victi & capti ſunt. Annibal dux claſſis Carthaginem fugit, & à Senatu quæſivit, quid faciendum cenſerent. Omnibus, ut pugna-

pugnaret, acclamantibus: Feci, inquit, & victus ſum; ſic pœnam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux malè re geſtâ puniebatur. Duilio conceſſum eſt, ut prælucente funali, & præcinente tibicine à cœnâ publice rediret.

A. Atilius Calatinus.

Atilius Calatinus dux Romanorum adverſus Carthaginenſes miſſus, ex maximis & munitiſſimis civitatibus, Enna, Drepano, Lilybæo, hoſtilia præſidia dejecit. Panormum cepit. Totam Siciliam pervagatus, paucis navibus magnam hoſtium claſſem, duce Amilcare, ſuperavit. Sed cum ad Camerinam ab hoſtibus obſeſſam feſtinaret, à Pœnis in anguſtiis clauſus eſt, ubi Tribunus militum Calpurnius Flamma acceptis trecentis ſociis in ſuperiorem locum evaſit, Conſulem liberavit: ipſe cum trecentis pugnans cecidit; poſtea ab Atilio ſemianimis inventus eſt. Servatus, magno poſtea terrori hoſtibus fuit: Atilius gloriosè triumphavit.

M. Atilius Regulus.

Marcus Atilius Regulus Conſul fuſis Salentinis triumphavit: primuſque Romanorum ducum in Africam claſſem trajecit;

eâ quaſſatâ de Amilcare naves longas tres & ſexaginta accepit. Oppida ducenta & hominum ducenta millia cepit. Abſente eo, conjugi & liberis ob paupertatem ſumptus publicè dati. Mox arte Xanthippi Lacedæmonii mercenarii militis captus, in carcerem miſſus. Legatus de permutandis captivis Romam miſſus, dato jurejurando, ut ſi non impetrâſſet, ita demum rediret: in ſenatu conditionem diſſuaſit: rejectiſque à ſe conjuge & liberis, Carthaginem regreſſus: ubi, in aream ligneam conjectus clavis introrſum actis, vigiliis ac dolore punitus eſt.

C. Lutatius Catulus.

Caius Lutatius Catulus primo Punico bello trecentis navibus adverſum Pœnos profectus, ſexcentas eorum naves commeatibus & aliis oneribus impeditas, duce Annone, apud Ægates Inſulas, inter Siciliam & Africam depreſſit aut cepit, finemque bello impoſuit. Pacem petentibus hâc conditione conceſſit; Siciliâ, Sardiniâ, & cæteris inſulis intra Italiam Africamque decederent: Hiſpaniâ citra Iberum fluvium ut abſtinerent.

In Attilio Regulo. Naves accepit.] *Lege,* cepit.

Anni-

Annibal Carthaginenſis dux.

Annibal Amilcaris filius, novem annos natus, à patre aris admotus, odium in Romanos perenne juravit. Exinde ſocius & miles in caſtris patris fuit. Mortuo eo cauſam belli quærens, Saguntum Romanis fœderatum intra ſex menſes evertit. Tum Alpibus pateſactis, in Italiam trajecit. P. Scipionem apud Ticinum, Sempronium Longum apud Trebiam, Flaminium apud Cannas ſuperavit. Cùmque urbem capere poſſet, in Campaniam devertit, cujus deliciis elanguit. Et cum ad tertium ab Urbe lapidem caſtra poſuiſſet, tempeſtatibus repulſus, primum à Fabio Maximus fractus, deinde à Valerio Flacco repulſus, à Graccho & Marcello fugatus, in Africam revocatus, a Scipione ſuperatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit, eumque hoſtem Romanis fecit: quo victo, ad Pruſiam Bithyniæ regem conceſſit: unde Romanâ legatione per Titum Flaminium repetitus, ne Romanis traderetur, hauſto, quod ſub annuli gemmam habebat, veneno, abſumptus eſt; poſitus apud Libyſſam in arcâ lapideâ, in quâ hodieque inſcriptum eſt, ANNIBAL HIC SITUS EST.

Q. Fabius Maximus.

Quintus Fabius Maximus Cunctator, Verrucoſus à verrucâ in labris ſitâ, Oviculâ à clementiâ morum dictus, Conſul de Liguribus triumphavit. Annibalem morâ fregit. Minucium Magiſtrum Equitum imperio ſibi æquari paſſus eſt: nihilominus periclitanti ſubvenit. Annibalem in agro Falerno incluſit. Manlium Statilium, tranſfugere ad hoſtes volentem, equo & armis donatis retinuit: & Lucano cuidam fortiſſimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandem emptàm dono dedit. Tarentum ab hoſtibus recepit. Herculis ſignum inde traditum in Capitolio dedicavit. De redemptione captivorum cum hoſtibus pepigit: quod pactum cum à Senatu improbaretur, fundum ſuum ducentis millibus vendidit, & fidei ſuæ ſatisfecit.

P. Scipio Naſica.

Publius Scipio Naſica, à Senatu vir optimus judicatus, Matrem deûm hoſpitio recepit. Is cum adversùm auſpicia Conſulem ſe a Graccho nominatum comperiſſet, magiſtratu ſe abdicavit. Cenſor ſtatuas, quas ſibi quiſque per ambitionem in foro ponebat, ſuſtulit. Conſul Delminium urbem Delma-

Delmatarum expugnavit. Imperatoris nomen à militibus, & ab Senatu triumphum oblatum recuſavit: eloquentiâ primus, juris ſcientiâ conſultiſſimus, ingenio ſapientiſſimus: unde vulgò Corculum dictus.

M. Claudius Marcellus.

Marcus Marcellus Viridumarum Gallorum ducem ſingulari prælio fudit. Spolia opima Jovi Feretrio tertius à Romulo conſecravit. Primus docuit quomodo milites cederent, nec terga præberent. Annibalem apud Nolam, locorum anguſtiâ adjutus vinci docuit. Syracuſas per tres annos expugnavit. Et cum per calumniam triumphus ei à Senatu negaretur, de ſuâ ſententiâ in Albano monte triumphavit. Quinquies Conſul inſidiis Annibalis deceptus occubuit, & magnifice ſepultus. Oſſa Romam remiſſa à prædonibus intercepta perierunt.

Livia Claudia virgo Veſtalis.

Annibale Italiam devaſtante, ex reſponſo librorum Sibyllinorum, Mater Deûm à Peſſinunte arceſſita, cum adverſo Tiberi veheretur, repente in alto ſtetit; & cum moveri nullis viribus poſſet, ex libris cogni-

In Livia Claudia. Ex libris.] *Simpliciter pro libris Sibyllis.*

tum,

tum, caſtiſſimæ demum fœminæ manu moveri poſſe. Tum Claudia, virgo Veſtalis falsò inceſtus ſuſpecta, deam oravit, ut ſi pudicam ſciret, ſequeretur, & zonâ impoſitâ navem movit. Simulacrum Matris deûm, dum templum ædificatur, Naſicæ, qui vir optimus judicabatur, quaſi hoſpiti datum.

M. Portius Cato Cenſorius.

Marcus Portius Cato, genere Tuſculanus à Valerio Flacco Romam ſolicitatus: Tribunus militum in Siciliâ: Quæſtor ſub Scipione fortiſſimus: Prætor juſtiſſimus fuit; in Prætura Sardiniam ſubegit, ubi ab Ennio Græcis literis inſtitutus. Conſul Celtiberos domuit: & ne rebellare poſſent, literis ad civitates ſingulas miſit, ut muros diruerent: cum unaquæque ſibi ſoli imperari putaret, fecerunt. Syriaco bello Tribunus militum ſub M. Acilio Glabrione, occupatis Thermopylarum jugis, præſidium hoſtium depulit. Cenſor L. Flaminium Conſularem Senatu movit, quòd ille in Galliâ, ad cujuſdam ſcorti ſpectaculum, eductum quendam è carcere in convivio jugulari juſſiſſet. Baſilicam ſuo nomine primus fecit. Matronis ornamenta erepta, Oppiâ lege repetentibus, reſtituit. Accuſator aſſiduus malorum, Galbam

octo-

octogenarius accuſavit, ipſe quadragies quater accuſatus, gloriosè abſolutus. Carthaginem delendam cenſuit. Poſt octoginta annos filium genuit: imago hujus, funeris gratiâ, produci ſolet.

C. Claudius Nero, & Aſdrubal frater Annibalis.

Aſdrubal frater Annibalis, ingentibus copiis in Italiam trajecit: actumque erat de Romano imperio, ſi jungere ſe Annibali potuiſſet. Sed Claudius Nero, qui in Apuliâ cum Annibale caſtra conjunxerat, relictâ in caſtris parte, cum delectis ad Aſdrubalem properavit, & ſe Livio collegæ apud Senam oppidum & Metaurum flumen conjunxit: amboque Aſdrubalem vicerunt. Nero regreſſus pari celeritate quâ iverat, caput Aſdrubalis ante vallum Annibalis projecit; quo ille viſo vinci ſe Fortunâ Carthaginis confeſſus eſt. Ob hæc Livius triumphans, Nero ovans Urbem introierunt.

P. Cornelius Scipio Africanus.

Publius Scipio ex virtutibus cognominatus Africanus, Jovis filius creditur: nam antequam concipereturr, ſerpens in lecto matris ejus apparuit, & ipſi parvulo draco circumfuſus, nihil nocuit. In Capitolium intem-

intempeſtâ nocte eunti nunquam canes allatraverunt. Nec hic quidquam priùs cœpit quam in cellâ Jovis diutiſſimè ſediſſet, quaſi divinam mentem acciperet. Decem & octo annorum patrem apud Ticinum ſingulari virtute ſervavit. Clade Cannenſi nobiliſſimos juvenes Italiam deſerere cupientes, ſuâ auctoritate compeſcuit. Reliquias incolumes per media hoſtium caſtra Canuſium perduxit. Viginti quatuor annorum Prætor in Hiſpaniâ miſſus, Carthaginem Novam quâ die venit, cœpit. Virginem pulcherrimam, ad cujus aſpectum concurrebatur, ad ſe vetuit adduci, patrique ejus ac ſponſo reſtitui juſſit. Aſdrubalem Magonemque fratres Annibalis, Hiſpaniâ expulit: amicitiam cum Syphace Maurorum rege conjunxit, Maſſaniſſam in ſocietatem recepit. Victor domum regreſſus, Conſul ante annos factus, concedente collegâ in Africam claſſe trajecit. Aſdrubalis & Syphacis caſtra unâ nocte perrupit. Revocatum ex Italiâ Annibalem ſuperavit. Victis Carthaginenſibus leges impoſuit. Bello Antiochi legatus fratri fuit, captum filium gratis recepit. A Petiliis ac Nævio Tribunis plebis repetundarum accuſatus, librum rationum in conſpectu populi ſcidit. Hoc die, inquit, Carthaginem vici; Bonum fac-

In Scipione. In Cella Jovis.] *Oſtendi nuper ad Andreantem quod ſit* Cella Dei.

tum:

tum : in Capitolium eamus, & diis ſupplicemus. Inde in voluntarium exſilium conceſſit ; ubi reliquam egit ætatem. Moriens ab uxore petiit, ne corpus ſuum Romam referretur.

M. Livius Salinator.

Livius Salinator, primò Conſul de Illyriis triumphavit : tandem ex invidiâ peculatûs reus ab omnibus tribubus, exceptâ Metiâ, condemnatus. Iterum cum Claudio Nerone inimico ſuo Conſul, ne reſpubl. diſcordiâ malè adminiſtraretur, amicitiam cum eo junxit, & de victo Aſdrubale triumphavit. Cenſor cum eodem collegâ omnes tribus, exceptâ Metiâ, ærarias fecit : ſtipendio privavit, eo crimine, quòd aut prius ſe injuſtè condemnâſſet : aut poſtea tantos honores non recte tribuiſſent.

T. Quinctius Flaminius.

Titus Quinctius Flaminius (Flaminii, qui apud Traſimenum periit, filius) Conſul, Macedoniam ſortitus, ducibus Charopis principis paſtoribus provinciam ingreſſus, regem Philippum prælio fudit, caſtris exuit, filium ejus Demetrium obſidem accepit : quem pecuniâ multatum, in regnum reſtituit. A Nabide quoque Lacedæmonio filium

filium obſidem accepit. Liberos etiam Græcos Nemeæ per præconem pronunciavit. Legatus etiam ad Pruſiam, ut Annibalem repeteret, miſſus.

M. Fulvius Nobilior.

Marcus Fulvius Nobilior, prætor Hiſpanos ſuperavit: unde ovans Urbem introiit. Conſul Ætolos, Ambraciotaſque, qui bello Macedonico Romanis adfuerant, poſt ad Antiochum defecerant, prœliis frequentibus victos, & in Ambraciam oppidum coactos, in deditionem accepit: tantum ſignis tabuliſque pictis ſpoliavit: de quibus triumphavit. Quam victoriam per ſe magnificam Quinctius Ennius, amicus ejus, inſigni laude celebravit.

L. Scipio Aſiaticus.

Scipio Aſiaticus, frater Africani, infirmo corpore, tamen in Africâ virtutis nomine à fratre laudatus. Conſul, Antiochum regem Syriæ, legato fratre, apud Sipylum montem, cum arcus hoſtium pluviâ hebetati fuiſſent, vicit, & regni relicti à patre parte privavit; hinc Aſiaticus dictus. Poſt

In Fulvio Nobiliore. De quibus triumphavit.] *Lege* deque iis triumphavit.

reus

reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, Gracchus pater Tribunus plebis, licet inimicus ejus, interceſſit. M. Cato Cenſor equum ei ignominiæ causâ ademit.

Antiochus Rex Syriæ.

Antiochus Syriæ Rex, nimiâ opum fiduciâ bellum Romanis intulit, ſpecie Lyſimachiæ repetundæ, quam à majoribus ſuis in Thraciâ conditam Romani poſſidebant: ſtatimque Græciam inſulaſque ejus occupavit. In Eubœâ luxuriâ elanguit. Adventu Acilii Glabrionis excitatus, Thermopylas occupavit: unde induſtriâ Marci Catonis ejectus, in Aſiam refugit. Navali prælio, cui Annibalem præfecerat, à L. Æmilio Regillo ſuperatus, filium Scipionis Africani, quem inter navigandum ceperat, patri remiſit: qui ei, pro reddendâ gratiâ, ſuaſit, ut amicitiam Romanam peteret: Antiochus ſpreto conſilio apud Sipylum montem cum L. Scipione conflixit: victus, & ultra Taurum montem relegatus, à ſodalibus, quos temulentus in convivio pulſaverat, occiſus eſt.

Cn. Manlius Vulſo.

Cnæus Manlius Vulſo Conſul, miſſus ad ordinandam Scipionis Aſiatici provinciam, cupi-

cupiditate triumphi bellum Piſidis & Gallogræcis, qui Antiocho adfuerant, intulit. His facilè victis, inter captivos uxor regis Orgiagontis Centurioni cuidam in cuſtodiam data: à quo vi ſtuprata de injuriâ tacuit, & poſt, impetratâ redemptione, marito adulterum Centurionem interficiendum tradidit.

L. Æmilius Paulus Macedonicus.

Lucius Paulus Æmilius, filius ejus qui apud Cannas cecidit, primo Conſulatu, quem poſt tres repulſas adeptus erat, de Liguribus triumphavit. Rerum geſtarum ordinem in tabulâ pictum publicè poſuit. Iterum Conſul, Perſen Philippi filium regem Macedonum, apud Samothracas victum flevit, & aſſidere ſibi juſſit: tamen in triumphum duxit. In hâc lætitiâ duos filios amiſit; & progreſſus ad Populum, gratias Fortunæ egit, quòd ſiquid adverſi Reipublicæ imminebat, ſuâ eſſet calamitate deciſum. Ob hæc omnia, ei à Populo & à Senatu conceſſum eſt, ut ludis Circenſibus triumphali veſte uteretur. Ob hujus continentiam & paupertatem, poſt mortem ejus, dos uxori, niſi venditis poſſeſſionibus, non potuit exſolvi.

Tiberius

Tiberius Sempronius Gracchus.

Tiberius Sempronius Gracchus, nobiliſſimâ familiâ ortus, Scipionem Aſiaticum, quamvis inimicum, duci in carcerem non eſt paſſus: Prætor Galliam domuit, Conſul Hiſpaniam, altero Conſulatu Sardiniam: tantumque captivorum adduxit ut longâ venditione res in proverbium veniret, *Sardi venales*. Cenſor libertinos, qui ruſticas tribus occupârant, in quatuor urbanas diviſit, ob quod à Populo collega ejus Claudius (nam ipſum auctoritas tuebatur) reus factus eſt: & cum eum duæ claſſes condemnâſſent; Tiberius juravit ſe cum illo in exſilium iturum: ita reus abſolutus eſt. Cùm in domo Tiberii duo angues è geniali toro repſiſſent, reſponſo dato, eum de dominis periturum, cujus ſexûs anguis fuiſſet occiſus, amore Corneliæ conjugis marem juſſit interfici.

P. Scipio Æmilianus.

Publius Scipio Æmilianus, Pauli Macedonici filius, à Scipione Africano adoptatus, in Macedoniâ cum patre agens, victum

In Tib. Semp. Graccho. In quatuor urbanas.] *Bene; nam urbanæ Tribus minoris erant dignitatis quam ruſticæ.*

Per-

Perſen tam pertinaciter proſecutus eſt, ut mediâ nocte in caſtra redierit. Lucullo in Hiſpaniâ legatus, apud Intercatiam oppidum provocatorem ſingulari prælio vicit. Muros hoſtilis civitatis primus aſcendit. Tribunus in Africâ ſub M. Manilio imperatore, cohortes octo, obſidione vallatas, conſilio & virtute ſervavit, à quibus coronâ obſidionali aureâ donatus. Cum Ædilitatem peteret, Conſul ante annos ultro factus, Carthaginem intra ſex menſes delevit. Numantiam in Hiſpaniâ, correctâ priùs militum diſciplinâ, fame vicit; hinc Numantinus dictus. Caio Lælio plurimum uſus, ad reges adeundos miſſus, duos ſecum, præter eum, ſervos duxit. Ob res geſtas ſuperbus, Gracchum jure cæſum videri reſpondit; obſtrepente Populo, Taceant, inquit, quibus Italia noverca, non mater eſt: addidit, Quos ſub coronâ vendidi. Cenſor, Mummio collegâ ſegniore, in Senatu ait; Utinam mihi collegam aut dedifſetis, aut non dedifſetis. Suſceptâ Agrariorum causâ domi repente exanimis inventus, obvoluto capite elatus eſt, ne livor in ore appareret. Hujus patrimonium tam

In Scipione Æmiliano. Quibus Italia noverca eſt.] *Ergo peregrini ſunt, non Romani, non Itali.*

Quos ſub corona vendidi.] *Itaque non ſunt Romani, ſunt captivi, ſed ſervi.*

exiguum fuit, ut XXXII libras argenti, & ſelibram auri reliquerit.

C. Hoſtilius Mancinus.

Caius Hoſtilius Mancinus Conſul adverſum Numantinos, vetantibus avibus, & neſcio quâ voce revocante profectus, cùm ad Numantiam veniſſet, exercitum Popilii acceptum priùs corrigere decrevit: inde ſolitudinem petit. Eo die Numantini fortè ſolenni nuptu filias locabant: & unam ſpecioſam duobus competentibus, pater puellæ conditionem tulit, ut ei illa nuberet, qui hoſtis dextram retuliſſet. Profecti juvenes, abſceſſum Romanorum in modum fugæ properantium cognoſcunt: rem ad ſuos referunt. ille ſtatim, quatuor millibus viginti millia Rómanorum ceciderunt. Mancinus auctore Tiberio Graccho Quæſtore ſuo in leges hoſtium fœdus percuſſit: Quo per Senatum improbato, Mancinus Numantinis deductus, nec receptus; augurio in caſtra deductus, Præturam poſtea conſecutus eſt.

L. Mummius Achaicus.

Lucius Mummius, de victâ Achaiâ Achaicus, Conſul adverſus Corinthios miſſus victoriam alieno labore quæſitam intercepit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud

apud Heracleam fudiſſet, & duce Critolao privâſſet, cum lictoribus & paucis equitibus in Metelli caſtra properavit, & Corinthios apud Leucopetram vicit duce Diæo, qui domum refugit, eamque incendit: conjugem interfecit, & in ignem præcipitavit: ipſe veneno interiit. Mummius Corinthum ſignis tabuliſque ſpoliavit: quibus cum totam replêſſet Italiam, in domum ſuam nihil contulit.

Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, à domitâ Macedoniâ Macedonicus: Prætor Pſeudophilippum, qui idem Andriſcus dictus eſt, vicit; Achæos bis prælio fudit; triumphandas Mummio tradidit. Inviſus plebi ob nimiam ſeveritatem; & ideo poſt duas repulſus Conſul ægrè factus, Arbachos in Hiſpaniâ domuit. Apud Contrebiam oppidum cohortes loco pulſas, redire & locum recipere juſſit. Cum omnia proprio & ſubito conſilio ageret, amico cuidam quid acturus eſſet roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem, ſi eam conſilium meum ſcire exiſtimarem. Hic quatuor filiorum pater, ſupremo tempore humeris eorum ad ſepulchrum elatus eſt: ex quibus tres Conſulares, unum etiam triumphantem, vidit.

Q. Cæcilius Metellus Numidicus.

Quinctus Cæcilius Metellus, Numidicus, quia Conſul de Jugurthâ rege Numidiæ triumphavit, Cenſor Quinctium, qui ſe Tiberii Gracchi filium mentiebatur, in cenſum non recepit. Idem in legem Apuleiam per vim latam jurare noluit: quare in exilium actus, Smyrnæ exulavit. Calidiâ deinde rogatione revocatus, cum ludis fortè literas in theatro accepiſſet, non prius eas legere dignatus eſt, quàm ſpectaculum finiretur. Metellæ ſororis ſuæ virum laudare voluit, quod is ſolus judicium contra leges detrectârat.

Q. Metellus Pius.

Quinctus Metellus Pius Numidici filius: Pius, quia patrem lacrymis & precibus aſſiduè ab exilio revocavit. Præter bello Sociali, Q. Popedium, Marſorum ducem, interfecit. Conſul in Hiſpaniâ Herculeios fratres oppreſſit: Sertorium Hiſpaniâ expulit. Adoleſcens in petitione Præturæ & Pontificatûs, Conſularibus viris prælatus eſt.

Tiberius Gracchus.

Tiberius Gracchus, Africani ex filiâ nepos, quæſtor Mancino in Hiſpaniâ, fœdus ejus

ejus flagitioſum probavit. Periculum deditionis eloquentiæ gratiâ effugit. Tribunus plebis legem tulit, ne quis plus quingenta agri jugera haberet. Octavio collegæ intercedenti, novo exemplo magiſtratum abrogavit. Dein tulit, ut ea familia, quæ ex Attali hæreditate erat, ageretur, ut Populo divideretur. Deinde cum prorogare ſibi poteſtatem vellet, adverſis auſpiciis in publicum proceſſit, ſtatimque Capitolium petiit, manum ad caput referens, quo ſalutem ſuam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit, quaſi diadema poſceret: ſegniterque ceſſante Mucio Conſule, Scipio Naſica *ſequi ſe juſſit, qui ſalvam Rempublicam vellent*. Gracchum in Capitolium perſecutus oppreſſit. Cujus corpus Lucretii Ædilis manu in Tiberim miſſum; unde ille Veſpillo dictus. Naſica, ut invidiæ ſubtraheretur, per ſpeciem legationis in Aſiam ablegatus eſt.

C. Gracchus.

Caius Gracchus peſtilentem Sardiniam Quæſtor ſortitus, non veniente ſucceſſore, ſuâ ſponte diſceſſit. Aſculanæ & Fregellanæ defectionis invidiam ſuſtinuit. Tribunus plebis Agrarias & Frumentarias leges tulit: colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos cenſuit. Triumviros agris dividen-

dia ſe, & Fulvium Flaccum, & C. Craſſum conſtituit. Minucio Rufo Tribuno plebis legibus ſuis abrogante in Capitolium venit: ubi cum Attilius, præco Opimii Conſulis, in turbâ fuiſſet occiſus, in forum deſcendit, & imprudens concionem à Tribuno plebis avocavit; quâ re arceſſitus, cum in Senatum non veniſſet, armatâ familiâ Aventinum occupavit, ubi ab Opimio victus, dum à templo Dianæ deſilit, talum intorſit, & Pomponio amico apud portam Trigeminam, P. Lætorio in Ponte Sublicio perſequentibus reſiſtente, in locum Furinæ pervenit. Ibi vel ſuâ vel ſervi Euphori manu interfectus: Caput à Septimuleio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expenſum ferur, propter avaritiam infuſo plumbo gravius effectum.

M. Livius Druſus.

Marcus Livius Druſus genere & eloquentiâ magnus, ſed ambitioſus & ſuperbus, Ædilis munus magnificentiſſimum dedit: ubi Remmio collegæ, quædam de utilitate Reipublicæ ſuggerenti. Quid tibi, inquit, cum Republica noſtrâ? Quæſtor in Aſiâ nullis inſignibus uti voluit, ne quid ipſo eſſet inſignius. Tribunus pleb. Latinis civitatem, plebi agros, Equitibus curiam, Senatui judicia permiſit. Nimiæ liberalitatis

tis fuit ; ipſe etiam profeſſus, nemine ſe ad largiendum præter cœlum & cœnum reliquiſſe : ideoque cùm pecuniâ egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulſam Mauritaniæ principem, ob regis ſimultatem profugum, acceptâ pecuniâ Boccho prodidit : quem ille elephanto objecit. Adherbalem filium regis Numidarum obſidem domi ſuæ ſuppreſſit : redemptionem ejus occultum à patre ſperans. Cæpionem inimicum actionibus ſuis reſiſtentem, ait ſe de ſaxo Tarpeio præcipitaturum. Philippo Conſuli legibus agrariis reſidenti, ita collum in Comitio obtorſit, ut multus ſanguis efflueret è naribus : quam ille luxuriam opprobrans, muriam de turdis eſſe dicebat. Idem ex gratiâ nimiâ in invidiam venit : nam plebs acceptis agris gaudebat, expulſi dolebant : Equites in ſenatum lecti lætabantur ; ſed præteriti querebantur : Senatus permiſſis judiciis exſultabat ; ſed ſocietatem cum equitibus ægrè ferebat. Unde Livius anxius, ut Latinorum poſtulata differret, qui promiſſam civitatem flagitabant, repente in publico concidit ; ſive morbo comitiali, ſeu hauſto caprino ſan-

In Marco Livio Druſo.] Ut multus ſanguis efflueret è naribus, quam ille luxuriam opprobrans, muriam, *&c.* pro quam, *ſcribe* quem, *& locum integrum ſic diſtingue :* Ut multus ſanguis efflueret è naribus ; *QUEM* ille, luxuriam opprobrans, muriam de turdis eſſe dicebat.

guine, ſemianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publicè ſuſcepta ſunt: & cum Latini Conſulem in Albano monte interfecturi eſſent, Philippum admonuit ut caveret: unde in Senatu accuſatus, cum domum ſe reciperet, immiſſo inter turbam percuſſore, corruit. Invidia cædis apud Philippum, & Cæpionem fuit.

C. Marius Pater.

Caius Marius ſepties Conſul, Arpinas, humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus, legatus Metello in Numidiâ, criminando eum, Conſulatum adeptus, Jugurtham captum ante currum egit. In proximum annum Conſul ultrò factus. Teutones in Galliâ apud Aquas Sextias, Cimbros in Italiâ in campo Raudio, vicit, deque his triumphavit. Sexies Conſul per ordinem factus, Apuleium Saturninum Trib. plebis, & Glauciam Prætorem ſeditioſos, ex Senatûs conſulto interemit. Et cùm Sulpitiâ rogatione provinciam Sullæ eriperet, armis ab eo victus, Minturnis in palude delituit. Inventus, & in carcerem conjectus, immiſſum percuſſorem Gallum vultûs auctoritate deterruit: acceptâque

In Caio Mario Patre. In Campo Raudio] *Sic lego, non in* Claudio, *ut in aliis. Raudius Campus in Gallia Italica: At Caudium ſeu furculas caudinas in Samnitibus ponunt Veteres.*

navi-

naviculâ in Africam trajecit, ibi diu exulavit. Mox Cinnanâ nominatione revocatus, ruptis ergaſtulis exercitum fecit: cæſiſque inimicis injuriam ultus, ſeptimo Conſulatu, ut quidam ferunt, voluntariâ morte deceſſit.

C. Marius Filius.

Caius Marius filius viginti quinque annorum Conſulatum invaſit: quem honorem tam immaturum mater flevit. Hic, Patri ſævitiâ ſimilis, curiam armatus obſedit, inimicos trucidavit, quorum corpora in Tiberim præcipitavit. In apparatu belli, quod contra Sullam parabatur, apud Sacriportum, vigiliis & labore deſeſſus, ſub Dio requievit: & abſens victus, fugæ, non pugnæ, interfuit. Prænestæ refugit, ubi per Lucretiam Ofellam obſeſſus, tentatâ per cuniculum fugâ, cum omnia ſepta intelligeret, jugulandum ſe Pontio Teleſino præbuit.

L. Cornelius Cinna.

Lucius Cornelius Cinna flagitioſiſſimus, Rempublicam ſummâ crudelitate vaſtavit. Primo Conſulatu legem de exulibus revo-

Ibi diu exulavit.] *Lege,* Ibique exulavit.

candis ferens, ab Octavio collegâ prohibitus, & honore privatus. Urbe profugit; vocatisque ad pileum servis, adversarios vicit; Octavium interfecit: Janiculum occupavit. Iterum & tertiùm Consulem se ipse fecit. Quarto Consulatu, cum bellum contra Sullam pararet, Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu lapidibus occisus est.

C. Flavius Fimbria.

Caius Flavius Fimbria, sævissimus quippe Cinnæ satelles, Valerio Flacco Consuli legatus in Asiam profectus, per simultatem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curavit. Ipse correptis imperii insignibus, provinciam ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium, ubi tardius portæ patuerant, incendi jussit: ubi Minervæ templum inviolatum stetit, quod divinâ majestate servatum nemo dubitavit. Ibidem Fimbria militiæ principes securi percussit: mox à Sullâ Pergami obsessus, corrupto exercitu desertus semet occîdit.

Viriathus Lusitanus.

Viriathus genere Lusitanus, ob paupertatem primò mercenarius, deinde alacritate venator, audaciâ latro, ad postremum dux bellum adversùm Romanos sumpsit, eorumque

rumque imperatorem Claudium Unimanum dein C. Nigidium oppreſſit, Pacem à Populo Romano maluit integer petere, quam victus; & cum alia dediſſet, & arma retinerentur, bellum renovavit. Cæpio, cum vincere eum aliter non poſſet, duos ſatellites pecuniâ corrupit, qui Viriathum humi depoſitum peremerunt. Quæ victoria, quia empta erat, à Senatu non probata.

M. Æmilius Scaurus.

Marcus Æmilius Scaurus nobilis pauper, nam pater ejus, quamvis Patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipſe primò dubitavit, honores peteret an argentariam faceret: ſed eloquentiæ conſultus, ex eâ gloriam peperit. Primò in Hiſpaniâ Corniculo meruit. Sub Oreſte in Sardiniâ ſtipendia fecit. Ædilis juri reddendo, magis quam muneri edendo, ſtuduit. Legatus Calphurnii, Jugurthæ adverſus, tandem ejus pecuniâ victus. Conſul legem de ſumptibus & libertinorum ſuffragiis tulit. P. Decium Prætorem, tranſeunte ipſo ſedentem, juſſit aſſurgere, eique veſtem ſcidit, ſellam concîdit: ne quis ad eum in jus iret, edixit. Conſul Ligures & Gantiſcos domuit, atque de his triumpha-

In Viriatho, Alia dediſſet.] *Scribe* dedidiſſet.

vit.

vit. Censor viam Æmiliam stravit: pontem Milvium fecit; Tantumque auctoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum, privato consilio armaret. Idem filium suum, quia præsidium deseruerat, in conspectum suum vetuit accedere: Ille ob hoc dedecus mortem sibi conscivit. Scaurus senex, cùm à Vario Tribuno plebis argueretur, quasi socios & Latium ad arma coegisset, apud populum ait: Varius Sucronensis Æmilium Scaurum ait Socios ad arma coegisse; Scaurus negat: utri potiùs credendum putatis.

L. Apuleius Saturninus.

Lucius Apuleius Saturninus, Tribunus plebis seditiosus, ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africâ dividerentur: intercedentem Bæbium collegam, factâ per Populum lapidatione, submovit; Glauciæ Prætori, quod is, eo die quo ipse concionem habebat, jus dicendo partem Populi avocâsset, sellam concîdit, ut magis popularis videretur. Quendam libertini ordinis subornavit, qui se Tiberii Gracchi filium fingeret: Ad hoc testimonium Sempronia soror Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, ut dedecus familiæ

liæ agnoſceret. Saturninus, Aulo Nonio competitore interfecto, Tribunus plebis refectus, Siciliam, Achaiam, Macedoniam novis colonis deſtinavit, & aurum, dolo, an ſcelere Cæpionis partum, ad emptionem agrorum convertit. Aquâ & igne interdixit ei, qui in leges ſuas non jurâſſet. Huic legi multis nobilibus abrogantibus, cum tonuiſſet, clamavit: Jam, inquit, niſi quieſcitis, grandinabit. Metellus Numidicus exulare quàm jurare maluit. Saturninus tertiò Tribunus pleb. refectus, ut ſatellitem ſuum Glauciam Prætorem, Conſulem faceret, Memmium competitorem ejus in campo Martio necandum curavit. Marius Senatûs conſulto armatus, quo cenſebatur, *Darent operam Conſules ne quid Reſpublica detrimenti caperet*; Saturninum & Glauciam in Capitolium perſecutus obſedit, maximoque aſtu inciſis fiſtulis in deditionem accepit; nec deditis fides ſervata. Glauciæ fracta cervix. Apuleius, cum in curiam fugiſſet, lapidibus & tegulis deſuper interfectus eſt. Caput ejus Rabirius quidam Senator per convivia in ludibrium circumtulit.

In Apuleio Saturnino. Niſi quieſcitis.] *Vox eſt imperioſiſſima,* Quieſcite. *Terent. Plaut. Cic.*

L. Litì-

L. Licinius Lucullus.

Lucius Lucullus nobilis, diſertus & dives, Ptolemæum regem Alexandriæ Conſuli Sullæ conciliavit: & mox per Murenam in Aſiâ claſſem Mithridatis. Prætor Africam juſtiſſimè rexit. Adverſus Mithridatem Conſul miſſus, collegam ſuum Cottam Chalcedone obſeſſum liberavit. Cyzicum obſidio ſolvit; Mithridatis copias ferro & fame afflixit, eumque regno ſuo, Ponto, expulit. Quem rurſum cum Tigrane rege Armeniæ ſubveniente, magnâ felicitate ſuperavit. Nimius in habitu, maximè ſignorum & tabularum amore flagravit. Poſt, cùm alienatâ mente deſipere cœpiſſet, tutela ejus M. Lucullo fratri permiſſa eſt.

L. Cornelius Sulla.

Cornelius Sulla, à fortunâ Felix dictus, cum parvulus à nutrice ferretur, mulier obvia, ſalve, inquit, puer, tibi & Reipub. tuæ felix: & ſtatim quæſita quæ hoc dixiſſet, non potuit inveniri. Hic Quæſtor Marii, Jugurtham à Boccho in deditionem accepit. Bello Cimbrico, & Teutonico legatus, bonam operam navavit. Prætor inter cives jus dixit. Prætor Ciliciam provinciam

vinciam habuit. Bello Sociali Samnites, Irpinoſque ſuperavit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, Mario reſtitit. Conſul Aſiam ſortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Chæroneam prælio fudit. Archelaum præfectum ejus Athenis vicit, Portum Piræum recepit. Henetos & Dardanos in itinere ſuperavit. Cum rogatione Sulpitiâ imperium ejus transferretur ad Marium, in Italiam regreſſus, corruptis adverſariorum exercitibus. Carbonem Italiâ expulit; Marium filium apud Sacriportum, Teleſinum apud portum Collinam vicit. Mario Præneſte interfecto, Felicem ſe edicto appellavit. Proſcriptionis tabulas primus propoſuit. Novem millia deditorum in Villâ Publicâ occîdit. Numerum ſacerdotum auxit, Tribunitiam poteſtatem minuit. Republicâ ordinatâ Dictaturam depoſuit: unde ſperni cœptus, Puteolos conceſſit, & morbo, qui Phthiriaſis vocatur, interiit.

Mithridates Rex Ponti.

Mithridates Rex Ponti oriundus à ſeptem Perſis, magnâ vi animi & corporis, ut ſex juges equos regeret, duarum & vi-

In Sylla. Imperium.] *Id eſt, Provincia.*
Deditorum.] Malim, dedituriorum.

ginti

ginti gentium ora loqueretur. Bello Sociali diffidentibus Romanis, Nicomedem Bithynîâ, Ariobarzanem Cappadociâ expulit. Literas per totam Asiam misit, ut, quicumque Romanus esset, certâ die interficeretur: & factum est. Græciam insulasque omnes, exceptâ Rhodo, occupavit. Sulla eum prælio vicit, classem ejus proditione Archelai intercepit: ipsum apud Orchomenum oppidum fudit; & oppressisset, nisi adversum Marium festinans, qualemcunque pacem componere maluisset. Deinde eum Cabiris resistentem Lucullus fudit. Mithridates post à Pompeio nocturno prælio victus, in regnum confugit: ubi per seditionem popularium à Pharnace filio in turre obsessus, venenum sumpsit. Quod cum tardiùs subiret, quia adversum venena multis antea medicaminibus corpus firmârat, immissum percussorem Gallum Sithocum, auctoritate vultûs territum revocavit, & in cædem suam manum trepidantis adjuvit.

Cn. Pompeius Magnus.

Cn. Pompeius Magnus, civili bello Sullæ partes secutus, ita egit, ut ab eo maximè diligeretur. Siciliam fine bello à proscriptis recepit. Numidiam Hiarbæ ereptam, Massiniſſæ restituit. Viginti sex annos natus triumphavit. Lepidum, acta Sullæ rescin-

reſcindere volentem, privatus Italiâ fugavit. Prætor in Hiſpaniam pro Conſulibus miſſus Sertorium vicit. Mox piratas intra quadrageſimum diem ſubegit. Tigranem ad deditionem, Mithridatem ad venenum compulit. Deinde mirâ felicitate & celeritate nunc in Septentrione Albanos, Colchos, Heniochos, Caſpios, Iberos: nunc in Oriente Parthos, Atrabes, atque Judæos cum magno ſui terrore penetravit. Primus in Hyrcanum, Caſpium, Rubrum & Arabicum mare uſque pervenit. Mox cum diviſo orbis imperio Craſſus Syriam, Cæſar Galliam, Pompeius urbem obtineret, poſt cædem Craſſi, Cæſarem dimittere exercitum juſſit. Cujus infeſto adventu Urbe pulſus, in Pharſaliâ victus, ad Ptolemæum Alexandriæ regem confugit. Ejus imperio ab Achillâ & Pothino ſatellitibus occiſus eſt. Hujus latus ſub oculis uxoris & liberorum à Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confoſſum eſt; jamque defuncti caput gladio præciſum, quod uſque ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus Nilo jactus, à Servio Codro rogo inuſtus, humatuſque eſt, inſcribente ſepulchro: HIC SITUS EST MAGNUS POMPEIUS.

In Pompeio Magno. Nilo jactus] *Poeticum eſt, pro* in Nilum. Virg. projecit, *&c. id eſt,* in fluvium.

Caput

Caput ab Achillâ Ptolemæi ſatellite, Ægyptio velamine involutum, cùm annulo Cæſari præſentatum eſt: qui non continens lachrymas, illud plurimis & pretioſiſſimis odoribus cremandum curavit.

Julius Cæſar.

Caius Julius Cæſar veneratione rerum geſtarum Divus dictus; contubernalis Thermo in Aſiam profectus, cum ſæpe ad Nicomedem regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus eſt. Mox Dolabellam judicio oppreſſit. Dum ſtudiorum causâ Rhodum petit, à piratis captus & redemptus, eoſdem & poſtea captos punivit. Prætor Luſitaniam, & poſt Galliam, ab Alpibus uſque; & Oceanum bis claſſe trangreſſus, Britanniam ſubegit. Cum ei triumphus à Pompeio negaretur; armis eum Urbe pulſum in Pharſaliâ vicit. Capite ejus oblato flevit; honorificè ſepeliri fecit: mox à ſatellitibus Ptolemæi obſeſſus, eorum & regis nece Pompeio parentavit. Pharnacem Mithridatis filium famâ nominis fugavit. Jubam & Scipionem in Africâ, Pompeios juvenes in Hiſpaniâ apud Mundam oppidum, ingenti prælio vicit; deinde ignoſcendo amicis odia cum armis depoſuit: nam Lentulum tantum, & Afranium, & Fauſtum Sullæ filium juſſit occidi. Dictator

Dictator in perpetuum factus, à Senatu in curiâ, Cassio & Bruto cædis auctoribus, tribus & viginti vulneribus occisus est: cujus corpore pro Rostris posito, sol orbem suum celâsse dicitur.

Octavianus Cæsar.

Cæsar Octavianus ex Octaviâ familiâ in Juliam translatus, in ultionem Julii Cæsaris, à quo hæres fuerat institutus, Brutum & Cassium cædis auctores in Macedoniâ vicit: Sextum Pompeium, Cn. Pompeii F. bona paterna repetentem, in freto Siculo superavit: Marcum Antonium Consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatræ devinctum, in Actiaco Ambraciæ littore debellavit: Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quæ Crasso sustulerant, ultro reddiderunt. Indi, Scythæ, Sarmatæ, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. Jani Gemini portas bis ante se clausas, primo sub Numâ, iterum post primum Punicum bellum, suâ manu clausit. Dictator in perpetuum factus, à Senatu, ob res gestas, Divus Augustus est appellatus.

Cato Prætorius.

Cato Prætorius, Catonis Censorii pronepos, cum in domo avunculi Drusi educaretur,

caretur, nec pretio, nec minis potuit adduci à Q. Popedio Silone Marſorum principe, ut favere ſe cauſæ Sociorum diceret. Quæſtor in Cyprum miſſus ad vehendum ex Ptolemæi hæreditate pecuniam, cum ſummâ eam fide perduxit; præterea conjuratos puniendos cenſuit. Bello Civili, Pompeii partes ſecutus eſt: quo victo, exercitum per deſerta Africæ duxit, ubi Scipioni Conſulari delatum ad ſe imperium conceſſit. Victis partibus, Uticam conceſſit, ubi filium hortatus, ut clementiam Cæſaris experiretur, ipſe lecto Platonis libro, qui de bonis mortis eſt, ſemet occîdit.

M. Tullius Cicero.

Marcus Tullius Cicero, genere Arpinas, patre equite Romano natus, genus à Tito Tatio rege duxit. Adoleſcens Roſciano judicio eloquentiam, & libertatem ſuam adverſus Sullanos oſtendit: ex quo veritus invidiam, Athenas ſtudiorum gratiâ petivit, ubi Antiochum Academicum philoſophum ſtudioſè audivit. Inde eloquentiæ gratiâ Aſiam, pòſt Rhodum petiit, ubi Molonem Græcum, rhetorem tùm diſertiſſimum,

In Catone Prætorio, De bonis mortis eſt.] *Inſcribitur Phædon. In eum librum extat Callimachi epigramma, quod interpretes nondum intellexerunt.*

magi-

magiſtrum habuit, qui flêſſe dicitur quòd per hunc Græcia eloquentiæ laude privaretur. Quæſtor Siciliam habuit. Ædilis C. Verrem repetundarum damnavit. Prætor Ciliciam latrociniis liberavit. Conſul conjuratos capite punivit. Mox invidiâ P. Clodii, inſtinctuque Cæſaris & Pompeii quos dominationis ſuſpectos, eâdem, quâ quondam Sullanos, libertate perſtrinxerat, ſollicitatis Piſone & Gabinio Conſulibus, qui Macedoniam Syriamque provincias in ſtipendium operâ hujus acceperant, in exilium actus: mox ipſo referente Pompeio rediit, eumque Civili bello ſecutus eſt. Quo victo veniam à Cæſare ultrò accepit: quo interfecto Auguſtum fovit: Antonium hoſtem judicavit. Et cum III viros ſe feciſſent Cæſar, Lepidus, Antoniuſque, concordia non aliter viſa eſt inter eos jungi poſſe, niſi Tullius necaretur: qui, immiſſis ab Antonio percuſſoribus, cum fortè Formiis quieſceret, imminens exitium corvi auſpicio didicit, & fugiens occiſus eſt. Caput ad Antonium relatum.

Marcus Brutus.

Marcus Brutus avunculi Catonis imitator, Athenis philoſophiam, Rhodi eloquentiam didicit. Cytheridem mimam cum Antonio & Gallo amavit. Quæſtor in Galliam proficiſci noluit, quod is bonis omnibus

nibus displicebat. Cum Appio Claudio in Ciliciâ fuit: & cum ille repetundarum accusaretur, ipse ne vero quidem infamatus est. Civili bello à Catone ex Ciliciâ retractus, Pompeium secutus est: quo victo veniam à Cæsare accepit; & Proconsul Galliam rexit: tamen cum aliis conjuratis in curiâ Cæsarum occidit, & ob invidiam veteranorum in Macedoniam missus, ab Augusto in campis Philippicis victus, Stratoni cervicem præbuit.

C. Cassius Longinus.

Caius Cassius Longinus quæstor Crassi in Syriâ fuit, post cujus cædem, collectis reliquis in Syriam rediit. Osacem præfectum regium apud Orontem fluvium superavit. Dein quod coemptis Syriacis mercibus fœdissimè negotiaretur, Caryota cognominatus est. Trib. pleb. Cæsarem oppugnavit. Bello civili Pompeium secutus classi præfuit; à Cæsare veniam accepit, tamen adversus eum conjurationis auctor cum Bruto fuit, & in cæde dubitanti cuidam, vel per me, inquit, feri: magnoque exercitu comparato, in Macedoniâ Bruto conjunctus in campis Philippicis ab Antonio victus, cum eandem fortunam Bruti putaret, qui Cæsarem vicerat, Pindaro liberto jugulum præbuit. Cujus morte auditâ Antonius exclamâsse dicitur, Vici.

Sextus Pompeius.

Sextus Pompeius in Hiſpaniâ apud Mundam victus, amiſſo fratre, reliquis exercitus collectis, Siciliam petiit, ubi ruptis ergaſtulis mare obſedit. Interceptis commeatibus Italiam vexavit; & cum mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt, eumq; bobus auratis & equo placavit. Pace factâ epulatus in navi cum Antonio & Cæſare non invenuſtè ait: Hæ ſunt meæ carinæ: quia Romæ in Carinis domum ejus Antonius tenebat. Rupto per eundum Antonium fœdere, Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antoninianis militibus occiſus eſt.

Marcus Antonius.

Marcus Antonius in omnibus expeditionibus Julio Cæſari comes, Lupercalibus diadema ei imponere tentavit, mortuo divinos honores decrevit. Auguſtum perfidiosè tractavit; à quo apud Mutinam victus,

In Sexto Pompeio. Neptuni ſe filium.] *Unde &* Neptunus *ab Auratis dicitur per deriſum.*

Confeſſus eſt.] *Id eſt, Palam profeſſus eſt.*

In Carinis.] *Regio urbis Romanæ erat inter lautiſſimas, unde* Virg. Lautis mugire Carinis.

Peruſii

Perusii fame domitus, in Galliam fugit: ibi Lepidum sibi collegam adjunxit: Brutum, exercitu ejus corrupto, occîdit: Reparatis viribus in Italiam regressus cum Cæsare in gratiam rediit. Triumvir factus proscriptionem à Lucio Cæsare avunculo suo cepit. In Syriam missus bellum Parthis intulit, à quibus victus, vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit. Ibi Cleopatræ amore devinctus in Actiaco littore ab Augusto victus est. Inde Alexandriam regressus, cum habitu regio in solio Regali sedisset, necem sibi consciv it.

Cleopatra Regina.

Cleopatra Ptolemæi regis Ægyptiorum filla à fratre suo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulsa, ad Cæsarem bello Civili in Alexandriam venit: ab eo specie suâ & concubitu, regnum Ptolemæi & necem impetravit. Hæc tantæ pulchritudinis, ut multi noctem illius morte emerint. Postea Antonio juncta, cum eo victa, cùm se illi inferias ferre simularet, in Mausoleo ejus, admotis aspidibus, periit.

In Marco Antonio, Perusii fame domitus.] *Hinc aliquid excidit, Neque hoc stare potest. Qui Historiam veterem norunt, sciunt quid velim.*

FINIS.

12 1752